

ABDULLAH OLMAK

Muhammed Emin YILDIRIM

SİYER YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

Siyer Yayınları: 153
Siyer: 111

Eser Adı
Abdullah Olmak

Yazar
Muhammed Emin Yıldırım

Editör
Muhammed Ensar Sözgen

İç Tasarım
Mevlüt Sami Ertem

Kapak
Muhammed Onur Özçelikçi

Son Okuma
Sercan Geyik

Baskı
Gül Mat. Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. A.Ş.
Maltepe Mah. Fazıl Paşa Cad. No:8/4
Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul • Tel.: 0212 577 79 77
Sertifika No: 34712

1. Baskı: **Kasım 2019**
ISBN: **978-605-7689-10-8**

Bağlar Mh. 24. Sk. No: 10/A Güneşli Bağcılar/İstanbul
Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • Gsm:

(0554) 930 07 04
Sertifika No: 22574
www.siyerkitap.com | satıs@siyeryayinlari.com

Muhammed Emin Yıldırım

SİYER YAYINLARI

Muhammed Emin Yıldırım

1973 yılında Erzurum'un Horasan ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu bitirdikten sonra, orta ve lise eğitimi yıllarında bir yandan da medresede Arapça ve temel İslâmi ilimler alanlarında dersler almaya başladı. Ardından 1989'da İstanbul'a gelerek İslâmi ilimlerdeki eğitimine devam etti. 1999 ile 2004 yılları arasında Mısır'da Arapça ve İslâmî ilimleri de kapsayan eğitim çalışmalarında bulundu.

1995 yılından itibaren düzenli olarak haftalık dersler vermeye başladı. Bilahare bu dersleri, Hikmet Vakfı'nda ve Hikmet Derneği'nde sürdürdü.

Ekim 2010'da İstanbul/Eyüpsultan'da tarihi Zekai Dede Konağı'nda faaliyetlerine başlayan Siyer Vakfı'nın kurulmasına öncülük etti. Her hafta cumartesi günleri düzenli olarak söz konusu vakıfta "Siyer ve Sahâbe" konulu halka açık dersler vermektedir. Bu derslerin tamamı www.siyertv.com internet sitesinden yayınlanmaktadır.

Siyer alanında araştırma ve eğitim çalışmalarına devam eden Muhammed Emin Yıldırım, evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayınlanmış bazı eserleri:

• İbadetin Beyni Dua (2002)

• İnsanî İlişkilerde İlâhî Ölçü (2004) • Vahyi Hayata Taşımak (2005)

• Alemlere Rahmet Hz. Muhammed (sas) (2006) • Sahâbeyi Nasıl Anlamalıyız? (2007)

• Efendimiz'i Sahâbe Gibi Sevmek (2011) • Risâlet Davasının Annesi Hz. Hatice (2011) • Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler (2014) • Suffa Meclisleri - Siyer Dersleri (2016) • Suffa Meclisleri - Sahâbe Dersleri (2018) • Muhteşem Ahlâk-1 / Evlilik Ahlâkı (2019) • Sahâbe İklimi / En

Güzel Örneğin (sas) En Güzel Örnekleri - 4 Cilt (2019) • Muhteşem Ahlâk-2 / Aile Ahlâkı (2019)

21. Yüzyılda Abdullah Olmak

Bismillahirrahmanirrahim.
Elhamdülillahi rabbil alemin.
Errahmânirrahîm.
Mâliki yevmiddîn.
İyyâke na'budu ve iyyâke nesta'în.
[Fâtiha, 1/1-5]

"Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz." Sahi günlerce defaatle namazlarda, başka yerlerde okuduğumuz bu âyet hayatlarımızla, amellerimizle doğrulanıyor mu? Biz bunun muhasebesini yaptık mı yoksa alışageldiğimiz bir cümle olduğu için mi sürekli söylüyoruz? Ya da biz ibadet ve istiâne kavramını eksik mi anlıyoruz? Mesela "İbadet namazdır, oruçtur, zekât-tır, parası olana hac ve umredir. Bunları da Allah için yapıyoruz." mu diyoruz? İstiâneyi, ellerimizi açıp Rabbimizden hepsi de bizim menfaatimize olan şeyler istemeyle mi sınırlı tutuyoruz? Böyle anlarsak: ***"İyyâke na'budu ve iyyâke nesta'în"*** olmuyor. Çünkü mü'minin her adımı ibadettir, ibadet olmalıdır. İstiâne sadece duada menfaatimiz icâbı istediğimiz şeyler değildir. Dua bir yönüyle tevekkülün inşasıdır. Allah'tan başkasından hiçbir şey istememektir. Eğer bizler Kur'ân'ın sadece belli başlı âyetlerini anlasaydık halimiz çok daha farklı olurdu.

Hafız Münâvî, büyük bir hadis âlimi, fakîh ve sûfîdir. 1545 ile 1622 yıllarında Mısır'da yaşamıştır. Yaşadığı dönemde kendisine: "Zamanının İmam Şâfiîsi" dedirtecek kadar ilimde ve irfanda zirvelere çıkmıştır. Bu büyük âlimin talebelerinden biriyle aralarında geçen bir hatıra bulunmaktadır. Hafız Münâvî'nin genç bir talebesi varmış. Kur'ân'ı hıfzetmek için sabahlara kadar yatmaz, çalışır ve en az gecede bir hatim

edermiş. Sabah olunca rengi solmuş, benzi sararmış bir halde hocasının karşısına gelir, zorlanarak dersini arz etmeye çalışırmış. Hocası talebesindeki bu hali görünce meraklanmış ve arkadaşlarından bu talebesinin halini sormuş. Arkadaşları bu talebenin sabahlara kadar Kur'ân hıfzı ile meşgul olduğunu ve her gece bir hatim indirdiğini söylemişler. Hafız Münâvî bu talebesini uyarma ihtiyacı duymuş, onu karşısına oturtarak demiş ki: "Evladım! Kur'ân indiği gibi okunmalıdır. Maharet çok okumak değil, asıl maharet okunan o âyetler üzerinde tefekkür etmektir. Bundan sonra geceleri Kur'ân okurken sanki ben karşındaymışım ve bana okuyormuş gibi oku." Hocasının bu tavsiyelerini dinleyen talebe o gece sanki rahlesinin önünde hocası varmış gibi Kur'ân'ı okumuş. Sabah olunca hocasının önüne dersini arz etmeye gelince hocası sormuş: "Evladım! Bu gece ne kadar Kur'ân okudun?" Talebe hocasına demiş ki: "Hocam! Ancak Kur'ân'ın yarısını okuyabildim. Çünkü sizi önümde hayal edince yanlış yapmamak için daha dikkatli ve yavaşça okudum." Hocası bu başlangıca sevinmiş ve talebesine demiş ki: "Bu gece ise sanki rahlenin önünde Efendimiz (sas) varmış gibi Kur'ân'ını oku. Sanki dersini ona arz ediyormuş gibi oku." Talebe hocasının dediği gibi, o gece Efendimiz'in ruhaniyeti ile beraber olmaya çalışmış ve sanki dersini ona okuyormuş gibi büyük bir hassasiyet ile okumaya çalışmış ve sabah olunca yeniden hocasının karşısına geçmiş. Hocası sormuş; "Ne yaptın bu gece?" Talebe demiş ki: "Ancak *Bakara Sûresi*'ni okuyabildim." Hoca yine sevinmiş, "Tamam, bu iş kemale erecek." diye içinden geçirmiş ve: "Bu gece de sanki karşında vahiy meleği Cibril varmış gibi oku." demiş. Talebe o gece sanki Cebrâil'e okuyormuş gibi Kur'ân'ı okumaya çalışmış. Sabah olunca hocası yine sormuş: "Ne yaptın bu gece?" Talebe demiş ki: "Hocam! Sadece *Fâtiha Sûresi*'ni okuyabildim." Hoca talebesindeki bu olumlu gelişmeden dolayı daha da sevinmiş ve en son merhalede talebesine: "Bu gece sanki karşında âlemlerin Rabbi olan Allah varmış gibi oku. Sanki

onunla konuşuyormuş gibi dersini ona arz et.” demiş. Talebe, hocasının istediği gibi o gece öyle yapmış. Sabah olunca yeniden hocasının karşısına geçmiş, hocası ne yaptığını sormuş. Talebe demiş ki: “Hocam, vallahi, Fâtiha’dan başladım, ***‘İyyake na’budu’***ya geldim ama bir türlü bu âyeti tamamlayamadım. Bu âyeti her dilime aldığımda karşımda duran Rabbime karşı tam anlamıyla kulluğumu yerine getirememe utancı ile kendi kendime: “Sen gerçekten her halin ile Allah’a kulluk yapıp başka hiçbir şeye yönelmiyor musun?” diye sorguladım. Bu sorgulamayı o kadar çok yapmışım ki bir de baktım sabah olmuş ve ben hâlâ ***‘İyyake na’budu’*** âyetini geçememişim.” [Münâvî, *Feyzü’l-Kadîr*, I, 190]

Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: **“Sizden her kim Rabbi ile konuşmak/dertleşmek isterse hemen Kur’ân okusun.”** [Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, I, 302]

“İyyâke na’budu ve-iyyâke nesta’în”i anlasak bazen namazları bile bitiremeyiz. Amr b. Şuayb anlatıyor: *“Bir gün Efendimiz (sas) nafile namaz kılıyordu. Ben de onun yanına vardım, bedenim onun bedenine değsin diye yanında durdum. Bir de ne göreyim? Efendimiz (sas), tencerenin kaynatırken çıkardığı ses gibi ses çıkarıyordu.”* [Ebû Dâvûd, “Salât”, 156]

Efendimiz (sas) her okuduğu âyeti kendine yeni inmiş gibi okuyordu. Onun için sahâbenin dilinde dolaşan bir cümle vardır: *“Cebrâil’in tâzeliğinde Kur’ân okumak.”* Eğer biz Cebrâil’in tazeliğinde Kur’ân okuyabilsek kendimizi hesaba çekeceğiz. Hesaba çekilmeden önce hesaba çekeceğiz. Hâlimiz, ahvâlimiz okuduğumuz o âyetlerin bağlamında yeniden gözümüzden dökülecek, hayatımızda farklı bir biçimde anlam bulacak ve bizi başka yerlere götürecek. Eğer böyle yaparsak ***“İyyâke na’budu ve iyyâke nesta’în”*** diyebilirsek Abdullah olabiliriz. Abdullah olmak en büyük ödül ve nimettir. Abdullah olmak Allah’ın bir projesidir. Allah insanı bunun için yaratmıştır ama Abdullah olmak deyince

insanımızın aklına her şey geliyor da Allah'a kul olmak gelmiyor.

Ne kadar acı bir şey bu değil mi? Asıl varlık gayemiz bu iken, biz Allah'a kul olmayı unutmuşuz. Allah demeyi unutmuşuz. Allah bize her gün 24 saat diye bir nimet veriyor. 24 saat 1440 dakikadır. Bir günümüzü bir kameraya alalım. Allah zaten her ânımızı kameraya alıyor ancak o kamera açılmadan biz kendimizi kameraya alalım. Ertesi gün oturup o bir günümüzü baştan aşağı izleyelim. 1440 dakika içerisinde kaç kez Allah demişiz; kaç kez para, pul, kadın, erkek, evlat, mal, servet, istikbal, diploma, şan, şöhret, makam, mülk demişiz? Eğer bir sahâbî gibi yüreğin en derinliklerinden Allah diyebilseydik hayatımızda nelerin değişeceğini görebilirdik. Bu bizim aslî gündemimiz olmalı ve bu gündem hiçbir zaman hayatımızdan çıkmamalıdır.

"Ben insanları ve cinleri yalnız bana ibadet etsinler diye yarattım". [Zâriyât, 51/56]

Rabbimiz bizi ne için yaratmış? Abdullah olmak için. Eğer biz bu âyetin üzerinde biraz tefekkür etsek Hafız Münâvî'nin o talebesi gibi üzerinde düşünsek çok şey zihnimize düşer, zihnimize her düşen de hayatımızı etkiler.

Zâriyât Sûresi 56. âyetin, bizlere neler söylediğini 5 madde hâlinde aktarabiliriz: **1. İnsanın en temel yaratılış amacı Abdullah olmaktır.**

Kul, Rabbine âdetâ şunu sordu: *"Ya Rabbi! Beni neden yarattın?"* Cevap: *Zâriyât Sûresi* 56: ***"Ben seni kulluk için yarattım."*** Yaratılış gayesi ve amacı bu ise bir insan aslî gayesini nasıl unutabilir? Unutur çünkü insan nisyandan ma'müldür. Allah unutma gibi bir özellikle insanı yaratmıştır. Unutmak aslında bir nimettir. O nimeti nikmete çeviren insandır. Eğer insan unutmasaydı çok yakınını kaybettiğinde hüzün hayatının tamamına yayılsaydı yaşayabilir miydi? O nimeti nikmete, musibete çeviren unutmamamız gereken şeyleri unuttuğumuz içindir. Bazen unuttuğumuzu bile

unutuyoruz. İnsan unuttuğunu unutmaya başladığında felaket başlamıştır. Bakın haramların içinde yaşıyoruz, tepkimiz yok. Eskiden faizi duyduğumuz zaman tüylerimiz diken diken olurdu, şimdi faiz ile kardeş olmuşuz. Asıl felaket günah işlemek değil günaha alışmaktır. Biz insanız, beşeriz, sürçeriz, hata ederiz, noksanlarımız olur. Rabbimiz Settâr'dır, Gafûr'dur, Gaffar'dır, Tevvâb'dır. Biz işleriz, O (cc) affeder. Onun esmâsı içerisinde onlarca isim affına ve mağfiretine yönelik olmasaydı inanın kul günah işleme hakkına sahip olmazdı ama Rabbimiz biliyor. Bizden ise istediği şudur: Unutunca, hata edince anında kendine gel. Varacağın kapı Allah'ın kapısı olsun. Acziyetini itiraf et, kulluğunu hatırla ki Allah seni affetsin. Ama işin acı tarafı biz unutuyoruz, unuttuğumuzu da unutuyoruz. Kulluğu unutmuşuz. Allah bizi sadece kulluk edelim diye yarattı ama aslî işlerimizi bırakmışız ve ne kadar ucuz gündemlerin arkasındayız. Ne kadar basit şeyler için ömür tüketiyoruz ama eğer biz yaratılış gayemizin Allah'a kulluk olduğunu hatırlasak Allah'tan başka hiçbir güce kulluğumuzu hasretmeden yaşamanın yollarını ararız. Çünkü Allah'a ait olan alanı başkasıyla paylaşmanın adı şirktir.

Allah şirkin dışında her günahı affeder ama şirki asla! Unuttuğumuz, sınırları gözden kaçırdığımız için Allah korusun şirke bile kapı açıyoruz. Şirk, Kur'ân'ın ifadesiyle en büyük zulümdür. Zulüm ise bir şeyi aslî yerinden etmek demektir. İnsan kulluğu Allah'tan başkasına yapmaya başladığı anda zulme düşmüştür çünkü Allah onu kulluk için yaratmıştır. Onun için Abdullah olmak dediğimiz anda en başta hatırlayacağımız şey budur. Allah bizi sadece ve sadece kendisine kulluk için yarattı.

2. İnsanın son nefesine kadar vazgeçemeyeceği aslî rolü kulluktur.

Kulluk sonradan kazanılan bir şey değildir. Efendimiz (sas): **"Her doğan İslâm fıtratı üzerine doğar. Dilleri**

dönmeye başlayınca ebeveynleri onları Yahudileştirir, Hıristiyanlaştırır.” buyurmuştur. [Dârimî, “Siyer”, 25; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* III, 435] Fıtratımızın bir parçası olduğu için kulluk kesbî değil vehbîdir. Yani bu, insana hazır verilmiştir. Bu durum avantajdır çünkü hazır bu varken insan bir adım atar, kendine gelir, Allah’a kul olur. Dezavantajdır çünkü Allah’a kul olmazsa başka kapının kulu olur. “Ben kulluk yapmıyorum.” diyen bir tek insan yoktur. Allah’a kul olmayan başka bir kapının kuludur. Onun adı dün Abdüllat, Abdüluzzâ, Abdülhubel idi. Efendimiz’in (sas) diliyle güncelleştireyim: Dirhemin kulu, altının kulu, gücün kulu, elbisenin ve üniformanın kulu. Daha da ötesini söyleyeyim: Hevânın kulu, hevesin kulu, şehvetin kulu ve daha neler neler... Hiç kimse: “Ben hiçbir şeyin kulu değilim.” demesin. Ya Abdullah’tır ya da İblis’in kuludur. Dolayısıyla biz Abdullah olmazsak o zaman başka kapının kuluyuzdur. Hangi kapıya kul olursak olalım sonumuz felakettir. Abdullah olmayı hayatımızın eksenine alıp bunun muhasebesini yapıp ara ara kapısında kul olarak durduğumuz o kapının aslî sahibinin kim olduğunu her an teyakkuz halinde hatırlamamız lâzım.

3. İnsanın elde edebileceği en büyük şeref ve izzet kulluktur.

Şerefi ve izzeti kulluğun dışında arayanlar ya şeref ve izzetin ne olduğunu bilmiyorlar ya da kulu oldukları kapıların şeref ve izzete yüklediği mananın ışığında yürüyorlar. Eğer biz şeref ve kulluğun, şeref ve izzetin sadece ve sadece kullukta olduğunu bilsek başka bir şerefi aramayız. Onun için Hz. Ömer Mekke ve Medine sokaklarında: “Vallahi Hattab’ın oğlu Ömer şerefi İslâm’da buldu. Her kim şerefi İslâm dışında bir yerde ararsa karşısında beni bulur!” diyordu. Bugün Abdullah olmak bizi kesmiyor. Bir insana: “Sen Allah’ın kulusun.” demek yetmiyor. Başka şeyler arıyoruz, başka şeyler soruyoruz. Unvan, şan, şöhret, mevki, makam soruyoruz. İzzeti ve şerefi Allah’ta bilsek bunun dışında izzet

ve şeref aramasak onun kapısına kul olmayı her şeyden aziz bilsek başka yerde arar mıyız? Rabbimiz Kur'ân'da insanın yaratılışını anlatır: ***"Hani Rabb'in meleklere: 'Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım.'*** demişti. Melekler de: ***'Biz seni hamdinle tesbîh ve takdis edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?'*** *demişlerdi. Allah da:* ***'Sizin bilmeyeceğinizi herhalde ben bilirim.'*** *demişti"* [Bakara, 2/30]

Bunun üzerine melekler: ***"Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur."*** [Bakara, 2/32] demişti. Bir düşünün, melekler haksız mı? Yeryüzünde insan olduğu için kan var. Âdem'in çocuklarından Kâbil, Hâbil'in kanını akıttı. Şu an bile yeryüzünde insanın olduğu her yerde kan var. Ne acı bir kader-i ilahîdir ki hep Müslümanların olduğu yerde bu kan daha fazla var. Melekler haklı fakat Rabbimizin bildiği, meleklerin bilmediği şey ne idi? İnsanlar içerisinden öyle Abdullahlar çıkacak ki o Abdullahlar ahsen-i takvîm ufkunu yakalayacaklar ve beşerin haysiyetini ve şerefini kurtaracaklar. Eğer onlar olmasaydı bizler, meleklerin karşısında mahcup olurduk. Aslında Allah'a gerçek manada kul olanlar yani Abdullah olanlar, beşerin yere düşen haysiyet ve şerefini yerden kaldırıyorlar. Bir Abdullah çıktı. Adı Âdem... Hata etti, hatada ısrar etmedi. Öyle bir tevbe etti ki Ebû'l-Beşer oldu. Bir Abdullah çıktı. Adı Nûh... Kelime anlamı inleyen. Kur'ân'ın dediği gibi 1000 – 50 (950) sene inledi. Bir gemiyi zor doldurdu. Başarıya odaklanmadı. "Adamlarım çok olsun. Arkamda gelen adamlar kaç kişi?" demedi. Allah ona dağın tepesinde, denizin olmadığı yerde gemi yapmasını istedi. Allah'a kul olduğu için suyun olmadığı yerde gemi yaptı. Tahtalara çivi çakarken inkârcılar: *"Hani bunun denizi?"* diyorlardı ama o Abdullah olduğu için söylenenlere aldırış etmeden işine devam etti. Bir Abdullah çıktı. Adı İbrahim... Hepimizin iman atası. Nemrut'un ateşine atıldı. Allah ateşi serin ve selâmetli kıldı. Allah o ateşi

söndürdü. Ne ile? İbrahim'in tevhid aşkıyla! O ateşi söndüren tevhid aşkından başka bir şey değildi. İbrahim rahmetin, merhametin babasıydı. Hacer'ini ve İsmail'ini toprağında bir tek ot bitmez Mekke'ye bıraktığı zaman bile Allah'a teslimiyetinin bir gereğini yerine getiriyordu. Bir Abdullah çıktı. Adı Ya'kûb, Yûsuf, Mûsâ, Îsâ, Dâvûd, Süleyman... Her adımlarıyla insanın şerefini yücelttiler. Bir Abdullah çıktı. Adı semada Ahmed, yerde Muhammed (sas)... İnsanlığın meyvesi o (sas). Bütün tohumlar onun (sas) için ekilmiş. Her gelen onu müjdeleyip gitmiş. O (sas) kulluğun en zirve hâli. Öyle ki Sidretü'l-Müntehâ'ya yürümüş. Cebrâil bile: "*Benim sınırım buraya kadar."* demiştir. Bir Abdullah çıktı. Adı Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hatice, Zeyneb, Nesibe... Her biri bize kulluğun en zirve hâlini gösterdi. Onlar şerefi ve izzeti doğru yerde aradıkları için hayatları öyle neticelendi ve bize örnek oldular. Şeref ve izzeti yanlış yerde aradığımız için maalesef hâlimiz böyle.

Abdullah Olmaya Bir Örnek

İslam tarihinin en önemli savaşlarından biri olan Kâdisiye Savaşı'nda Müslümanlara Aşere-i Mübeşşere'den olan Sa'd b. Ebî Vakkâs, İranlılara ise efsanevi liderleri Rüstem-i Zâl komuta ediyordu. Karşı taraf Müslümanlardan bir elçi istemişti. Bu talep üzerine Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ribî b. Amr isimli bir sahâbîyi ona göndermişti. Rüstem, İslâm elçisinin geleceğini duyunca yolları kırmızı halılarla, çadırının içerisini altın ve gümüşle bezenmiş minderlerle, ipekli perdelerle, kısacası etrafı gücünün timsali olacak ihtişamlı şeylerle donatmıştı. Ribî b. Amr, sırtında yamalı bir cübbe, elinde paslı bir kılıç ile geldi.

Rüstem, Ribî b. Amr'a sordu: "Ey Elçi! Sizi buralara getiren amaç nedir? Neden ülkemize geldiniz?" Ribî b. Amr dedi ki: *"Biz sizleri kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a kul etmeye geldik. Biz sizleri dinlerin sömürüsünden kurtarıp İslâm'ın rahmetine kavuşturmaya geldik. Biz sizleri dünyanın*

darlığından kurtarıp ahiretin genişliğine kavuşturmaya geldik. Kim bunları kabul ederse biz de onu kabul eder, ondan vazgeçeriz. Kim de bu davetimize karşı çıkarsa Allah'ın vadettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşırız." Bu sarsıntı ve şaşkınlık içerisinde Rüstem, Ribî b. Amr'a dedi ki: "Sen İslâm ordularının komutanı mısın?" Ribî b. Amr dedi ki: "Hayır, ben sadece sıradan bir askerim." Bunun üzerine Rüstem şöyle dedi: "Eğer bu İslâm ordularının sıradan bir askeri ise kim bilir, çadırdaki komutanları nasıl biridir. Eğer komutanları böyle biri ise kim bilir Medine'deki halifeleri/liderleri Ömer nasıl biridir?" Onun söylemediği kısmı ise biz söyleyelim: "Eğer halifeleri böyle biri ise kim bilir, o halifeyi de yetiştiren Allah Resûlü (sas) nasıl biridir?" Ribî b. Amr, bu şerefi ve izzeti Abdullah olmakla kazandı. [İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 464-468]

Kadisiye'de Bir Tablo

İslam ordusu Kadisiye'de konaklayınca Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ömer'in emri gereği savaştan önce işi barış yolu ile halletme adına karşı tarafın komutanı Rüstem'e elçi gönderdi. Giden elçi olumlu bir cevap ile dönmeyince durum Hz. Ömer'e bildirildi. Hz. Ömer bu sefer Sa'd b. Ebî Vakkâs'a askerleri içerisinde güçlü, kuvvetli ve vakarlı olanlardan bir heyet belirleyip onları Sâsânî İmparatorluğu'nun Kralı Yezdicerd'e göndermesini istedi. Sa'd b. Ebî Vakkâs, hemen Hz. Ömer'in emrini yerine getirdi ve Nu'man b. Mukarrin başkanlığında on dört kişilik bir heyet seçti. Bu heyet önce Rüstem'in yanına gitti ve kral ile görüşme talebini iletti. Rüstem de bu talebi krala iletti ve kralın kabul etmesi ile İslâm ordularının heyeti kralın sarayına gitti. İran'ın ihtişamlı sarayında İslâm'ın izzet ve şerefi ile dimdik duran Nu'man ve beraberindekiler, o topraklara geliş amaçlarını karşılarında duran devrin süper güçlerinden biri olan Sâsânîlerin kralına karşı korkusuzca dile getirdi. Yezdicerd, karşısında büyük bir vakar ile duran bu heyete niçin

geldiklerini sorduğunda heyetin sözcüsü Nu’man söz aldı ve geliş amaçlarını şöyle anlattı: *“Biz sizi kula kul olmaktan kurtarıp Allah’a kul etmeye geldik. Gel bu dini kabul et, dinde kardeşimiz ol. Eğer bunu kabul etmezsen kavmin ile aramızdan çekil, onların kabul etmesine engel olma! Eğer bunu da kabul etmezsen aramızda hakem olacak olan sadece kılıçtır, yani savaşacağız.”* dedi. Bu cesaretle söylenen sözler, Yezdicerd’i adeta çıldırttı. Bir anda Yezdicerd ayağa kalktı ve dedi ki: “Bu ne cüret, bu ne cesaret, siz kendinizi ne zannediyorsunuz? Eğer elçileri öldürmek halkın nazarında kötü karşılanmamış olsaydı bu sözlerinizden ötürü hepinizi şimdi kılıçtan geçirmiştim. Siz Araplar benim tanıdığım en barbar, en şâki bir milletsiniz. Siz değil miydiniz birbirinizi yiyen, siz değil miydiniz kabile kabile birbirinize giren, siz değil miydiniz kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömen, birbirinizin mallarını talan eden, başkalarının kervanlarını vurarak yaşayan? Biz sizinle konuşmaya bile tenezzül etmez, sizi topraklarımıza bile almazdık. Uç beylerimize emreder, onlar da sizi ellerindeki asanın ucu ile idare ederlerdi. Ben biliyorum, sizin oralarda sık sık kıtlık olur, kıtlık olunca çevreye saldırmaya başlarsınız. Ne oldu yine kıtlık başladı da aç mı kaldınız ki bizim topraklarımıza geldiniz?”

Bu hakaretvari sözleri söyledikten sonra, kral yanındaki adamlara dönüyor, diyor ki: *“Bunlar aç kaldıkları için buralara gelmişler, götürün bunları, sorun en soyluları kimse onlara birer elbise verin, sonra birer çuval yiyecek doldurup sırtlarına verin ve geldikleri yere gönderin.”* Bu sözler üzerine Nu’man b. Mukarrin bir daha söz aldı: *“Ey Melik! Vallahi biz senin dediğin gibi bir topluluktuk. Ama daha sonra Allah bize içimizden bir elçi gönderdi. O elçi bizi kula kul olmaktan, taşlardan topraklardan kendi ellerimizle yaptığımız putlara tapmaktan, kız çocuklarımızı diri diri toprağa gömmekten kurtardı. Biz Allah’ın önünde eğilmeyi ondan öğrendik, Allah’ın karşısında eğildiğimiz günden itibaren başka hiçbir şeyin önünde eğilmedik. Vallahi bizler*

şu an sizler dünyayı ne kadar seviyorsanız ondan kat ve kat daha fazla ahireti ve ölümü seviyoruz. Sen bu sözlerimi savaş meydanına çıkınca anlayacaksın ama gel yapma! Müslüman ol ve dinde kardeşimiz ol!” Yezdicerd iyice sinirlendi. Müslümanlara ceza vermek için: *“Sizin en soylunuz kim?”* diye sordu. 14 kişilik heyette Nu’man b. Mukarrin, Büsr b. Ebû Rühm, Hanzala b. Rebî, Muğire b. Şu’be, Musanna b. Hârise, Asım b. Amr gibi çok önemli isimler vardı. Kafilenin en genç olanı Asım b. Amr’dı. Bu genç, meşhur komutan Ka’ka b. Amr’ın kardeşidir. O, Sâsânî kralının *“En soylunuz kim?”* sorusundan anladı ki ya öldürecek ya da bir ceza verecek. Kafilenin büyüklerine bir şey olmasın diye hemen bir adım öne çıktı, Abdullah olmanın sorumluluğu ile sağına soluna bakmadan: *“Ben heyetin en soylu olanıyım!”* diyerek öne atıldı. Yezdicerd, hemen adamlarına emir verdi: *“Bu adamların iyilikten anladıkları yok, zaten bedevi adam iyilikten ne anlar! Bir çuval alın, içini toprak doldurun, sonra o çuvalı bu gencin sırtına verin, bunları da arkasına dizin, şehirde dolaştırın. Halkımız Arapların düştüğü bu hâli görsün de neşeleri açılsın.”* Denilen yapıldı, bir çuval toprak Asım b. Amr’ın sırtına yüklendi, diğer Müslümanlar onun arkasında şehirde dolaştırılarak alay edildi. Sonra Müslümanlar, İslâm ordugâhına gitmek için yola koyuldular. Ancak Asım b. Amr, sırtındaki çuvalı indirmiyordu. Kafilenin başkanı Nu’man, içi toprak dolu olan çuvalı indirmesini istemesine rağmen Asım indirmiyordu. O çuvalı İran topraklarından Kadisiye’ye kadar atının sırtında taşıdı. Kimse Asım’ın ne düşündüğünü bilmiyordu. Müslümanlar Kadisiye’ye doğru yaklaştığında Nu’man ve beraberindekiler olanları komutan Sa’d b. Ebî Vakkâs’a anlatmak için ona doğru yürüdüklerinde, Asım atının üzerindeki çuvalla yüksek bir tepenin üzerine çıktı, oradan çuvalın içerisindeki toprağı yere doğru boşalttı, boşaltırken şunu haykırıyordu: *“Ey İslâm’ın mücâhidleri! Ey Müslümanlar! Size İran’ın, Pers İmparatorlu-ğu’nun ilk*

toprağını ben getirdim, gerisini kılıçlarınızla siz alacaksınız!” [İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 457-458]

İnanın şeref ve izzetin kullukta olduğunu unutmuşuz. Hatırladığımız anda bir şeyler yeniden değişecek. Sözün sultanı Efendimiz (sas) şöyle demiştir: **“Allah beni bütün âlemlere rahmet olarak gönderdi. Vallahi ben bununla iftihar etmiyorum. Kıyamet günü Livanü’l-hamdi taşıyacağım, onunla da iftihar etmiyorum. O gün bütün peygamberler benim Livâü’l-Hamd sancağını altında toplanacaklar ama bununla da iftihar etmiyorum. O gün herkes huzur-u ilahiyeye giderken onların imamı ve rehberi olacağım. Herkes umutsuz ve çaresiz beklerken onlara müjdeyi ben vereceğim. Fakat bununla da iftihar etmiyorum. Ben ancak Allah’a kul olmakla iftihar ediyorum.”** [Ebû Dâvûd, 4673]

Yine bir hakikat yolcusu Selmân-ı Fârisî’yi bu noktada hatırlayacak olursak, aile mensubiyetlerinin anlatıldığı bir ortamda: *“Selmân! Sen hangi ailedensin?”* diye sorulunca İranlı Selmân-ı Fârisî: *“Ben İslâm’ın oğlu Selmân’ım.”* demiştir. Bizden istenen şey İslâm ile Müslüman olmakla en büyük şerefi bilmek ve bunun gereğini yerine getirmektir.

4. İnsanın varacağı en ideal hürriyet ve özgürlük seviyesi kulluktur.

Modern dünyada yaşayan Müslümanlar olarak hürriyet ve özgürlük gibi kavramları çokça duyuyoruz. Daha 10 yaşındaki bir çocuk babasına: “Sen bana karışamazsın!” diyor. Niye? Hürriyet, özgürlük gibi kavramlara öyle anlamlar yüklenmiş ki sanki bu kavramlar sınırsız ve sorumsuz yaşamanın bir gereği olarak anlaşılmış. Hürriyet ve özgürlük kimsenin kimseye karışmaması, kimsenin kimseye itaat etmemesi, herkesin kendi sınırını ya da sınırsızlığını kendisinin belirlemesi olarak algılanmış. En büyük hürriyet kulluktadır. Eğer onu kaldırdığınız zaman başka kapının

kullukları ortaya çıkacaktır. Her kulluk da işin neticesinde bizi felakete götürecektir. Bizi saadetten ziyade ziyana götürecektir. Kulluğun en iyi yaşandığı çağın adı Asr-ı Saâdet'tir. O çağın adı Asr-ı Saâdet olduğu gibi aslı da saadettir. Saâdet asrı, aslı saâdet olduğu için saadet asrıdır. Ne oldu asırda? Onlar, Allah'a kuldular. Evlerinde üç öğün yemek yemekten acizdiler. Nimetlerin birçoğu ellerinde yoktu. Şimdi biz ne haldeyiz? Evde beş kişiysek on yaşından büyük herkesin cebinde telefon var. Her şey bol. Peki mutlu muyuz? Çocuklarımız mutlu mu? Bir zamanlar bayramlık elbise ve ayakkabı ile sevinen biz, şimdi çocuklarımıza araba almamıza rağmen onları mutlu edemiyoruz. Dedelerimizin, babalarımızın mutluluğunun aynısı bizde yok. Âişe annemiz şöyle demiştir: *"Günler geçerdi de evimizde şu iki siyahtan başka bir şey bulunmazdı: Arpa ile su ya da arpa ile hurma."* [Müslim, "Zühd", 28] Arpa ile hurma ile gününü geçiren bir insan var mı şu anda içimizde? O ev: *"Âişem"*, *"Hümeyram"*, *"Efendim"* denilen bir evdi. Onlar için perdenin, mobilyanın bir anlamı yoktu. Bunların hepsi boştu. 150 m2'lik, 135 m2'lik evlerde oturuyoruz. Salonlarımız 40 m2 ama on kişi yan yana gelip cemaatle namaz kılamıyoruz.

Bizler Asr-ı Saâdeti okuyoruz ama güncellemiyoruz. Birçoğumuzun bildiği bir tablo var: Bir gün Allah Resûlü (sas) sahâbe ile birlikte Mescid'de oturuyordu. Bir bedevi içeriye girdi. Bir müddet bekledikten sonra küçük abdestini bozmak için Mescid'in bir tarafına doğru gitti ve orada abdest bozdu. Oradakiler: "Dur, yapma!" diye müdahale etmek istediler. Allah Resûlü (sas): **"Adamı rahat bırakın, adam işini bitirsin!"** buyurdu. Sonra dedi ki: **"Gidin bir kova su getirip idrarın üzerine dökün ve orayı temizleyin."** Denilen yapıldı. Efendimiz (sas) o bedeviyi yanına çağırdı ve ona yaptığının yanlış olduğunu merhamet dolu bir üslup ile anlattı. O bedevi bu nasihati aldıktan sonra gidip abdestini alıp geldi. Namaz kıldıktan sonra dua için ellerini kaldırdığında şöyle dua etti: *"Allah'ım! Sadece bana ve Muhammed'e merhamet et! İkimizden başka kimseye*

merhamet etme!” Resûlullah (sas) bedevinin bu duasını duyunca tebessüm etti ve dedi ki: **“Ey falan! Allah’ın rahmetini daralttın.”** [Buhârî, “Vudû”, 57] Şimdi buradan diyoruz ki: Bu nasıl engin bir merhamet ve şefkat? Efendimiz’in (sas) bu güzellikleri ve özellikleri kendisinde var zaten. Peki biz bunu hayatımızda uygulamayacak mıyız? Bir örnek verecek olursak: Bize ait şeyler değil ama evlilik yıldönümü ya da doğum günü için sehpanın üzerindeki Çin’den gelen eşyayı oğlumuz ya da kızımız düşürdü, kırdı. Ne deriz onlara? İlk tepkimiz ne olur? Efendimiz (sas) gibi anne şefkatiyle o evladı bağrımıza mı basarız yoksa bedduanın biri bin para mı olur? Saadetin ve mutluluğun gerçek manada nerede olduğunu anlasaydık hâlimiz bu olmazdı. Bunca nimete rağmen bu asrın adı felaket asrıdır! Niye? Kulluk yok da onun için. Eğer kulluk olsa asrın adı 1500 sene sonra bile Asr-ı Saâdet olacaktır.

5. İnsanın kazanacağı en büyük saadet ve mutluluk kulluktur.

“Bu çağda nasıl Abdullah kalınır? Allah’a yaraşır bir kul nasıl olunur?” sorularını birkaç husus ile cevaplayabiliriz. Efendimiz (sas) Mekke sokaklarında insanları kulluğa çağırırken: **“Lâ ilâhe illallah deyin, kurtulun!”** diyordu. Bugünkü davet bundan farklı mıdır? Hayır! Davet yine aynıdır. Aynı şeye çağrılır, aynı sözle çağrılır. Üslup ve usulde farklılık arz edebilir ama davetin muhtevası özü itibariyle Hz. Âdem’den Peygamber Efendimiz’e (sas) kadar değişmediği gibi Âdem’den son Âdem’e kadar da değişmeyecektir. İş “Lâ ilâhe” demekle başlar. Durup düşünmemiz lâzım. “Lâ ilâhe” yani “İlah yoktur” sözünü biz neye karşı söyleyeceğiz? Lat yok, Uzza yok, Menat yok. Peki biz “Lâ ilâhe” deyince ne yapacağız? Neyi yok sayacağız? Eğer biz zaten “Lâ ilâhe”yi o günkü dünyadaki putlarla sınırlandırırsak o zaman biz gerçek manada kelime-i tevhidi anlamamış oluruz. Eğer bizimki kadar ucuz olsaydı Ebû Cehil de kelime-i tevhidi der

ve işin içinden çıkardı. Eğer bizim kadar ucuz olsaydı Ebû Bekir dediği için Ebû Bekir olmazdı, sadakatin âbidesi olmazdı. “Lâ ilâhe” ne demek biliyor musunuz? “Al baltayı eline, vur putun beline!” demektir. Siz futbol diye, televizyon diye, yorgan diye bir put duymadınız mı? Konu anlaşılsın diye bir örnek verelim.

10, 12, 15 yaşında oğlumuz/kızımız gecenin karanlığında okula gidiyor diyelim. Vakit de tam sabah namazı vakti hatta daha da öncesi. Okula gidecekleri zaman beş dakika geç kalsalar ortalığı velveleye veririz. Peki ama namaz gidiyor dediğimizde kendilerinde hiçbir tepki yok. Felaket bu! O zaman bizim dünyamızda diploma diye bir put var. Ve biz bu puta tazim ediyoruz. Eğer öyle olmasa namaz geçtiği zaman ortalığı velveleye vermemiz lâzım. Namaz geçti ama o gün evde, işte, hâlimizde bir değişiklik yok. Yarım saat geç kalkıp trafiğe takılsak işyerinde önümüze ilk çıkandan öfkemizi çıkarırız. Ne oldu? Yarım saat geç kaldık. Peki, diğer tarafa baktığımızda namazımız gitti? Peki biz Müslümanlar olarak bu sıkıntımızın ne kadar büyük olduğunun ne kadar farkındayız? Efendimiz (sas) buyurmuştur ki: **“Sabah namazının iki rekât sünneti dünyanın içindeki her şeyden daha hayırlıdır.”** [Müslim, *“Müsâfirîn”,* 96] Bizim biraz yenilenmemiz lazım. Yorgan bizim için put, diploma put, televizyon put... Ama işin aslına bakacak olursak da bunları put hâline getiren de bizleriz. Misal verecek olursak eğer bizim çocuklarımızdan bahsedelim. Sabah 6:30 ya da 7:00... Çocukların gözlerinde daha uyku var. Ama uyanır uyanmaz ellerinde cep telefonu diye bir put var. On parmak daktilo yazar gibi sabahın erken saatlerinde Facebook’a, Twitter’a, İnstagram’a mesaj gönderebiliyorlar. Hâlimiz bu! O âlet onların elinde puta dönüşmüş. Çocuklarımızın annesi babası olarak onlara selâm versek başlarını kaldırıp selâmımızı dahi almıyorlar ama on parmakla ona buna mesaj gönderebiliyorlar. Felaket bu! Biz bu halde olduğumuz için çocuklarımız bu halde. Demek ki dert aynı dert, sıkıntı

aynı sıkıntı. Kurtuluş da aynı yoldadır. Nerededir peki kurtuluş? Gerçek manada Allah'a kul olmaktadır.

Öyleyse gelin Allah'a kul olmayı, bu işi en güzel bir şekilde yapan Sahâbe nesli üzerinden biraz olsun öğrenelim.

Bundan dolayı bu çalışmamızın adı Abdullah olan sekiz sahâbî efendimiz üzerinden kulluğun kotları sayılabilecek sekiz kavramı anlama adına bir gayret ile takdim edeceğiz. İşleyeceğimiz. konular ise sırasıyla şunlardır:

- Abdullah b. Mes'ûd ve Tevhid
- Abdullah b. Amr ve Ahlak
- Abdullah b. Ömer ve İbadet
- Abdullah b. Abbas ve İlim
- Abdullah b. Selâm ve Teslimiyet
- Abdullah b. Zübeyr ve Mücadele
- Abdullah b. Cahş ve Şehâdet
- Abdullah b. Ca'fer ve Cömertlik

Yıllar önce İstanbul Başakşehir'de seri programlar olarak takdim ettiğimiz bu dersleri sohbet dilini bozmadan siz kıymetli okuyucularımızın talepleri üzerine bu şekilde derleyip sizlere takdim ettik. Bizler de bu çalışmamızda sahâbe efendilerimiz üzerinden: "Bu çağda Rabbimize layıkıyla bir kul nasıl olunabilir?" sorusunun cevaplarını aramaya çalıştık. Mevlâ insanlık tarihinin en güzel kulları olan o sahâbî efendilerimizi hakkıyla tanıyabilmeyi ve onların yollarını yol olarak edinebilmeyi bizlere nasip eylesin.

Abdullah b. Mes’ûd ve Tevhid

Abdullah b. Mesûd, “Tevhid kavramını onun rehberliğinde hayatlarımıza nasıl aktarabiliriz?” sorusunun yanıtlarını kendisinde bulabileceğimiz sahâbe efendilerimizden birisidir.

Abdullah b. Mes’ûd (ra) şöyle demiştir: *“Herkes güzel söz söyleyebilir fakat sadece söyledikleriyle amel eden mesud olur.”* [Abdullah b. Mübarek, *Kitâbü’z-Zühd*, I, 25] O kadar güzel bir söz ki! Üzerinde derince düşünüp tefekkür etmemiz lazım. İkinci sözü ise şudur: *“Ashâbın yolundan yürüyün. Çünkü ileride Allah’ın kitabını okuyup da tatbik etmeyen kimseler çoğalacaktır.”* [Merzevî, es-Sünne, I, 29] Bu sözler kulluğu neden sahâbî efendilerimizden öğrenmemiz gerektiğini daha iyi anlatır.

Tevhid konusunu İbn Mes’ûd’un rehberliğinde anlatmamız daha uygun olacaktır. Neden? Çünkü o büyük bir ilim adamıdır. Ashabın içerisindeki fakihlerdendir. Bugün çoğumuzun mensup olduğu Hanefî mezhebinin dayandığı o silsile ashâbın pekçoğundan beslenir ama iki kanatla sahâbîye ulaşır. Onlardan biri Hz. Ali, diğeri Abdullah b. Mes’ûd’dur.

Osmanlı’nın son dönemlerinde yetişmiş, dinin selimiyeti adına da inanılmaz bir gayret ortaya koymuş Zâhid el-Kevserî bir vesile ile İbn Mesûd’u anlatırken şöyle der: *“İbn Mes’ûd, hayata gözlerini yumduğunda arkasında 4000 civarında âlim bırakmıştı.”* [Sifil, Ebubekir, *Makâlâtu’l-Kevserî, 157*]

Bugün İslâmî ilimlerin hangi sahasına ait bir kitabı açsak İbn Mes’ûd (ra) cümlesine rastlarız. Hem de bir kez değil, bin kez! O kimleri yetiştirmedi ki! Mesrûk b. Ecdâ, Esved b.

Yezid, Zirr b. Hubeyş ve daha niceleri onun ellerinde yetişti. Hanefî mezhebinin ilim silsilesini hatırlarsak: Alkame b. Kays hakkında şu ifade kullanılır: *“İbn Mes’ûd demek Alkame demek, Alkame demek İbn Mes’ûd demektir.”* [İsmail Cerrahoğlu, “Abdullah b. Mes’ûd”, *DİA,* I, *117*]

Alkame’nin yetiştirdiği onlarca talebelerden bir tanesi İbrâhim en-Nehaî’dir. Onun yetiştirdiği talebelerden bir tanesi Hammad b. Süleyman’dır. Onun yetiştirdiği talebelerden bir tanesi İmâm-ı Azâm Ebû Hanîfe’dir. Bu, ilmin nesebi ve zürriyetidir. Nereye dayandığının bir işaretidir. Meseleyi hadis çerçevesinden değerlendirirsek de âlem onun dilinden 848 tane hadis duymuştur. [İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre, 258*] Biz ilmi İbn Mesûd’dan öğrenseydik isabet kaydederdik ama öyle yapmadık.

Tevhid kavramını Abdullah b. Mes’ûd’un rehberliğinde öğrenmemizin en önemli sebebleri şunlardır: **1.** Nübüvvetin ilk günlerde iman edenlerdendir. Kendisi bizzat: *“Ben, iman edenlerin altıncısıyım.”* demiştir. İlk beşi zaten aile içindendir. İlk iman eden Abdullah olduğu için imanın ilk işareti olan tevhid ondan öğrenilmelidir.

2. Aralıksız 5 yıl Dârü’l-Erkam’ın tâlim ve terbiyesinin altında yetişen bir yiğittir. Efendimiz (sas) daha ilk günlerde ona Dârü’l-Erkam’da rol biçmiştir.

3. İki hicret sahibidir. İki kez Habeşistan’a bir kez de Medine’ye gidip gelmiştir. Hicret onun hayatı olmuş, böyle olduğu için de hicrete ait de bize çok şey anlatmıştır. Gerçek manada: ***“Lâ ilâhe illallah”*** demek adama bedel ödettirir ya, o da onun gereğini hicret ederek ödemiştir.

4. Efendimiz’i (sas) 23 yıl bila fasıla bir gölge gibi takip etmiştir. Mekke’de Allah Resûlü (sas): ***“Lâ ilâhe illallah de, kurtul!”*** derken de İbn Mes’ûd onun arkasında, Medine’ye hicrette de onunla beraber, Mescid-i Nebevî’nin temelleri kazılırken de o orada, Bedir’de orada, Uhud’da orada, Hendek’te orada, Hudeybiye’de orada, Hayber’de orada, Tebük’te orada, Veda Haccı’nda orada... Hiçbir sayfa yok ki İbn Mes’ûd orada olmasın. Tevhidin muallimi olan

Efendimiz’den (sas) tevhidi öğreneceksek onu bir gölge gibi takip eden, Efendimiz’in (sas) hayatının her karesine şahit olan bir yiğitten öğrenmemiz gerekir.

5. İlk gün Efendimiz (sas) ona muallimlik rolü biçmiştir. İlk gün muallim olduğu ve bu rolü ona Allah Resûlü (sas) biçtiği için o muallimden ilmin ilk dersi olan imanı, tevhidi öğreneceğiz. Tevhid nedir? Birlemektir. Daha da farklı bir ifadeyle söyleyelim: Bir olan Allah’ın birliğini tasdik etmek. Allah birdir, el-Vâhid’dir, el-Ehad’dır.

Varlık âlemi içerisinde yaşayan şuurlu varlıklar, insanlar ve cinler bunun zıddını söyleseler de O el-Vâhid ve el-Ehad’dır. Bütün insanlık bunun tersini yapsa hâşâ Allah’ın birliğine bir zarar verir mi? O es-Samed’dir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. O, birliğinin tasdik edilmesine de ihtiyaç duymaz ama bir insan mü’min olmak istiyorsa bir olan Allah’ın birliğini tasdik etmek zorundadır. Bunu yapan tevhide erer. Bunun en bariz cümlesi: “Lâ ilâhe illallah”tır ama bu asırda yaşayan biz Abdullahlar her sözü hafifleştirdiğimiz gibi bu sözü de hafifleştirdik. Dilimizden düşürmedik, çok söyledik ama “Lâ” deyince bir şeyler hayatımızdan çıkmadı. “İllallah” deyince de gerçek manada tasdik etmedik. Söyledik, hâlen de söylüyoruz ama gereğini yerine getirme noktasında hayatımız sarsılmadı. Bilâl “Lâ” dedi ve kızgın taşın altına girdi ama sen bu çağda yaşarken “Lâ” dedin ve evinde hiçbir şey değişmedi. “Lâ” dedin, “Lâ” demeden önce işyerin nasılsa yine öyle oldu. “Lâ”yı doğru söyleyemediğin için “İllallah”ı da doğru söyleyemedin. Çünkü tevhidin üç önemli alanı vardı:

1. Ulûhiyette Tevhid: Allah’tan başka ilah yoktur.

2. Rububiyette Tevhid: Allah’tan başka Rab, terbiye eden, gözeten, kanun koyan, hükümranlık hakkı olan yoktur.

3. Ubudiyette Tevhid: Allah’tan başka ibadet edilecek makam yoktur.

Buhârî ve Müslim başta olmak üzere hadis kitaplarının hemen hepsinde geçen Cibril hadisinde Cebrâil (as) Efendimiz'e (sas): *"İslâm nedir?", "İmân nedir?", "İhsan nedir?"* diye sormuştur. Aslında Cebrâil tevhidi sormuştur. Neden mi? Çünkü uluhiyette tevhidin karşılığı imandır. Rububiyyette tevhidin karşılığı İslâm'dır. Ubudiyette tevhidin karşılığı ihsandır. Aslında Cebrâil, Efendimiz'e (sas) o meşhur hadisinde bile tevhidin bu üç alanını öğretmeye gelmiştir. Eğer biz hayatımızı bu esaslar çerçevesinde gözden geçirsek ve muhasebesini yaparsak ***"Lâ ilâhe illallah"*** cümlesi hayatlarımızı değiştirir.

Abdullah b. Mes'ûd'un babası Mes'ûd b. Ğafil b. Habib el-Hüzeyli'dir. Şirk üzere yaşamış, şirk üzere ölmüştür ancak Abdullah b. Mes'ûd'un annesi Ümmü Abd bint Abduvüd iman etmiştir. İman ettiğinde Efendimiz (sas) Abdullah b. Mes'ûd'u zaman zaman annesine nispetle anmıştır. Annesi, Abdullah b. Mes'ûd (ra) ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Efendimiz'in (sas) kutlu lisanından da birkaç hadis rivayet etmiştir. O hadislerden bir tanesi üzerine İmâm Ebû Hanîfe vitir namazının nasıl kılınacağına dair ictihadını bina etmiştir. Bugün Hanefîlerin kıldığı vitir namazını Abdullah b. Mes'ûd'un annesi rivayet eder. Abdullah b. Mes'ûd'un kardeşi ise Utbe b. Mes'ûd'dur. İman etmiş ve her daim ağabeyinin yanında olmuştur. Onunla beraber Habeşistan yollarına düşmüş, Medine'ye iman adına hicret etmiş, kardeşiyle beraber Medineli yıllarda Allah Resûlü'nün (sas) arkasında gölge olmuş ve Abdullah b. Mes'ûd'dan önce vefat etmiştir.

Abdullah b. Mes'ûd (ra), kardeşini ebedî aleme yolcu ederken gözyaşlarını tutamamış ve şunları söylemiştir: *"O benim nesep ve imanda kardeşim, Resûlullah (sas) ile sohbette arkadaşım, yüreğimde ise sevgilim olan biriydi."* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, *1230*]

Abdullah b. Mes'ûd'un doğum tarihi miladî 592'dir. Yani Nübüvvetten 18 yıl önce doğmuştur. Dolayısı ile Efendimiz'den (sas) 22 yaş küçüktür. Yetim olarak büyümüş,

10-12 yaşlarına gelince de ailenin büyük çocuğu olması ve evlerini geçindirmek maksadı ile birçok peygamberin mesleği olan çobanlık yapmıştır. 18 yaşına kadar bu mesleği devam ettirmiş, bir gün Ukbe b. Ebî Muayt'a ait koyunları güderken kendisine gelen iki aziz misafir ile karşılaşmıştır. Onlardan birisi Resûlullah Efendimiz (sas) diğeri ise Hz. Ebû Bekir'dir. Allah Resulü (sas) Abdullah b. Mes'ûd'un yanına geldi ve selam verdi. **"Senin yanında sütü olan ve sağılmaya hazır olan bir koyun var mı?"** diye sordu. Abdullah b. Mes'ûd (ra): *"Var."* deyince Efendimiz: **"Bize verir misin, onun sütünden istifade edelim."** dedi. Abdullah b. Mes'ûd (ra) ise: *"Hayır! Ben koyunların mâliki değilim, bana ait olmayanı size veremem."* dedi. Efendimiz (sas) durumdan memnun oldu ve bunun üzerine: **"Yanında kısır olan koyun var mı?"** dedi. Sorusuna olumlu cevap alınca: **"Peki kısır olan o koyunu sağmam için bana müsaade eder misin?"** deyince Abdullah b. Mes'ud (ra) içinden: *"Nasıl olsa kısır koyun sağılmaz."* dedi ve kabul etti. Efendimiz (sas) oturdu, koyunun sırtını sıvazladıktan sonra bir şeyler okuyarak sütü sağmaya başladı. Abdullah b. Mes'ûd (ra) bu manzara karşısında: *"Bana ne okuduğunu söyler misin?"* dedi. Efendimiz (sas) ise ona: **"Sen ne meraklı bir gençmişsin!"** dedi ve ona iman adına bir şeyler anlattı. Abdullah b. Mes'ûd ise bu olayın üzerinden çok geçmeden iman etti. [İbn Sa'd, *Tabakât,* III, *168*]

İbn Mes'ûd'un çerçevesinden bu olaya bakalım:

1. Karşısında duran ve olağanüstü bir iş yapan insanın o yaptığı işten etkilenip hemen onun etki alanına girebilirdi. Çünkü orada bir mucizeye şahit olmuştu.

2. Genç biriydi, korkup oradan uzaklaşabilirdi.

3. "Bir daha yap!" diye hayranlığını dile getirebilirdi.

4. Nasıl yaptığını sorar, işin aslını öğrenmek isteyebilirdi.

5. Bu işi nereden nasıl öğrendiğini sorgulayabilirdi.

Ama İbn Mes’ûd bunların hiçbirini sormadı, korkmadı, ürkmedi. Tabiatı gereği bir şey dedi. Dedi ki: *“O okuduklarını bana öğretir misin?”* Bu soru ancak ilme merakı olan birinin soracağı bir soruydu, o da ileride bir ilim adamı olacağının haberini verircesine bu soruyu sordu. Efendimiz (sas) onun sorusundan çok memnun olarak dedi ki: **“Sen öğrenmeye meraklı bir gençmişsin.”** İbn Mes’ûd’a biçilen rol budur. Bu, İbn Mes’ûd’u imana taşıyan süreçtir.

Abdullah b. Mes’ûd önceleri Dârü’l-Erkam’ın en gözde talebelerinden olmuş, bir taraftan talebelik yaparken bir taraftan da Efendimiz (sas) tarafından görevlendirilerek Dârü’l-Erkam’a biraz geç katılanlara muallimlik yapmıştır. 6 yıl boyunca Dârü’l-Erkam’da talebelerine Abdullah b. Mes’ûd üç şey öğretti:

1. Sağlam Bir Akide’nin İnşası

2. Akli Eğitim (Kavramların inşası)

3. Ruhi Eğitim (Kalp ve ruhun inşası)

5 yıl boyunca Efendimiz (sas) Mekke’de bir avuç olan ve kendisine iman eden o insanlara hep temkini ve tedbiri telkin etti. **“Aman Mekke’de cemaatle namaz kılmayın!”** dedi. Beşinci yıl Dârü’l-Erkam’ın sofrasına semadan *Rahmân Sûresi* geldi. Efendimiz (sas): **“Bu sûreyi Kâbe’nin karşısında hiç çekinmeden kafirlere haykıracak var mı içinizde?”** diye sordu. Sorunun karşısında Abdullah b. Mes’ûd’un (ra) eli kalktı ama Efendimiz (sas) o zamanki talebeler arasında bedenen en zayıf o olduğu için: **“Olmaz.”** dedi. Tekrar aynı durum yaşanınca Efendimiz (sas) kabul etti. Abdullah b. Mes’ûd (ra) Kâbe’nin avlusuna gitti ve yüksekçe bir yere çıkarak Rahmân Suresi’ni okudu. Durumun farkına varan kâfirler onu ayaklar altına alarak dövdü ama Abdullah b. Mes’ûd (ra) bayılana kadar *Rahmân Sûresi*’ni okumaya devam etti. Kendinden geçince birkaç Müslüman tarafından Efendimiz’in (sas) huzuruna taşındı. Efendimiz onun hâlini görüp duygulandı ve: **“Ben sana demedim mi, sen güç**

yetiremezsin!” deyince Abdullah b. Mes’ûd (ra): *“Ya Resûlullah! Ne olur izin ver, bir daha gideyim. Vallahi ben Rahmân Sûresi’ni okurken ve onlar beni tekmelerken hiç bu kadar zelil duruma düştüklerini görmemiştim.”* dedi. Tevhidi içen, bu şuurla bilenen bir insanın sözü ve tavrıdır bu... ***“Lâ ilâhe illallah”***ı hakkıyla dediği için korkar ama Allah’tan korkar gibi korkmaz. Sever ama Allah’ı sever gibi sevmez. Hiçbir mü’min de canından çok sevdiği peygamberini Allah’ı sevdiği gibi sevmez. İşte tevhidi çok doğru bir biçimde anlayan İbn Mes’ûd bu bilinçte hareket ediyor. [İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Gâbe,* III, *384]*

Hicret yolu açıldığında Medine’ye hicret edenlerden birisi de İbn Mes’ûd’du. Efendimiz’i (sas) adım adım takip etti. Efendimiz (sas) mescidini, mektebini, menzilini inşa edince sahâbeye: **“Şu arsayı İbn Mes’ûd’a alsanız da o da orada otursa olmaz mı?”** dedi. Sahâbe, Efendimiz’in (sas) isteğini derhal yerine getirdi ve böylece İbn Mes’ûd Medine’de Efendimiz’e (sas) komşu oldu. Efendimiz (sas) Mekke’de İbn Mes’ûd’u, Zübeyr b. Avvâm’a kardeş kılmıştı. Medine’ye gelince: **“Âlim, âlime yakışır.”** dercesine İbn Mes’ûd’u Muâz b. Cebel ile kardeş kılmıştır. Efendimiz (sas), İbn Mes’ûd’a: **“İstediğin zaman haneme gel, gelmekte çekinme. Ben müsait değilsem girmezsin yanıma, yoksa girersin.”** demiştir. [İbn Sa’d, *Tabakât***,** III, 171]

İbn Mes’ûd muallim olduğu için Efendimiz (sas) ona böyle bir izin vermiştir ve İbn Mes’ûd hücre-i saâdete tabir caizse destursuz girip çıkabilen üç beş kişiden biridir.

Bedir’den Bir Tablo

Abdurrahman b. Avf anlatıyor: Bedir Gazvesi’nde iki gencecik delikanlının arasındaydım. Bu duygular içinde cihad devam ederken çok geçmemişti ki gençlerden biri eliyle bana dokunarak: *“Amca, Ebû Cehil’i tanıyor musun?’’* diye sordu. *“Evet, ne yapacaksın?”* dedim. *“Duydum ki Allah Resûlü’ne (sas) olmadık sözler söylüyormuş. Eğer onunla*

karşılaşırsam Allah'a yemin olsun ki bu dünyayı terk etmeden, bedenim onun bedeninden ayrılmayacak!" dedi. Delikanlının söyledikleri çok hoşuma gitmişti. Onların azmini, cesâretini gördükten sonra aralarında bulunmaktan sevinç duymaya başlamıştım. Çok geçmeden de Ebû Cehil'i gördüm. İri cüssesiyle savaşçılar arasında dolaşıyor, hamleler yapıyordu. Gençlere döndüm. Ebû Cehil'i işaret ederek: *"Şu adamı görüyor musunuz?"* dedim ve ekledim: *"İşte aradığınız adam!"* Ben işaret eder etmez sıyrılmış kılıçlarla yerlerinden fırladılar ve iki kartal misali Ebû Cehil'in üzerine atıldılar. Çok geçmeden neye uğradığını şaşıran mağrur Ebû Cehil yere serilmiş yatıyordu. -Kaynaklarımızda bu iki delikanlının Afrâ'nın oğulları Muâz ve Muavviz olduğu kaydedilir- İki yiğit genç safları yarıp Ebû Cehil'i yere sermiş ancak olay bütünüyle bitmemişti. Delikanlıların darbesiyle yere yığılan Ebû Cehil'in dünyada daha göreceği şeyler vardı. Abdullah b. Mes'ûd (ra) onu bu durumda buldu. Şaşırmış ve sevinmişti. Ona: *"Nasıl? Allah seni böyle zillete düşürdü!"* dedi.

Ebû Cehil ise içinde bulunduğu duruma rağmen gururundan ve kibirinden vazgeçmiyordu. Cevap verdi: *"Kendi kavminin öldürdüğü biri zillete mi düşer? Öldürdüğünüz bu adamdan daha dik başlı kim var?"* Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Cehil'i bu durumda görünce yanına gelmiş ve zikri geçen soruyu, o küçük ayağını, oldukça iri yapılı olan Ebû Cehil'in bağrına basarak sormuştu. Ebû Cehil, gerçekten gururundan vazgeçmeyen birisiydi. Göğsüne basan Abdullah'a söylediği şu sözler, onun mağrurluk derecesinin ne boyutta olduğunu ortaya koyuyordu: *"Ey küçük çoban! Sen, çok yüksek ve yalçın bir yere çıktın."* Kullandığı her kelimeden kibir ve gurur akıyordu. Sonra sordu: *"Savaş kimin lehine cereyan ediyor?"* İbn Mes'ûd, onun nasıl bir beklenti içinde bu soruyu sorduğunu biliyordu. Cevabını içini dağlayacak bir üslupla verdi: *"Allah İslâm'ı aziz, sizi ise zelil kıldı!"* diye cevap verdi. İbn Mes'ûd'un kılıcı, sıradan bir kılıçtı. Ebû Cehil'in ise göreni hayran

bırakacak derecede güzel ve sağlam bir kılıcı vardı. İbn Mes'ûd, kendi kılıcını bırakarak onun kılıcını aldı ve Allah düşmanının başını kendi kılıcıyla kopardı. Daha sonra kopardığı bu başı Resûlullah'a (sas) getirdi ve: *"Ey Allah Resûlü (sas)! Bu, Allah düşmanı Ebû Cehil'in başı!"* dedi. Devamını İbn Mes'ûd şöyle anlatmaktadır: Ben böyle deyince, Resûlullah (sas) sevinçle: **"Kendisinden başka ilah olmayan Allah aşkı için doğru mu?"** buyurdu. Ben de: *"Evet!"* dedim. Peşinden de Ebû Cehil'in başını Resûlullah'ın (sas) önüne attım. Resûlullah (sas) ona dönerek: **"Ey Allah düşmanı! Seni bu şekilde perişan eden, zillete düşüren Allah'a hamd ederim!"** diyerek şükretti. Daha sonra bize dönerek: **"Bu ümmetin Firavun'u buydu!"** buyurdu. [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* I, *444]*

Konumu ve Değeri

Bedir'de Abdullah b. Mes'ûd böyleydi. Uhud'a geldiğinizde de durum aynı. Sadakat gösterip kalan üç beş isimden biridir. Hendek'te, Hudeybiye'de, Hayber'de aynı. Tevhid hakikatinin gereği neyse onu yerine getirme adına gayret göstermiştir. Öyle bir konum kazanmıştır ki Efendimiz (sas) onun hakkında şöyle demiştir: **"Eğer Müslümanlara danışmadan bir yönetici, halife atasaydım o kesinlikle İbn Ümmü Abd yani Abdullah b. Mes'ûd olurdu."** [İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Gabe*, III, 385]

Bir başka hadisinde ise Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: **"Kur'ân'ı dört kişiden alın: Abdullah b. Mes'ûd, Salim Mevla Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Übeyy b. Ka'b."** [Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 250]

Bu dört isim arasında İbn Mes'ûd'un ayrı bir yeri vardır. Efendimiz (sas) ondan Kur'ân dinlemeyi çok severdi. Çünkü o, Kur'ân'ı diliyle değil yüreğiyle okurdu. Ebû Amr isimli bir talebesi şöyle bir itirafta bulunur: *"Neredeyse bir yıl İbn Mes'ûd'un yanından hiç ayrılmadım. Bu bir yıl içerisinde*

birkaç defa dışında 'Allah Resûlü dedi ki' dediğini ancak duydum. O 'Resûlullah' dediğinde biz öleceğini zannederdik. Terlerdi, sıkılırdı, bütün vücudu titrerdi. Sonra hadisi söyler, arkasından Allah'a sığınırdı." [Safedî*, el-Vâfî bi'l-Vefeyât*, I, 2501]

Dârü'l-Erkam'da bir gün *Tekvir Sûresi*'nin: ***"Genç kızın hangi suçtan dolayı öldürüldüğü ona sorulduğu zaman..."*** âyetini Efendimiz (sas) gözleri yaşlı bir şekilde dinlerken sahâbe: "*Sus ey İbn Mes'ûd! Görmüyor musun Allah Resûlü'nün (sas) hâlini!"* demiştir.

Bir keresinde Efendimiz (sas) İbn Mes'ûd'a dönerek: **"Bana Kur'ân oku!"** dedi. İbn Mes'ûd: *"Ya Resûlullah! Kur'ân sana indirilmişken sana mı Kur'ân okuyayım?"* diye sordu. Bunun üzerine Efendimiz (sas): **"Onu başkasından dinlemeyi daha çok severim."** buyurdu. ***"Her ümmetten birer şahit, onların üzerine de seni bir şahit olarak getirdiğimiz zaman onların hali ne olur?"*** âyetine gelince Efendimiz (sas): **"Yeter."** buyurdu.

Efendimiz (sas) bir başka hadisinde ise şöyle buyurmuştur: **"Kim Kur'ân'ı indirildiği andaki tazeliği ile okumak isterse İbn Mes'ûd gibi okusun."** [İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 347] Cebrâil'in tazeliğinde Kur'ân okumak nasıl bir şey? Namazını bitirdikten sonra İbn Mes'ûd şöyle dua etmiştir: *"Allah'ım! Senden sarsılmaz bir iman, tükenmez bir nimet ve ebedi cennet bahçelerini, yükseklerinin en yükseklerinde Resûlün Muhammed'e yoldaşlık etmeyi niyaz ediyorum."* [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 454]

İbn Mes'ûd'un Cebrâil'in tazeliğinde Kur'ân okuması gerçekten mühim bir şeydir. Yıllar sonra Medine'ye gelen Ebû Mûsâ el-Eş'arî şöyle demiştir: *"Biz Yemen'den Medine'ye ilk geldiğimizde Abdullah'ı hep Efendimiz'in Ehl-i Beyt'inden biri zannediyorduk. Sonradan öğrendik ki nesep adına bir bağı yokmuş."* [Buhârî, "Fedâilü'l-Ashâb", 27]

Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ûd'u gördüğü zaman şöyle demiştir: *"Kenifün meliyün bi'l-ilm/ Sen ilim dolu bir küpcüksün!"* [İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 348]

Hz. Ömer, İbn Mes‘ûd’u Kûfe’ye kadı olarak gönderirken şöyle bir mektup yazmıştır: *“Size vali olarak Ammâr b. Yâsir’i, Kadı olarak Abdullah b. Mes’ûd’u gönderiyorum. Vallahi İbn Mes’ûd’u size göndermem, sizi nefsime tercih etmemden dolayıdır. Benim ona ihtiyacım var ama buna rağmen sizi nefsime tercih ederek onu size gönderiyorum.”* [İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218] Kûfe gibi zor bir yerde İbn Mes’ûd kendisini onlara öyle bir sevdirir ki onun eliyle Kûfe’de niceleri ilim basamaklarını çıkar.

Efendimiz (sas) Ebû Zerr’e: **“Sen tek başına yaşayacak, tek başına ölecek, tek başına dirileceksin. Senin cenazene mü’minlerden bir topluluk anca katılacaktır.”** buyurmuştur. [İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Gâbe,V, 188*] Rebeze’de Ümmü Zerr ile tek başına çölün ortasında vefat yolundayken Ümmü Zerr: *“Ben kadın hâlimle seni nasıl defnedeceğim?”* diye ağlamaya başlayınca Ebû Zerr: *“Üzülme ey Ümmü Zerr! Allah Resûlü (sas) mü’minlerden sâlih bir topluluk geleceğini söyledi.”* dedi. Ve öyle de oldu. Mü’minlerden salih bir topluluk geldi. Başlarında Abdullah b. Mes’ûd vardı. İbn Mes’ûd, Ebû Zerr’i orada gördü. Ebû Zerr giderken bile Ebû Zerr’e yakışan bir tavır sergiledi ve şöyle dedi: *“Ey İbn Mes’ûd! Sen devlete kadılık yapmış birisin. Beni kefenlerken kendi elbiselerinle kefenleme. Bana öyle bir kefen bul ki devlet işlerine bulaşmamış birinin kefeni olsun.”* Bunun üzerine ensârdan bir genç annesinin kendisine hediye olarak verdiği hırkayı Ebû Zerr’e kefen olarak verdi.

İbn Mes’ûd hicri 32, milâdî 653’te vefat etti. Hicri olarak vefat yaşı 63, milâdî olarak vefat yaşı 61... Tıpkı Allah Resûlü (sas) gibi. Allah Resûlü’nü (sas) gölge gibi takip etti. Vefat döşeğinde Hz. Osman içeri girdi ve İbn Mes’ûd’u gözyaşları içerisinde ağlarken buldu. *“Ey İbn Mes’ûd! Ne o, ölümden mi korkuyorsun?”* diye sorunca İbn Mes’ûd şu cevabı verdi: *“Hayır! Vallahi günahlarıma ağlıyorum!”* O günahlarına ağlarsa biz ne yapacağız? İbn Mes’ûd’dan bahsediyoruz. Vefat yolunda hâli bu. Biz o kadar rahatız ki! Sanki cennetle

müjdelenmiş gibi rahatız. İbn Mes'ûd'un bir sözü var: *"Mü'min kimse günahlarını hayalinde öylesine büyütür ki sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da dağ üzerine çökecekmiş zanneder. Günaha düşkün kimse ise günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür."* [Buhârî, "Daavât", 4] Bizler maalesef bu haldeyiz. Günah, burna konmuş sinek gibi. İbn Mes'ûd bu halde vefat etmiştir. Onun tevhidi nasıl anladığına dair bir örnek daha verebiliriz. Tevhid ve vahdet birbirinden ayrılmaz iki kavramdır çünkü akidede birliğin adı tevhid, içtimaî hayattaki tevhidin adı vahdettir. Zaten tevhidin etrafında birlik olamayanlar hayatın içerisinde vahdet olamazlar.

Bugün Müslümanlar arasında vahdetin sağlanamamasını sebebi de budur. Akidede bir olamayanların vahdette bir olmaları mümkün değildir. İbn Mes'ûd, tevhidi anlamış biri olarak vahdeti de bize aktarmıştır. S'ad b. Ebî Vakkas, İbn Mes'ûd ve Hz. Osman arasındaki ihtilaf çok meşhurdur. Öyle ki bazen birbirleriyle yaka paça olurlar. İhtilaf ederler. O ihtilaflardan bir tanesi şu şekildedir: Hz. Osman hilafet yıllarında bir emirname yazarak: *"Bundan sonra hacılar Mekke'ye geldikleri zaman Mina'da namazlarını seferî olarak değil mukim olarak yani dört rekatlık namazları dört rekat olarak kılacaklardır."* dedi. İbn Mes'ûd, Hz. Osman'ın bu görüşüne itiraz ederek: *"Allah Resûlü (sas) Mina'da kaldığı süre içerisinde dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kıldı."* dedi. [Müslim, "Müsafirîn", 17] Hz Osman: *"Ama şimdi bir tehlike görüyorum. İlk kez hacca gelip ibadetlerle tanışacak binlerce insan var. Eğer bu insanlar namazın iki rekât olarak kılındığını görseler yarın memleketlerine döndüklerinde namazı böyle zannedecekler. Onun için bunlara öğretmek amacıyla biz namazları dört rekât olarak kılmalıyız."* dedi. İbn Mes'ûd itiraz etti ve aralarında ihtilaf oluştu. İbn Mes'ûd insanlara namaz kıldırmak üzere imamete geçtiğinde cemaate dönüp: *"Namazları dört rekat olarak kılıyoruz, Allahu Ekber."* dedi. İnsanlar merak etti. Namaz bitince: *"Sen değil miydin Hz. Osman'a bu konuda farklı şeyler*

söyleyen, sen değil miydin?” diye sorduklarında İbn Mes’ûd şöyle demiştir: *“Hz. Osman Müslümanların meşru halifesidir. Onun içtihadı hatalı dahi olsa bizim üzerimize düşen tefrikaya kapı açmamak için ona uymaktır. Burada ben kendime muhalefet ediyor, Hz. Osman’ın içtihadı üzere amel ediyorum.”* [Abdürrezzâk, *el-Musannef,* II, 516]

Tevhid ve vahdet bu işte. Tevhidi anlayıp vahdeti hayatının esası kılan bir insanın yapacağı iştir bu...

Son olarak Abdullah b. Mes’ûd’un (ra) bizim hayatımıza ilettiği en önemli beş hakikati aktarabiliriz: **1.** Tevhid bir olanı birlemek, Allah’a ait olan alanları başkası ile paylaşmamaktır. Bu hakikati iyice anla ki Abdullah olasın, bu hakikati unutma ki Abdullah kalasın.

2. Risalet davasına mensup olmak göreve çağıran sesi duyar duymaz meydana atılmaktır. Allah adına sen meydana çık, tekmeler altında ezilsen de sen Abdullah’sın.

3. Kulluk yolu kardeşsiz yürünmez, Mekke’nin zorlu yollarında sağında Zübeyr gibi ihlâs abidesi, Medine’nin taşlı yollarında solunda Muâz gibi ilim abidesi kardeşlerin olsun. Düşünce sana el uzatacak kardeşler edin ki yolda kalmayasın.

4. Allah’ın kelamı ile bağını güçlü tut. Onu her zaman Cebrâil tazeliğinde oku. Semadan sana sarkıtılan o ipe sımsıkı yapış, ona iyice sarıl. Kur’ân’a dört elle sarıl ki dost diye yılana sarılmayasın.

5. İhtilafın ahlakını iyice öğren. İhtilaf rahmet, tefrika zahmettir. Her meselede kardeşlerinle aynı düşünmeyebilirsin. Bazen kardeşlerinle yollarını da ayırabilirsin. Hizmet yolların ayrılsa da eğer amaç Allah’ın rızası ise kardeşlik hukukunun devam ettiğini unutmamalısın.

İşte Abdullah b. Mes’ûd ve bize söylediği daha neler neler var... Rabbim bizleri İbn Mes’ûdlar gibi kul eylesin, İbn Mes’ûd gibi evlatları yetiştiren anne babalar kılsın ki Allah bu çağda Ebû Cehillerin göğsünün üzerine tekmeleri basan yiğitler çıkarsın içimizden...

Abdullah b. Amr ve Ahlâk

Âleme muhteşem ahlâkı öğreten Efendimiz (sas): **“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.”** demişti. [Muvatta, “Hüsnü’l-Hulk”, 8]

Hepimizin bildiği bir hakikatı aktaralım. Efendimiz (sas) önce Muhammedü’l-Emin’di, sonra Muhammedun Resûlullah oldu. O, Kur’ân ile var olan ahlâkını ötelere taşıdı. Ahlâkın nasıl temsil edilmesi gerektiğini gösterdi. İnen âyetler de o ilk nesli güzel bir ahlâk üzere yetiştirdi. Onların ahlâkını bir noktadan aldı, kâmil noktaya taşıma adına onları adeta Kur’ân’ın o muhteşem potasının içinde yoğurarak her birini bir ahlâk kahramanı kıldı.

Tercümanu’l-Kur’ân olan Abdullah b. Abbas din binasının dört kattan oluştuğunu söylemiştir: “*Akâid, ahlâk, ibadet ve muamelat.”* Akâidin hemen arkasından ve ibadetin hemen öncesinden ahlâkın gelmesi mühim bir şeydir. Ahlâksız bir mü’min olmaz. İbadetin önünde ahlâkı alıp da o vasıfları gerçekten hayatınızda diriltmezseniz adınız ve görüntünüz Müslüman olabilir ama sizinle bağ kuranlar, komşuluk ve ticaret yapanlar, bir şekilde sizinle iletişimi olanlar sizden o kokuyu ve tadı alamazlar. Hepimiz elhamdülillah Müslüman’ız. Adlarımız islâmî çağrışımlarda bulunan adlar... Modernizmin rüzgârı bizi de şöyle bir sallasa da bakanlar: *“Evet bu Müslüman’dır.”* diyebilecekleri bir şekli taşıyoruz. İş iletişime ve bağa geçince ticaret ve komşuluk yapınca farklılaşıyor. Çünkü biz Kur’ân’ın ahlâkını hayatlarımızda diriltememişiz. Temsiliyeti tam anlamıyla ortaya koymamışız. O temsiliyet noktasında sıkıntılarımız olmuş. Abdullah b. Amr’ı anlatmadan önce adı Abdullah değil ama tadı Abdullah

olan bir hanım sahâbî olan Esmâ bint Yezid'den bir rivayet aktaralım. Esmâ bint Yezid, Medineli kadınların sözcüsüdür. Efendi-miz'den (sas) 81 tane hadis rivayet etmiştir. O yiğit hanımın rivayet ettiği bir hadis ile ahlâkın üzerlerimizde nasıl temsil edilmesi gerektiği konusunda örnek ve model olması açısından bir tablo aktaracağız.

Esmâ bint Yezid validemiz diyor ki: Efendimiz (sas) bir vakit namazını kıldırdıktan sonra yüzünü cemaate döndü. Biz anladık ki bize bir şeyler anlatacak. Çünkü Efendimiz'in (sas) söyleyecek sözü olduğu zaman cemaate dönerdi, yoksa namazı bitirir bitirmez ya kendi hâlinde tesbihatını yapar ya da odasına çekilirdi. O, mübarek yüzünü sahâbeye dönünce sahâbe heyecanlanırdı.

O anda Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: **"Size en hayırlılarınızın kim olduğunu haber vereyim mi?"** Sahâbe büyük bir dikkat ile: *"Evet, ey Allah'ın Resûlü (sas)!"* dedi. Efendimiz (sas) buyurdu ki: **"Sizin en hayırlınız, görüldüğü (bakıldığı) zaman aziz ve celil olan Allah'ı hatırlatanınızdır."** Efendimiz (sas): **"Size en şerlilerinizi de yani en hayırsızlarınızı da haber vereyim mi?"** diye sorunca sahâbe sarsıldı ve büyük bir merakla: *"Evet, Ya Resûlullah (sas)!"* dediler. Bunun üzerine Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Sizin en şerliniz, birbirini seven dostların arasını bozan, tertemiz insanlarda ayıplar arayan, olmayan özelliklerle başkalarına yakıştırmalar yapandır."** [Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ,* I, 284, 285]

Neden Abdullah b. Amr'dan ahlâkı öğreneceğiz? Bir gerekçesi olması lazım. Biz biliyoruz ki Efendimiz'in (sas) mübarek ellerinde yetişen sahâbenin hepsinin hayatında ahlâka ait bir şeyler var ama özellikle Abdullah b. Amr'dan ahlâkı öğrenmemizin birçok sebebi vardır. Bu sebepleri aktarmaya geçmeden bir önemli noktaya daha dikkatleri çekelim.

Bir sahâbîyi tam anlamıyla nasıl tanırız? Bunun beş temel yolu vardır:

1. Hayatına Müracaat Ederek

Zaten bir insanı öğrenmek istediğimiz zaman hayatına müracaat ederiz. Ashab-ı Kiram'ın hayatlarına ait çok önemli bilgiler gerek Arapça gerek Türkçe kitaplarımızda kayıtlıdır. Ama bu konuda Türkçe kaynakların yetersizliği işin ehlince mâlumdur. Arapça kaynaklarda da şöyle bir sıkıntı var: İlk dönem kaynak kitaplarımız ashabın hayatını kaydederken amaçları model insan olarak sahâbeyi tanıtmak değil. İlk dönem kaynakların o kitapların içerisinde anlatılan sahâbîler şu amaçla anlatılıyor: Hadis rivayetinde o sahâbînin değer ve kıymetini aktarmak için o kitaplar sahâbînin rivayet sahasındaki ayrıcalıklarını, özelliklerini, hususiyetlerini bize anlatır. Onun için bugün en önemli kaynaklardan birkaçını söylememiz gerekirse eğer: İbn Hacer'in **e***l-İsâbe*'si, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe'*si, İbn Abdilberr'in *el-İstîâb*'ı, Ebû Nuaym'ın *Ma'rifetü's-sahâbe*'si, Zehebî'nin Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'sına baksak bunların hepsinin bu alandaki ana kaynaklar olduğunu görürüz.

Bu ana kaynaklarda bir sahâbînin doğumundan vefatına kadar hayatını model insan ilkesi çerçevesinde okuyamayız belki ama şu hakikati söyleyebiliriz: Onların hayatları bizim kaynaklarımızda dağınık bir biçimde anlatılır. Sizlere ve bizlere düşen gayret edip öğrenmektir. Dolayısıyla biz bir sahâbînin bize söylediklerini anlayabilmemiz için hayatlarına müracaat edeceğiz.

2. Sözlerine Müracaat Ederek

Söz, kişinin aynasıdır. Konuştukları sözler o sahâbînin şahsiyetinin anahtar kavramlarını bize verir. Her sahâbînin az ya da çok söylediği sözler vardır. O sözler de o sahâbînin kişiliğinin anahtarlarıdır.

3. Çağdaşlarının Sözlerine Müracaat Ederek

Çağdaşlarından kasıt nedir? Dostlarının, Efendimiz'in (sas) ve düşmanlarının sözleri... Dostları bir sahâbînin başka bir sahâbî hakkındaki sözleri. Bu bize o sahâbî hakkında bilgi verir. Efendimiz'in (sas) o sahâbî hakkındaki sözleri bize bu konuda bilgiler verir. Bir de düşmanlarının mesela Ebû Cehil'in bir sahâbî hakkındaki sözü o sahâbî hakkında bize bilgi verir. Dolayısıyla çağdaşlarının sözlerine müracaatı bize böyle bilgileri verir.

4. Rivayetlerine Müracaat Ederek

Bir sahâbînin hadis rivayeti konusunda Efendimiz'den (sas) duyup da bize aktardığı sözler o sahâbîyi tanımamız için çok önemli bir işarettir. Teşbihte hata olmasın ama anlayabilmemiz için bir örnek verelim. Bir sohbette hoca bize 1–1,5 saat konuşacak. Yazanlar aldıklarını alacaklar, yazamayanlar ise sohbetten dışarı çıktıklarında hassasiyetleri ne ise mizaçları neye uygunsa sohbette konuşulanlardan akıllarında kalan sadece o olacak. Hadis rivayet eden o ilk nesil içerisinde bu iş için özel olarak seçilmiş isimler var. Mesela Ebû Hüreyre onlardan biri. Abdullah b. Amr, Enes b. Mâlik, Hz. Âişe, Câbir b. Abdullah onlardan biri. Bunlar, muksirun diye isimlendirilen o yiğit insanlar. Onların dışında bize Efendimiz'den (sas) bir tane, üç tane, on tane, elli tane hadis rivayet eden sahâbîlerin çoğu aslında o rivayetlerinin üzerinden kendi şahsiyetlerinin anahtarlarını bize söylüyorlar. Dolayısıyla bir sahâbîyi tanımanın en önemli anahtarlarından bir tanesi de rivayetlerine müracaattır.

5. Semanın Diline Müracaat Ederek

Yani vahye müracaat ederek. Kur’ân sahâbîyi elbette ki anlatır. İsim vererek anlatmaz. Efendimiz (sas) ile aynı zamanı aynı mekânı paylaşmış olan onun çağdaşlarından bir tane inkârcının, bir tane mü’minin ismi var. İnkârcının ismi onun amcası Ebû Leheb, ona iman edenin ismi Zeyd b. Hârise. Başka da isim yoktur ama âyetler onlara indi. Vahyin ilk muhatapları onlardı. Onun için bugün sebeb-i nüzul kitaplarına baktığımızda aslında orada anlatılan o âyetin kahramanının kim olduğunu görüyoruz. Şimdi siz Tevbe Sûresi’nin 40. âyetini okuyunca olayın kahramanının Hz. Ebû Bekir olduğunu bilmiyor musunuz? Fâtır Sûresi’nin 8. âyetini okuyunca olayın kahramanlarından birinin Hz. Ömer, diğerinin de Ebû Cehil olduğunu bilmiyor musunuz? Zümer Sûresi’nin 9. âyetini okuyunca olayın kahramanının Hz. Osman olduğunu bilmiyor musunuz? Bakara Sûresi’nin 274. âyetini okuyunca olayın kahramanlarından birinin Hz. Ali, diğerinin Süheyb-i Rumî olduğunu bilmiyor musunuz? Kur’ân isim vermez ama işaret eder. Biz eğer bir sahâbîyi öğrenmek istiyorsak Kur’ân’a da müracaat etmeliyiz. Şimdi bu bilgiler ışığında Abdullah b. Amr’ın hayatına geçebiliriz.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Abdullah b. Amr’ın babası Amr b. Âs’tır. O da Efendimiz’i (sas) görme şerefine ermiş bahadırlardan biridir. Adı ilerleyen dönemlerde bazı tatsız olaylara karışmış. Onun için biraz biz Amr b. Âs’ın hayatını anlatırken o olumsuz tablolara takılırız ama hayatında ne yapmışsa yapmış, onun vefat döşeğinde söylediği söz onun tevbesinin bir işaretidir ve biz o işaretin çerçevesinde o insana da çok farklı bir biçimde yaklaşır, hayatının her alanını bu çerçeve dahilinde anlamaya çalışırız.

Amr b. Âs, Arab’ın dehasıdır. Çok zeki bir insandır. Mekke’nin diplomatik temsilcisidir. O günlerde Habeşistan’da, Yemen’de, Bahreyn’de, Bizans’ta tanınan bir şahsiyettir. Nübüvvetin 6. yılında Ca’fer-i Tayyâr’ın

rehberliğinde Müslümanlar Habeşistan'a giderken Mekke tarafı temsilci olarak Necâşi ile yakınlığı olan ve o gün halen Müslüman olmamış olan Amr b. Âs'ı göndermişti. Gitti ama eli boş döndü. Allah o gün Necâşi'nin yüreğine imana ait bir şeyleri ekti ve Necâşi imanın o yiğitlerini bir ana şefkatiyle sararak Amr b. Âs'a teslim etmedi. Amr b. Âs hicretin 7. yılına kadar da imana karşı oldu ama Hudeybiye'nin arkasından gelip birçokları gibi Efendimiz'in (sas) elinden iman şerbetini içti. Amr b. Âs'ın babası ise Âs b. Vâil. Böyle bir dedenin Abdullah b. Amr gibi bir torunu oluyor. Efendimiz (sas): **"Bir Müslüman hiç asi olur mu? Senin adın bundan sonra Abdullah'tır."** diyerek Abdullah b. Amr'ın adını değiştirmiştir. Adları kötü şeyleri çağrıştıran sahâbîlerin isimlerini Efendimiz (sas) çoğu zaman Abdullah diye değiştirmiştir. Buna şahit olan Hz. Ömer, üç tane oğluna Abdullah ismini koymuştur. Ayırmak için de: *"Büyük Abdullah", "Orta Abdullah", "Küçük Abdullah"* diye isimlendirmiş. Olayı bilmeyenlerden birisi: *"Ey Ömer! Başka isim mi yok Allah aşkına? İlle de bu ismi neden koydun?"* diye sorunca Hz. Ömer şu cevabı verdi: *"Vallahi ben ne zaman Efendimiz'in (sas) meclisinde bir isim değiştirmeye şahit oldumsa Efendimiz (sas) o isimleri hep Abdullah diye değiştirdi. ona (sas) sevgili olan bana da sevgilidir."*

Abdullah b. Amr'ın annesi ise Rayta bint Münebbih b. el-Haccac'dır. Mekke'nin soylu ailelerinden birine mensuptur. Rayta validemiz fethe kadar iman etmemiştir. Amr b. Âs'tan daha da şediddir ama fetih olunca hicretin 8. yılının arkasından o da iman etmiş ve iyi bir Müslüman olmuştur. [İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Gabe,* VII, 122]

Abdullah b. Amr hicretten önce 7. yılda yani nübüvvetin 6. yılında yani Hz. Ömer'in Müslüman olduğu yılda doğdu. Gözlerini cahiliyyeye değil, İslâm'a açmıştır. İman etme yaşını bilmiyoruz ama bildiğimiz o ki annesinden ve babasından daha önce iman etmiştir. Efendimiz (sas) hicret ettiğinde Abdullah 6-7 yaşlarında bir çocuktu. Nasıl iman etmiştir? İman etme serüvenini bilmiyoruz ama bir tahminde

bulunabiliyoruz. Amr b. Âs ve hanımı Rayta İslâm'ın ilk mesajları Mekke'ye iner inmez kendi aralarında konuşmaya başladılar. Abdullah o günlerde ufacık bir çocuktu. Anne ve babasının konuşmalarına şahit oldu. Onlar kendi aralarında konuşurken Abdullah onları dinledi. Bir gün Amr b. Âs, hanımı Rayta'ya: *"Muhammed şöyle âyetler okudu."* dedi ve küçük Abdullah bunları dinledi. Daha ufacık bir çocukken kendi kendine iman etti. İman ettiğinden ne annesinin ne de babasının haberi vardı. Evde konuşulanlar küçük Abdullah'ı imana taşımıştı. Anne ve babalar olarak bizim evde konuştuklarımız çocuğun şahsiyetini oluşturan en önemli şeydir. Siz fark etmeden baba olarak hanımlarınıza söylediğiniz, hanımların fark etmeden hanım olarak kocalarına söyledikleri söz çocuğu yetiştiren en önemli şeydir. Çocuk kendisine direkt söyleneni çoğu kez üzerine almaz. Onlar bizi dinlemiyor olarak gözükseler bile asıl onlar bizi dinliyorlar. Buna bir delil verecek olursak bu Abdullah b. Amr olur. Ne annesi ne babası ne de Efendimiz (sas) ne de başka bir sahâbî ona imana dair bir şey söylemiş. Annesi babası evde imanın aleyhine konuşurken Abdullah iman etmiş. Yıllar yılı imanını gizlemiş. Medine'ye hicret edip geldiğinde o günleri şöyle anlatmıştır: *"Mekke'de Efendimiz'e (sas) uzaktan bakardım. Ben de sana iman ettim ama babamın korkusundan gelemiyorum diye içimden geçirdim."* Abdullah b. Amr'ın kabiliyetli bir genç olduğunu gören Efendimiz (sas) de Abdullah b. Amr'a: **"Senin yerin Suffa mektebidir."** demiş ve ona Suffa mektebini işaret etmiştir. Abdullah, Suffa mektebinde talebelik yapmaya başladıktan birkaç ay sonra Suffa mektebinin muallimi olmuştur. Efendimiz (sas) okuma yazma bilmeyenleri ona emanet etmiş, o artık muallim olarak onlara okuma yazma öğretmiştir. [Kettânî, *et-Terâtibu'l-İdâriyye,* I, 267]

Medine'deki Hatıralar

Efendimiz’in (sas) bir sünneti var: Sabah namazını kıldıktan sonra sahâbeye döner: **“Bugün kim rüya gördü?”** diye sorar, ashabtan da rüya görenler rüyalarını anlatırlardı çünkü onların gündüzleri değerli olduğu için rüyaları da kıymetlidir. Şu anda minarelerimizi süsleyen, tevhidin sembolü olan ezan Abdullah b. Zeyd’in rüyasıdır. Başka bir şey söylemeye gerek var mı? Rüyalarında bunları görüyorlar. Efendimiz (sas) bir gün yine rüya gören birinin olup olmadığını sordu. Abdullah b. Amr (ra) kendisinin rüya gördüğünü söyledi ve başladı anlatmaya: *“Ya Resûlullah! Rüyamda bir elimde yağ, bir elimde bal, onlardan iştahla yediğimi gördüm.”* Böyle deyince Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **“Abdullah! Sen rüya değil hakikat görmüşsün. Sen hem Kur’ân, hem Tevrat okuyorsun ya ikisinin de hakikatlerini anlıyorsun ya Allah o kitaplar içerisindeki mesajları sana yağ ve bal yedirir gibi yediriyor.”** Efendimiz (sas) sonra ona Kur’ân dışındaki tahrif olmuş metinlerin nasıl okunacağını öğretti. [Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ,* IV, 237]

Abdullah b. Amr, 15-16 yaşlarında evlenmiştir. Çocukların erken yaşta evlenmesi meselesini ne yazık ki modernizmin farklı telkinlerinden dolayı onların dediği gibi anlıyoruz ama biz biliyoruz ki bu mesele sadece sosyal bir mesele değil. Efendimiz (sas) kızların da erkek çocukların da erken yaşta evlenmelerini teşvik etmiştir. Onun için Amr b. Âs da oğlu Abdullah’ı 15-16 yaşlarındayken günah onun rüyalarına ve hayatına girmediği bir zaman diliminde evlendirmiştir. Düğünün üzerinden birkaç ay geçtikten sonra Amr b. Âs oğlu Abdullah’ı ve gelinini ziyarete gitti. Gelinine sordu: ***“Nasıl, oğlumdan memnun musun?”*** Asr-ı Saâdet’in aileye ait izlerini hayatımıza taşıyoruz. Gidip o evi karıştırmıyor, gelinin kusurunu bulmuyor, gelininin yaptığı yemeğe kusur bulmuyor. Ne yapıyor peki? Oğlunun iyi davranıp davranmadığını soruyor. Bir gelin böyle soru soran bir kayınbabayı sevmez mi? O kayınbabaya karşı hürmeti ziyadeleşmez mi? Elbette Asr-ı saâdetin her hâli bize bu

manada da mesajlar verir. Gelin hanımın sözü şu: *“Allah senden de ondan da razı olsun. Vallahi ben ondan çok razıyım. Onun tek bir kusuru var. Çok namaz kılar, çok ibadet eder, çok oruç tutar. Sabaha kadar Kur’ân okur. Öyle olduğu için beni biraz ihmal eder.”* Bu cevap karşısında Amr b. Âs biraz sinirlendi. Oğluna orada fırça attı. Ondan sonra oğlunun elinden tutup Efendimiz’in (sas) huzuruna getirdi: *“Ya Resûlullah! Ben oğlumu Kureyş’in soylu ve güzel bir hanımı ile evlendirdim ama oğlum böyle böyle davranmış, ibadete dalmış, sabahlara kadar Kur’ân okumuş, dua etmiş, gündüzleri oruç tutmuş ve hanımını ihmal etmiş.”* dedi. Bunun üzerine Efendimiz (sas) şöyle buyurdu***:*** **“Ey Abdullah! Ben senin için güzel bir örnek değil miyim? Ben de bazen oruç tutarım, bazen tutmam. Gecenin bir vaktinde Rabbimle baş başa olurum ama ailemle de vakit geçirim. Unutma, her hak sahibinin sende hakları vardır. Bedenin bir hakkı var, ailenin bir hakkı var, komşuların bir hakkı var; tabii ki Allah’ın bir hakkı var. Sana düşen her hak sahibine hakkını vermendir. Bu benim yolumdur, kim benim yolumdan yüz çevirirse benden değildir.”** [Buhârî, “Nikâh”, 1]

Bu mesele hakkında inen âyetlerden bir tanesi şudur: ***“Andolsun ki sizin için ve Allah’a ve ahiret gününe (Allah’a ulaşma gününe) ulaşmayı dileyen ve Allah’ı çok zikredenler için Allah’ın Resûlü’nde güzel bir örnek vardır.”*** [Ahzab, 33/21] Bu âyeti biz okuduğumuz zaman tavrımız nedir? Aşağılardayız, şöyle o âyet bizi yukarıya doğru kaldırıyor: ***“Yukarıya çık, güzel örnek olan Efendimiz’in (sas) hayatına hayatını benzet çünkü senin hayatın aşağıda.”*** diyor. Peki bu âyet kimin hakkında ne için indi? Abdullah b. Amr, ümmetin hakimi Ebü’d-Derdâ, Selmân-ı Fârisî, Abdullah b. Ömer gibi sahâbiler hakkında nazil oldu. Onların hayatlarında var olan fazlalıklar konusunda onları uyardı.

Dikkat ediyor musunuz? Âyet bizi yukarıya doğru teşvik ediyor, sahâbeyi ise aşağıya doğru teşvik ediyor. Hepimizi

itidal çizgisine çağırıyor. Sahâbe ile bizim aramızdaki fark da bu zaten. Onlardan özellikle bazıları kulluk noktasında öyle bir noktada duruyorlar ki bazen inen âyetler, Efendimiz'in (sas) söylediği bazı sözler: *"İn aşağıya, itidale gel."* diyerek onları itidale çağırıyor. Abdullah b. Amr, bu âyetten sonra hayatına biraz çekidüzen veriyor. İtidal çizgisini yukarıya doğru zorlarken biraz makul seviyeye doğru çekiyor ama tam anlamıyla değil. Yine babasının şikâyet konusu oluyor. Babasının ne için şikâyet ettiğini görüyor musunuz? Bizim babalarımız bizi ne için şikâyet ediyor? Amr b. Âs oğlu Abdullah'ı Efendimiz'e (sas) ne için şikâyet ediyor?

O şikâyetlerin neticesinde Efendimiz (sas) Abdullah'ı çağırıyor ve Kur'ân'ı nasıl okuduğunu sordu. Abdullah b.Amr: *"Sabaha kadar ya Resûlullah."* dedi. Bunun üzerine Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Böyle yapma ey Abdullah! Ayda bir hatim yap."** Talebelerinden Mücâhid, Abdullah b. Amr'ın son günlerinde şöyle dediğini nakletmiştir: *"Ah, keşke dinleseydim Allah Resûlü'nü (sas). Keşke dinleseydim de onun dediğini yapsaydım. Bak yaşlandım. Göz gitti, sağlık gitti. Yapamıyorum. Yapamadığım için de üzüntü duyuyorum."* [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* IV, 235]

İbadet hayatında bu noktada duran birinin ahlâk noktasında nerede durduğunu varın siz tahayyül edin ama onun ahlâkına dair mesajları, asıl sözlerinin ve rivayet ettiği hadislerin üzerinden alacağız.

Hadisleri Yazıya Aktarması

Abdullah b. Amr, Efendimiz (sas) ile dört yıl birlikte bulundu. O dört yıl içerisinde hadis nâmına Efendimiz'den (sas) ne duyduysa yazdı. Abdullah b. Amr, duyduğu her hadisi yazmaya başlayınca sahâbeden bazılarının uyarısı ile karşılaştı. Sahâbeden bazıları: *"Ey Abdullah! Sen Efendimiz'den (sas) ne duyuyorsan onu yazıyorsun. Ama unutma ki o da bir beşerdir. Bazen sevinçle bazen üzüntüyle*

sözler söyleyebilir. Eğer bunları kayıt altına alırsan bizden sonrakiler sözün maksadını bilmedikleri için sıkıntıya düşebilirler. Bundan dolayı bu yazma işini terk et." dedi. Abdullah b. Amr, bu sözleri duyunca: *"Ben Efendimiz'in huzuruna gider ona sorarım, yaz derse yazarım, terk et derse bir daha yazmam."* dediler. Bunun üzerine Efendimiz'e (sas) geldi ve başından geçenleri anlattı. Efendimiz (sas) mübarek elini, ağzına doğru götürerek dedi ki: **"Yaz, hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki buradan hak sözden başka bir şey çıkmaz."** [Ebû Dâvûd, "İlim", 3]

Bu sözün üzerine Abdullah yazmaya devam eder, bir rivayete göre 1000 hadis, başka bir rivayete göre 600 hadis yazar. Zaten Abdullah b. Amr'ın bize rivayet ettiği hadislerin toplamı 700 tanedir. Ebû Hüreyre, hadis bilgisi konusunda Abdullah'ın kendinden iyi olduğunu beyan eder ve der ki: *"Abdullah b. Amr'ın dışında Resûlullah'ın (sas) ashabından hiçbiri benden daha fazla hadis bilmez. Çünkü o hadisleri yazardı ben ise yazmazdım."* Bu sözü ile onun yazmasının önemini vurgular. Abdullah b. Amr, yazdığı bu hadislere: *"es-Sahifetü's-Sadıka/Doğru sahifeler"* adını verir. Bir hazine gibi yanında saklar, vefatına yakın bu sahifeleri en gözde talebesi olan, tabiîn neslinin dev isimlerinden olan Mücâhid'e verir.

İlim, İbadet ve Cihad

Efendimiz (sas), Abdullah b. Amr'dan razı olarak gitti. Abdullah b. Amr, Hz. Ebû Bekir, Hz Ömer, Hz. Osman zamanında yaşadı. Üç halife döneminde hayatının üç tane temel ahlâkî kavramı var: İlim, ibadet ve cihad. Abdullah b. Amr dediğimizde bu kadar özellikleri var, ilim konusunda böyle ayrıcalıkları var, onu cihad sahasında söz söylememiş olarak mı göreceğiz? Hayır! Abdullah b. Amr, cihad meydanlarında da birçok kez en önde olan bir yiğittir. Zaten ibadet, ahlâk, ilim ona bunu yaptıracak. Yermuk'ta,

Kâdisiye'de, Kudüs'ün fethinde, Filistin'de, Mısır'da en ön saflarda Abdullah b. Amr'ı da tarih kaydedecek... Öyle bir kahramanlık ortaya koyacak ki nicelerine örnek olacak. Dolayısıyla o, ilmi sadece insanlara aktarmak için öğrenmedi. Onu yaşamak için öğrendi. Bugünün dünyasındaki insanlar olarak en ciddi sıkıntılarımızdan biri de bu. Çok biliyor, az yaşıyoruz. Ama onlar bildiklerini yaşıyorlar. Bildiklerini yaşadıklarını için Allah yaşamadıkları konusunda onlara imkânlar açıyor. Bilmedikleri konusunda da onlara imkânlar açarak bilmediklerini onlara öğretiyor. Abdullah b. Amr, hayatıyla bize bunları öğretiyor.

Hz. Ali döneminde babası bazı mülahazalarla Hz. Ali'ye biat etmedi ama oğlu Abdullah b. Amr ilk biat edenlerden biridir. Sıffîn Savaşı sırasında Amr b. Âs, oğlu Abdullah'ı Sıffîn'e götürmek istedi. Abdullah: *"Efendimiz (sas) onlarca hadiste Müslüman'ın Müslüman'a kılıç çekmesini caiz görmedi. Bugünlere işaret etti. Fitneler zamanında sizin kılıcınız tahtadan olsun dedi. Kimseye karşı kılıç kullanmayın diye bize tavsiyede bulundu. Ben gelmem!"* dedi. Amr b. Âs dedi ki: *"Peki sen Efendimiz'in (sas) şu sözünü unuttun mu? Hani bir gün birlikte huzuruna gitmiştik. Ben seni ona şikâyet etmiştim. 'Abdullah! Hangi şartlarda ve durumlarda olursa olsun babana itaat et!' demişti."* Abdullah ağlamaya başladı. *"Evet biliyorum. Efendimiz (sas) bu hadisi söyledi. Bil ki günahta itaat yoktur. Sen beni günaha çağırıyorsun."* dedi. Amr b. Âs: *"Hayır! Ben seni günaha çağırmıyorum. Ben seni Ali'ye karşı kılıç kullanmaya çağırmıyorum. Gel, Osman'ın katillerinden hesap soralım."* dedi. Abdullah b. Amr'ı bu sözlerle ikna ederek Sıffîn'e götürdü. Sıffîn Savaşı'nın en sıkıntılı anında yaşı 92 olan ama bir dağ gibi ayakta duran Ammar b. Yasir Şam tarafının oklarının neticesinde şehit düştü. O anlarda Sıffîn'in meydanında Efendimiz'in (sas) şu sözü yankılanır: **"Ey Ammar! Seni bağiy/yani yoldan çıkmış bir taife öldürecek ve senin bu dünyadan son nasibin bir bardak süt olacak!"** [İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 294-295]

Belki orada Abdullah b. Amr olmasa bu hadis ortaya çıkmayacak. Bu hadis oranın meydanında dile gelmeyecek ama Abdullah b. Amr en gür seda ile bunu söyledi ve bir anda Sıffîn'in meydanında kılıçlar elden düştü. Şam tarafından nice askerler ellerinden kılıçları bıraktılar ve Hz. Ali'nin tarafına geçtiler. Ve bir anda Hz. Ali savaşın galibi olma noktasında yürüdü. O anda da Abdullah'ın babası Amr b. Âs sahneye çıktı. Mızrıkların ucuna Kur'ân'ın sayfalarını takıp insanları Kur'ân'ın hakemliğine çağırdı. Hz. Ali ne kadar zorladıysa da bu konuda insanları ikna edemedi ve bu meselede hakemlik noktasında o söylenenleri kabul etti. O gün o savaşta Abdullah b. Amr, ne kılıç kullandı ne kötü bir söz söyledi ne de savaşa direkt bir biçimde katıldı. Sıffîn'den sonra dedi ki: *"Keşke yirmi yıl önce ölseydim de Sıffîn'e katılmasaydım."* Müslüman'a kılıç çekmenin ne demek olduğunu Abdullah b. Amr çok iyi biliyordu. Bildiği için bu konuda böyle bir dikkati ve rikkati vardı.

Sıfîn'in ardından Abdullah b. Amr bir gün Mescid-i Nebevî'de Ebüd-Derdâ ile otururken Hz. Ali'nin oğlu, cennet gençlerinin efendisi Hz. Hüseyin geldi. Abdullah b. Amr: *"Cennet gençlerinin efendisi geldi. Yeryüzünde onun kadar hayırlı bir insan yoktur ve ben ona hayranım. Onu çok seviyorum ama o bana küs."* dedi. Ebü'd-Derdâ, Hz. Hüseyin'in neden küs olduğunu sordu. Abdullah b. Amr, Hz. Hüseyin'in Sıffîn Savaşı'ndan beri kendisine küs olduğunu söyledi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ, Hz. Hüseyin ile Abdullah b. Amr'ı barıştırmak üzere aracı oldu. Ertesi gün Ebü'd-Derdâ, Abdullah b. Amr'ı alıp Hz. Hüseyin'e götürdü. Hz. Hüseyin, Ebû'd-Derdâ ile konuştu ama Abdullah b. Amr'ın yüzüne hiç bakmadı. Ebü'd-Derdâ: *"Ey Hüseyin! Dün sen mescidden içeri girdiğinde Abdullah b. Amr senin için: 'Vallahi Hüseyin şu an için yeryüzünde yaşayan mü'minlerin en hayırlısıdır.' dedi."* Hz. Hüseyin, Abdullah b. Amr'a dönerek bu sözü söyleyip söylemediğini sordu. Abdullah b. Amr: *"Söyledim."* dedi. *"Benim babam benden daha hayırlıydı. Niye babama karşı savaştın?"* deyince Abdullah b.

Amr hemen ağlamaya başladı. *“Vallahi, haklısın Ey Hüseyin! Ama dinle beni. Beni oraya getiren şeyi öğren, sonra ne dersen de. Vallahi gelmiyordum. Gelmemek için de direndim. Babam Amr b. Âs, Efendimiz’den (sas) duyduğu bir hadisi söyledi. Babaya itaat noktasında Efendimiz (sas) benden söz almıştı. O söz havada kalmasın diye savaşa geldim ama ne kılıç, ne mızrak, ne ok kullandım. Sadece orada bulundum. Beni buraya getiren sadece buydu.”* Bunu duyan Hz. Hüseyin: *“Peki, ben de seni affettim.”* dedi. Ebü’d-Derdâ: *“Sarılma vakti gelmedi mi?”* dedi. On beş yaş büyük olan Abdullah b. Amr, Hz. Hüseyin’in eline doğru eğildi. Hz. Hüseyin elini vermedi, kucaklaştı ve o küskünlük orada bitti. [Taberânî, *el-Mu’cemü’l-Evsat,* III, 77, 78]

Abdullah b. Amr, hicri 65, milâdî 685’te Kahire’de 70 yaşlarındayken vefat etti. Vefat etti ama ardından bir sürü kendi sözlerinden ve Efendimiz’den (sas) duymuş olduğu 700 hadisi ve böyle bir hayatı bırakarak gitti.

Sözleri ve Rivayetleri

Abdullah b. Amr’ın üç sözünü ve bize naklettiği üç hadisi şimdi aktaralım. Ahlâk vurgularının nerede durduğuna bakmamız lazım. Özellikle ahlâkın hangi noktalarına dikkat çektiğine bakmamız gerekir. Şimdi Abdullah b. Amr’ın sözlerinden başlayalım: **1.** Abdullah b. Amr, hayatı boyunca sabah namazından sonra yatmamıştır. Sabah namazına kalkmakta problemi olan bizim gibi insanlar için bu sözü anlamak da zor ama oradan hayatlarımıza ayar çekeceğiz. Namazdan sonra yatmayı hoş görmezdi. Ehlini, hanımını ve çocuklarını da namazdan sonra yatırmazdı. Ve bu konuda Abdullah b. Amr şöyle demiştir: *“Kalkın, ne olur kalkın! Bu vakit yatma vakti değil, ilahi tecellilere ve ilahi bereketlere muhatap olma vaktidir. Vallahi! Bu vakitlerin bereketi insana cennet kazandırtır.”* [Ebû Nuaym, *Hilyetu’l-Evliyâ*, I, 288]

Müslüman kimdir? Güneşi üzerine doğurmayan, bilakis güneşten önce hayata başlayandır. Güneşi üzerine doğuran

bir insan hayattan nasıl nasipdar olur? Hepimiz zamansızlıktan şikâ-yetçiyiz ama hiçbirimiz zamanı iyi kullanmadığımızdan şikâyetçi değiliz. Zamanın ne suçu var? İmam Taberî hayatının her gününde 30 sayfa kitap yazarken onun zamanı 24 saat değil miydi? Zamanının hakimi oldu, mahkumu değil! Zamanını elinde tuttu, hakkını verdi. Allah da rahmet olarak bereket ihsan etti. İmam Şâfiî dediğimiz o büyük imam 55 yıl yaşamış. Allah aşkına dikkat edin. 55 yıl yaşayacaksınız ve sizden sonra gelenlere bir mezhep bırakacaksınız. Arkanızda binlerce takipçi bırakacaksınız. Kıyamete kadar sizin fikirleriniz tartışılacak. Ne ile kazanmış bunu? Zamanın hakkını vererek.

2. ***"****Bir insanın varlıklı zamanında sevdiğinin yüzüne gülmesi, fakirliği zamanında ondan yüz çevirmesi cehennemlik olduğunun alâmetidir."* Abdullah b. Amr'dan nakledilen bu sözün başka bir versiyonu şu şekildedir: *"Bir kadının varlıklı ve iyi halinde kocasının yüzüne gülmesi, fakirliği ve yokluğu zamanında ise kocasına yüz asıp ondan yüzünü çevirmesi cehennemi kazanması için yeterlidir."* [Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, I, 288] Peki hanımlara söylenmiş bu sözü erkekler olarak bizlerin de şöyle anlaması gerekmez mi? Bir ömür hanımımız hizmetimizi yapmış, bize çocuk doğurmuş, namusumuzun iffetimizin bekçisi olmuş ama cebimiz para görmüş, biraz imkânlarımız artmış ve hanıma yüz çevirmişiz. Erkeklerin cehennemlik olmasının alâmeti de takdir edersiniz ki bu olacaktır. Zaten vefasızlığın insana azap kazandıracağına dair başka hadislerde okumaktayız.

3. *"İlim ile elde ettiğim bilgilerin sadece bir miktarına siz vâkıf olsaydınız vallahi beliniz bükülünceye kadar secdeden kalkmazdınız."* [Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ,* I, 289] Bu söz bir ömür secdeden kalkmamış bir insanın sözüdür.

Abdullah b. Amr'ın rivayet ettiği 700 hadis içerisinden üç hadis aktaracağız: **1. "Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir. Muhacir ise Allah'ın yasaklarından sevaplarına hicret edendir."** [Buhârî, "Rikâk", 26]

2. Abdullah b. Amr, bir gün Efendimiz'e: *"Ya Resûlullah! Bana üç tane hayır, üç tane de şer söyler misin?"* deyince Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Üç hayır: Doğru söyleyen bir dil, Allah'tan korkan bir kalp ve salihâ bir hanımdır. Üç şer ise yalana alışan bir dil, Allah korkusu ile titremeyen bir kalp ve kötü huylu bir kadındır."** [Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliyâ,* I, 284, 285]

3. Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Büyük günahlardan bir tanesi de insanın anne ve babasına küfür etmesi, sövmesidir."** Sahâbîlerden biri dedi ki: *"Ya Resûlullah (sas)! Bir insan nasıl anne ve babasına sövebilir ki?"* Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Bir kimse başkasının anne ve babasına küfür eder, söverse o da döner onun anne ve babasına söver. O sövgüye sebep olduğu için de sanki kendi anne ve babasına küfür etmiş gibi muamele görür."** [Buhari, "Edeb", 4]

Allah (cc) bizleri şiarı ahlâk olan, bakıldığı zaman: *"İşte mü'min, işte Müslüman"* diye işaret edilen o bahtiyarlardan olma ümidi ile yaşatsın.

Abdullah b. Ömer ve İbadet

İbadet deyince aklımıza hemen namaz, oruç, zekât, hac gelir. Elbette ki bunlar da ibadettir ancak ibadet İslâm'ın beş şartı dediğimiz ve o güzel İslâm binasının ana kolonları sayılan o beş temel şarttan oluşmaz. Bizim başka şeyler olarak anladığımız bazen emr-i bi'l ma'rufu eklediğimiz, bazen infak ve sadakayı eklediğimiz, bazen kurbanı eklediğimiz, bazen başka şeyleri eklediğimiz şeylerden de ibaret olmaz. Elbette ki bunlar ibadet ama ibadet dediğimiz kavram çok daha geniş bir biçimde ele alınmalıdır. Büyük dil âlimi İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab'ta ubudiyyet ve ibadet kavramlarını çok mühim iki cümle ile anlamlandırır. Der ki: *"Ubudiyyet, kulun Allah'ın yaptıklarından razı olmasıdır. İbadet, kulun Allah'ın razı olacağı işler yapmasıdır."* Demek ki bu iş iki taraflı ele alınmalıdır.

Bazen: "Allah senden razı olsun." deriz. O duayı bazen: "Sen Allah'tan razı ol." diye de yapmamız lazım çünkü Allah'tan razı olmayan Allah'ı razı edemez. Eğer Allah'tan razı olmayı öğrenebilir ve bu manada gerekeni yapabilirsek zaten hayatımız Allah'ı razı etmeye başlayacaktır çünkü biz Allah'tan razı olduğumuz oranda Allah'ı razı edebiliriz. Sahâbe, selef-i sâlihîn yola böyle başladılar. Böyle başladıkları için hayatlarında yokları sayarak işe başlamadılar. Varları sayarak işe başladılar. Kavramları yerli yerine oturtarak işe başlasak bu manada Allah'tan razı olarak işi başlatıp yürütmeye çalışsak bizler de sahâbenin kulluk çizgisine doğru yürüyeceğiz.

Abdullah b. Ömer, Allah'tan razı olarak işe başlamış, hayatının sonuna kadar da Allah'ı razı etmeye çalışmıştır.

Hangi sahâbînin hayat defterinin açarsak açalım ondan çok farklı kokular alırız. Adamın ihsan şuuru, ihlas şuuru nasılsa size o şekilde bir koku yansıtır. Herhalde Efendimiz (sas) bunu beyan etmek için şöyle bir misal vermiştir: **“Kur’ân okuyan mü’minin misâli turunç gibidir, portakal gibidir. Kokusu güzel, tadı hoştur. Kur’ân okumayan mü’minin misâli hurma gibidir. Tadı hoştur fakat kokusu yoktur. Kur’ân’ı okuyan facirin misâli reyhan otu gibidir. Kokusu güzeldir, tadı acıdır. Kur’ân okumayan fâcirin misali Ebû Cehil karpuzu gibidir. Tadı acıdır, kokusu da yoktur.”** [Müslim, “Müsafirin”, 243] Bu sözüyle Efendimiz (sas) Kur’ân’ın üzerinden bir şey öğretti: İnsan, iman hakikatleriyle bağı oranında dışarıya bir koku yansıtır.

Biz Abdullah b. Ömer’in hayat defterinin başına oturur oturmaz hemen bizi sarsacak düzeyde beş kokuyu birden hissederiz:

1. Nübüvvet Bahçesinin Kokusu

Sahâbe dediğimiz nesil o bahçede yetişen bir nesildir. Allah Resûlü (sas) Dârü’l-Erkam’ı, Suffa Mektebi’ni kurdu. Yiğit yetiştirdi o bahçeden. Az ya da çok oraya kim girdiyse oradan bir şeyler aldı, kendi çağına ve çağlar ötesine kokular yansıttı ancak İbn Ömer’in bir farkı var. Çok farkı var da özellikle bir farkı var: İnanılmaz derecede sünnete ittibası var ve o sünneti evin içinden birinden öğrenme avantajı var. Kimin kardeşidir Abdullah b. Ömer? Hafsa vâlidemizin. Hafsa vâlidemiz Peygamber hanesinin sultanlarından bir sultandır. Öyle olduğu için Abdullah b. Ömer o eve destursuz girip çıkan bahtiyarlardan biridir. Ablasından dolayı Peygamber’in iklimine ait bir çok şeyi öğrenmiş, birçoklarına mahrem olan şeyleri en ince detayına kadar öğrenmiş ve onu hem kendisi yaşamış hem de başkalarına yaşatmıştır.

2. Fârukiyet Kametinin Kokusu

el-Fâruk kimin lakabı? Abdullah b. Ömer'in babası Ömer b. Hattâb'ın lakabıdır. Efendimiz (sas) ashabın birçoğuna lakap verirdi. Hidâyet ile dalâleti, Allah neye güzel demişse neye çirkin demişse birbirinden en temel çizgilerle ayırdığı için o lakabı hak etmiştir. Onun hayatına baktığımınız zaman el-Fâruk olmanın ne demek olduğunu çok iyi görürüz. Hz. Ömer gittikten sonra farukiyeti, âleme Abdullah b. Ömer göstermiştir. Kendisi de bir âlim olan, büyük bir sahâbînin oğlu olan Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf şöyle demiştir: *"Ömer'in yaşadığı çağda Ömer gibi sahâbîler çoktu ama Abdullah'ın yaşadığı çağda Abdullah gibisi yoktu."* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1095] Hicri 50. yılın sonrasını araştırdığımız zaman Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın bu sözünün ne kadar doğru olduğunu göreceğiz.

3. Şehâdet Özleminin Kokusu

Abdullah b. Ömer (ra) öyle bir evde yetişmiş ki babası Ömer bir ömür şehâdet diye yanmıştı. Dilinden düşürmediği bir dua var: *"Allah'ım! Bana şehâdet rızkını nasip eyle ve Peygamber'in şehrinde şehâdete ulaşmayı nasip eyle!"* Kızı Hafsa bu duayı duyunca: *"Baba! Olmayacak duaya amin istiyorsun. Peygamber'in şehrinde şehâdet kime nasip olacak? Medine selim ve sükunet hâlinde bir şehir."* demiş, Hz. Ömer: *"Allah isterse verir."* demiştir. Peygamber'in şehrinde, Peygam-ber'in mescidinde, Peygamber'in mihrabında bir namazda şehâdete yürüdü Hz. Ömer.

Abdullah böyle bir evde büyüdü ama Abdullah'ın pek tanınmayan bir amcası var. Hz. Ömer öyle bir hayat yaşamıştır ki abisini gölgelemiştir. Onun abisi Ömer'den daha da şehâdet sevdalısı biridir. Abdullah, amcasından şehâdet aşkının tohumlarını ilk günden yüreğine ekmiştir. Bu

zât Hz. Ömer'in abisi Zeyd b. Hattâb'tır. Yemâme'de şehit olunca Hz. Ömer onun hakkında şöyle demiştir: *"Allah Zeyd'e rahmet etsin. İki güzellikte beni geçti: Hem benden önce Müslüman oldu hem de benden önce şehâdete gitti."* [İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* I, 544] Abdullah, onun yeğeni olarak şehâdetin aşkını babasından ve amcasından böyle alarak yüreğine ekmiş, bir ömür boyu şehâdetin özlemi ile yanıp tutuşmuştur.

4. Merhamet Melteminin Kokusu

Abdullah b. Ömer'in annesi Zeyneb bint Maz'ûn'dur. Öyle biridir ki o, bazı rivayetlere göre Hz. Ömer'den önce Müslüman olmuş ama Ömer'in korkusundan söylememiştir. Bir rivayete göre hicret edemeden Mekke'de vefat etmiş, bir diğer rivayete göre ise Medine'ye hicret ettikten hemen sonra vefat etmiştir. Onun çok az olan hayatına müracaat ettiğimizde bütün annelerde var olan merhamet duygusunun Zeyneb vâlidemizde biraz daha fazla olduğunu görüyoruz. Abdullah'ın anasından merhamete dair şeyleri de alıp o kokuyu üzerinde içselleştirerek âleme yaydığını görüyoruz.

5. İbadet Aşkının Kokusu

Abdullah'ın dayılarından Osman b. Maz'ûn'un sahâbe içerisindeki özelliği ibadete olan aşkının fazlalığıdır. Hatta öyle ki Efendimiz (sas) Abdullah b. Amr'a yaptığı gibi biraz itidal çizgisini aşağıya doğru çekmek zorunda kalmıştır çünkü o da çizgiyi zorlayanlardandır. Osman b. Maz'ûn, Abdul-lah'ın dayısı olarak onun yüreğine ibadet aşkını ekmiştir.

Abdullah b. Ömer, nübüvvetin 3. yılı miladî 614'te dünyaya geldi. O günlerde Hz. Ömer henüz iman etmemişti. Mekke dönemi Abdullah'ın çocukluk dönemi olduğu için

onun hayatında Mekke'ye dair çok rivayet yoktur. Birkaç tane var. Onlardan bir tanesi yetişmesine ait kodları öğrenmemiz açısından çok önemlidir. Abdullah b. Ömer anlatıyor: "Efendimiz (sas) misafirlerine su ikram etmek için suya yöneldi. Sağında benim olduğumu gördü. Efendimiz (sas) dedi ki: '**Su sırası senin çünkü sağımda sen oturuyorsun ama büyüklerine su ikram etmeme müsaade eder misin?'** Düşündüm ve şöyle dedim: *'Hayır ya Resûlullah (sas)! Bir daha senin elinden su içme ikramına sahip olamayabilirim. Büyüklerim kusuruma bakmasınlar. O suyu ben içeceğim.'* Efendimiz (sas) o suyu bana ikram etti, ben de içtim."

Hayırlı işlerde sağ taraftan başlanılmasını tavsiye buyuran Efendimiz (sas) hayatının hangi devresinde olursa olsun söylediğinin aksini yaparsa sözünün karşı tarafta istenilen oranda da yankı bulmayacağını biliyordu. Bir muallim, sekiz yaşında bir çocuğun Abdullah b. Ömer gibi bir âlim ve fakih olmasını istiyorsa işe buradan başlamalı. Çocuklarımıza, misafir geldiğinde nasıl davranıyoruz, misafir yokken nasıl davranıyoruz? Sorguladığınızda çocuklarımızın bir suçunun olmadığına kanaat getireceksiniz çünkü biz yetiştirmeyi bilmiyoruz. Ahlâki özellikleri ahlâkın en büyük kahramanı olan Efendimiz (sas) gibi kendimizde meleke haline getirseydik ve ikiyüzlü davranmasaydık inanın çocukların tavrı başka olurdu. Efendimiz'in (sas) sahâbeye tesirinin altında yatan en büyük sebeplerden biri budur.

Abdullah b. Ömer, henüz 10 yaşındayken babası Hz. Ömer ile birlikte Medine'ye hicret etti. Medine'ye geldiklerinde Allah Resûlü (sas) Mescid-i Nebevî'yi inşa ediyor, Suffa Mektebi'ni ihdas ediyordu. O günlerde Abdullah b. Ömer'in annesi vefat etmişti. Abdullah b. Ömer, artık evine gitmeden Suffa Mektebi'nin bir talebesi oldu. O günlere ait kendisi şöyle demiştir: *"Medine'ye hicret ettikten sonra hiç evime gitmedim. Ne zaman evimizin önünden geçsem gözlerimi kapatır, görmek istemezdim. Eğer evimizi görür de ona özlem duyarsam mescidi terk ederim korkusu ile bunu*

yapardım.” [Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ,* III, 232] Amaç ilim yolunda ilerlemekse büyük şeyleri elde etmek için küçük şeyleri feda edeceksin. Abdullah b. Ömer on-on bir yaşlarındayken kendisini ilim yolundan alıkoymasın diye bütün varlığını, zihnini, kalbini ilim öğrendiği pota olan Suffa Mektebi’nin üzerinde yoğunlaştırdı.

Abdullah b. Ömer on iki yaşındayken Bedir Savaşı’na katılmak istedi fakat Efendimiz (sas) yaşı küçük olan birkaç kişiyle birlikte onun da orduya katılmasına müsaade etmedi. Kendisi bununla ilgili olarak şöyle demiştir: *“Hayatımda Bedir askerleri içerisinden ayrıldığım gün kadar üzüldüğüm ve ağladığım başka bir olay hatırlamıyorum. O gün sabaha kadar yatakta ağlayıp durmuştum.”* Abdullah b. Ömer, bir yıl sonra Uhud’a geldi ancak Efendimiz (sas) yine onu geri çevirdi. On beş yaşına geldiğinde yani artık bir delikanlı olduğunda Hendek Gazvesi’ne katıldı. O günden sonra bütün gazvelere ve seferlere iştirak etti. Hudeybiye, Hayber, Mûte, Tebük ve nicelerinde adım adım Efendimiz’i (sas) izledi. Efendimiz’in (sas) vefatından sonra da cihad ve şehâdet aşkı hiç azalmadı. Şam, Irak, Basra, Mısır ve Afrika fetihlerine katıldı, Horasan ve İran seferlerinde bulundu. Hicretin 49. yılı İslâm askerleri o günkü adı ile Konstantiniyye’ye geldiklerinde yaklaşık 60 yaşlarında olan Abdullah da o ordunun içerisinde yerini almıştı.

Abdullah b. Ömer’in cihad aşkının yanında bir de ilim aşkı vardı. Abdullah b. Ömer’in rivayet ettiği hadis sayısı da 2630 olmuştur. İlimde öyle bir seviyeye ulaşmıştır ki Abdullah b. Mes’ûd onun hakkında şöyle demiştir: *“İlimde o genç nesil içerisinde Abdullah b. Ömer gibi birini görmedik.”* 2630 hadis de bunun en büyük işaretidir. Sadece bu değil. Fetvalarıyla da bugün din binamızı inşa ederken kendisinden ilham alıyoruz.

Abdullah b. Ömer’in gerek sahâbeden gerek tabiin neslinden çok talebesi vardır. Abdullah b. Abbas, Câbir b. Abdullah ve daha nice sahâbî onun ellerinde yetişmiştir. Tabiîn neslinden ise Enes b. Sirin, Hasan-ı Basrî, Said b.

Müseyyeb, Mücahid, Tavus, Şa'bi, Nâfi' onun talebelerindendir. Nasıl ki Abdullah b. Mes'ûd'un isminin karşısına Hanefî mezhebi yazdıysak Abdullah b. Ömer'in isminin karşısına da Şafî ve Mâlikî mezhebini yazmamız gerekir. İki mezhebin şekillenmesinin sahâbedeki dayanağı Abdullah b. Ömer'dir ama Abdullah b. Ömer'in ilimdeki bu hâlinin yanında inanılmaz derecede bir ittibası vardır. Öyle ki bazıları bunu aşırılık, mecnunluk olarak görürler ama bu aşktır. Aşk bazen sınır tanımaz. İbn Ömer de sınır tanımayan âşıklardan birisidir. Onun hepimizin bildiği meşhur bir sözü vardır: *"Bana yapılacak iş için hükmünü (yani farz, vacip, müstehap olduğunu) söylemeyin, bu işi Efendimiz (sas) yapmış mı, yapmamış mı onu haber verin. Eğer Efendimiz (sas) yapmışsa bende yaparım, yapılan iş ne olursa olsun."* [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 515] Abdullah b. Ömer, Efendimiz'in (sas) namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılar, yürüdüğü yollarda yürürdü. Bir keresinde Hudeybiye'den geçerken bir ağacın arkasında bir süre durdu ve geri geldi. Neden böyle yaptığını soranlara o şöyle cevap verdi: *"Vallahi bilmiyorum ama Efendimiz'i (sas) ben böyle gördüm. Böyle yapmakla istiyorum ki izim izine karışsın."* Abdullah b. Ömer bunları yaparken başkalarına "Yapın!" da dememiştir. Kendi tercihi böyledir. Bir keresinde hastalık dolayısıyla saçını kazıtırken yanında biriken insanlara şöyle demiştir: *"Ey Müslümanlar! Zannetmeyin ki Efendimiz (sas) böyle yaptı. Ben hastalandığım için böyle yaptım. Eğer hastalanmasaydım ben de yapmazdım."* [İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 173] Onun için Hz. Âişe validemiz şu sözü söylemiştir: *"Efendimiz'i (sas) sahâbe içerisinde Abdullah b. Ömer kadar adım adım takip eden başka birini ben görmedim." [*Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* III, 213]

Efendimiz (sas) bir gün: **"Mescid-i Nebevî'de kadın sayısı artınca, şu kapıyı kadınlara bıraksanız da hanımlar o kapıyı kullansa!"** dedi. Bunun üzerine sahâbe gereğini yerine getirdi. Bununla ilgili olarak sahâbe şöyle demiştir: *"Mescid bomboş olsa bile oradan geçen bir tek*

kadın olmasa bile Abdullah b. Ömer kadınlar kapısından geçmedi, hayatı boyunca o kapıyı hiç kullanmadı." [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* III, 213]

Abdullah b. Ömer, oğlu Bilâl'i saliha bir hanımla evlendirdi. Evliliğin üzerinden bir müddet geçtikten sonra gelin hanım, kayınbabasının yanına gelerek: *"Ey Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîsi! Oğlun Bilâl çok iyi biridir ancak onu bir konuda şikâyet etmek için geldim. Biraz kıskanç birisi. Mescidlerde namaz kılmamıza izin vermiyor."* dedi. Abdullah b. Ömer anında oğlunu çağırttı ve şöyle dedi: *"Oğlum! Biz de bir ara senin gibi davrandık. Kadınlarımızı mescidlerden alıkoyduk ama Efendimiz (sas) bizi çağırdı ve dedi ki:* **'Allah'ın hanım kullarını mescidlerden menetmeyin!"** Abdullah b. Ömer sözünü bitirirken oğlu Bilâl: *"Babacığım ama..."* dedi. Bilâl: *"Ama"* der demez sözünü tamamlamasına fırsat vermeden Abdullah b. Ömer ayağa kalktı, aynen babası Ömer gibi celallendi ve şöyle dedi: *"Oğlum! Ben sana Allah Resûlü'nün sözünü söylüyorum, sen kalkmış bana 'Ama!' diyerek görüşünü söylüyorsun. Resûlullah'ın (sas) sözüne ama diyen biri benim oğlum olamaz. Ölene kadar senin yüzün bana haram olsun."* Abdullah b. Ömer'in talebesi İmam Nâfi' demiştir ki: *"İbn Ömer, bir ömür oğluyla konuşmadı."* [İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm,* II, 190]

İbn Ömer bizi görseydi kim bilir ne derdi? Bu çağın insanları olarak hadisleri anlamaktan ziyade üzerimizden atmanın gayretini veriyoruz ne yazık ki!

İbn Heysem'in şöyle dediği rivayet edildi: "Abdullah b. Ömer'in yanındaydık. Ayağı uyuşmuştu. Birisi ona: *'En sevdiğin insanı zikret!'* dedi. O da: *'Ya Resûlullah (sas)!'* diye bir çığlık attı ve kalkıp yürüdü. O günden sonra İbn Ömer, sözüne değer verenlere bunu tavsiye etti." [İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 172]

İmam Nâfi aktarıyor: "Biz Abdullah b. Ömer'in bir şeyi çok sevmesini asla istemezdik. Çünkü neyi sevse anında onu infak ederdi." Zaten Abdullah b. Ömer ***"Sevdiğiniz***

şeylerden infak etmedikçe gerçek manada iyiliğe, imana eremezsiniz.” [Âl-i İmrân, 3/92] bu âyet nazil olduğunda o âyete karşı ilk tavrı, infak adına ilk adımı ortaya atan âlimlerden, sahâbîlerden birisiydi. İmam Nâfi’ anlatıyor: “Abdullah b. Ömer’in canı bir gün balık istedi. Gittim pazardan aldım, getirdim. Hanımı balığı pişirdi, Abdullah b. Ömer’in tam önüne koydu. O sırada kapı çaldı. Bir fakir Allah için sadaka istedi. Bize bırakmadan önündeki balığı aldı ve fakire verdi. Bu hâl birkaç kez devam etti. Biz onun bu hâlini bildiğimiz için evin hanımıyla anlaşır, fakir gelince ona duyurmadan hemen bir şeyler verir gönderirdik. Yoksa neyi seviyorsa önünde ne varsa anında onu infak ederdi. Develerinin yanına girer hangisine şiddetli bir şekilde bakmışsa anında onu alır infak ederdi.” Yine İmam Nâfi’ anlatıyor: “Yolculuğa çıkmıştık. Bindiği deveye ikide bir bakıyordu. Bana devenin güzel olup olmadığını sordu. Evet diyemedim çünkü biliyorum ki infak edecek. Yolun bir yerinde deveden indi ve deveyi infak etti.”

Abdullah b. Ömer naklediyor: “Resûlullah (sas) sabah namazının arkasından sahâbeye döner: ‘**Kim bir rüya gördü, söylesin bakalım.’** diye bize rüya sorardı.” Çünkü rüyalar sadık ve salih ise üç mesaj taşır: Ya ikaz-ı rahmaniyyedir, ya iltifat-ı rabbâniyyedir, ya mübeşşirat-ı ilahidir. Rivayetin devamı ise şu şekilde: “Sahâbe sordu, Resûllullah (sas) anlattı. Sahâbe sordu, Resûllullah (sas) anlattı ama ben hiç rüya görmüyordum. *‘Ya Rabbi, ne olur bana bir rüya göster, ben de onu Efendimiz’e (sas) anlatabileyim.’* diye dua ettim. Aradan bir müddet geçti, bir rüya gördüm. Rüyamda cennette olduğumu gördüm. Elimde beyaz ipekten bir kumaş vardı. Canım nereye istiyorsa o kumaşın üzerine binip oraya gidiyorum. Gelmek istediğimde o kumaşın üzerine binip geliyorum. O kumaş o kadar hoşuma gidiyordu ki! O halde uyandım. Resûllullah’ın (sas) huzuruna geldim ama Resûllullah’a (sas) rüyamı anlatmaya utandım. Gittim rüyamı ablam Hafsa’ya anlattım. Onun vasıtasıyla rüyamı Resûlullah’a (sas) anlattırdım. Rüya

anlatılınca Resûlullah'ın (sas) yüzünde güller açtı ve tebessüm ederek: **'Abdullah ne güzel bir adamdır, ah bir de gece namazı kılsa!'** diye buyurdu." [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1095] Demek ki ipekten o beyaz kumaş insanın dünyadaki namazları imiş. Özellikle de gece namazları... Hafsa validemiz bunu anlatınca bir rivayete göre Abdullah b. Ömer bu rüyadan sonra bir gün olsun gece namazını kaçırmadı. Abdullah b. Ömer'in hayatında gece namazları var. Bizim hayatlarımızda ise ağzı gözü kırık sabah namazları var. Biz acaba neden bırakın gece namazlarını sabah namazını hakkını vererek kılamıyoruz? Sabah namazının hakkını verdikten sonra arkasından gece namazı gelecek ama biz bunu neden yapamıyoruz? Satır aralarında bu sorunların nedenlerine değindik ama dört madde ile de anlatmaya çalışalım: *1. Allah'ı razı etmenin yolu, namazdan geçer.* Rıza makamından mı konuşacaksınız? Sözü buradan mı açacaksınız? İşin başına namazı almak zorundasınız. Dolayısı ile unutmamız gereken hakikati bir daha tekrar edelim: Allah'ı razı etmenin yolu namazdan geçer.

2. Namazı hakkıyla kılmanın yolu, değer ve kıymetini kavramaktan geçer. Bugün Müslümanlar olarak bizlerin dışarıda namazdan mahrum olanlara sözümüz yok. Onlara biz ancak dua ederiz. Allah onlara da bir an önce seccadenin ve mescidin yolunu açsın. Ancak biz bugün namazı kılıyor, namazı ikâme edemiyorsak -ki kılmak ile ikâme etmek farklı şeyler- değer ve kıymetini tam olarak anlayamadığımızdan dolayı böyle bir sonuç ortaya çıkıyor. Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: **"Sabah namazının iki rekat sünneti, dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır."** [Müslim, "Müsâfirîn", 96] Bir mü'min bunu bilse bütün dünyayı elde edeceğini bilse namazı nasıl ihmal edebilir? Demek ki biz halen bilemiyoruz. Değer ve kıymet noktasında bizim dünyamızda ve zihnimizde sıkıntılar var. Değer ve kıymetini bu manada anlamak zorundayız.

3. Değer ve kıymeti kavramanın yolu aklı, zihni, kalbi ve bedeni boş işlerden muhafaza etmekten geçer. Saat 12'ye

kadar, 1'e kadar televizyonun karşısında olan biri sabah namazına kalkıyorsa o adamın eli öpülür. Harama o kadar bakıp da halen beş vakit namaz kılıyorsak inanın biz büyük iş yapıyoruz çünkü insanın gördükleri, duydukları, insanın şahit oldukları hayatını, bedenini, manevi dünyasını etkiler. Bugün bizim hâlimiz bundan böyledir. Haberleri dinlerken bile şehvetvari şeyler zihnimizde canlanıyorsa hâlimiz ortadadır işte. İbn Ömer, kendisini ilimden alıkoymasın diye evine bile bakmadı. Bugün biz kulaklarımızı, gözlerimizi, dillerimizi muhafaza etmezsek ibadetin lezzetini ve tadını tam anlamıyla alamayız. Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer'i bir haliyle de şöyle resmeder: **"Ben Kureyş gençleri arasında İbn Ömer kadar nefsine mâlik olan başka birini görmedim."**

4. Muhafaza etmenin yolu, yediklerinden ve içtiklerinden geçer. Sadece gördüklerin, işittiklerin değil boğazından geçenler de senin namazını, Allah'a karşı yakınlığını, ihsan şuurunu, ihlasını etkileyecektir. Boğazından haram geçmiş, boğazından hakkın olmayan bir lokma geçmiş, kana karışmış, kanın bozulmuş. Sahâbîlerden birisi: *"Bazen istemediğim şeyler dilimden kaçıyor. Bazen o sözü konuşmak istemiyorum ama dilimi tutamıyorum, kaçıyor."* deyince Efendimiz (sas); **"Yediklerine dikkat et! Haram yiyen insanın azâları sahibine karşı âsi olur."** buyurmuştur.

Abdullah b. Ömer, Mescid-i Nebevî'nin avlusunda otururken genç neslin Kur'ân'ın lafızlarını öğrenmeye çalıştığını görünce sevineceği yerde bize bir şey öğretmek için şunu söyledi: *"Gençler! Allah'ın kelâmını öğrenmeye çalışıyorsunuz. Allah size yardım etsin. Zihninizi açsın. Biz öyle bir hayat yaşadık ki bizlere Kur'ân'dan önce iman verildi. Bir süre Efendimiz'e (sas) nazil olur olmaz bizler, o sürede Allah'ın bizlere vermek istediği mesajları anlamak için gayret sarf eder, helâlleri haramları öğrenmeye çalışırdık. Yani siz şimdi nasıl Kur'ân'ın lafızlarını öğrenme hususunda çaba harcıyorsanız biz bu çabadan daha fazlasını*

bunun için harcardık. Ama bakıyorum ki bizden sonra gelenler Fâtiha'dan başlayıp sonuna kadar okuyup ezberlemelerine rağmen emirler nelerdir, nehiyler nelerdir, üzerinde kafa yorulması gereken meseleler nelerdir bunları önemsemeden aynen kötü cinsli hurmaların görüntüsü ve tadı gibi işin sadece lafızları ile ilgileniyorlar. Böyle olunca da Kur'ân'dan istifade edemiyorlar." [Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* I, 165]

Abdullah b. Ömer'in talebelerinden İmam Şa'bî naklediyor: Bir gün Kâbe'nin yakınında Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Mus'ab b. Zübeyr ve Abdülmelik b. Mervan oturmuş konuşuyorlardı. İçlerinden biri dedi ki: *"Şu mukaddes yerde oturuyoruz. Kalkıp Kâbe'yi tavaf edelim, bu esnada Allah'tan ne isteyeceksek isteyelim. Ola ki Rabbimiz duamızı kabûl eder."* Abdullah b. Zübeyr: *"Allah'ım! Devir kötüleşti. Zalimler başımıza musallat oldu. Beni hilafet makamına geçir ki aynen Allah Resûlü'nün (sas) yönettiği gibi bu devleti yöneteyim."* diye ilk duayı etti. Bundan sonra kardeşi Mus'ab'a sıra geldi, o da: *"Yâ Rabb, beni Irak'a hâkim kılıp bana Hz. Hüseyin'in kızı Sükeyne'yi nasip etmeden öldürme."* dedi. Abdülmelik de: *"Yâ Rabb, hilâfet hâkimiyeti nasip eyle bana."* diye dua etti. Sıra Abdullah b. Ömer'e gelince ellerini açıp şöyle dua etti: *"Yâ Rabb, ben bunların istedikleri hizmetlerden hiçbirine talip değilim. Beni cennete lâyık amel işlemedikçe huzuruna alma!"* Olayın ravisi Şa'bî, şöyle devam ediyor: *"Vallahi, bu gözlerim bunların hepsini de gördü. Her biri istediğine açıkça nail oldu. Sadece Abdullah duruyor şimdi. Şüphem kalmadı ki o da ehl-i cennettir."* [Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, I/309] İnşallah Allah onun duasını da kabul etmiştir.

Bazı bahtsızlar Abdullah b. Ömer'e korkak derler. Ona korkak demek cesaret ister. Neden böyle diyorlar? Fitneler döneminde sükunet tavrına büründüğü için. Abdullah b. Ömer demiştir ki: *"Haydi namaza deyin, geleyim. Haydi felaha deyin, koşayım. Haydi cihada deyin, sürünerek geleyim. Ama haydi Müslüman kardeşinin kanını akıtmaya,*

malını almaya derseniz ben o işte yokum." [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* III, 211]Hayatının sonlarına doğru şu pişmanlığını da dile getirmiştir: *"Şu dünyada beni en çok üzen ve kahreden, Hz. Ali'nin ve Hz. Hüseyin'in yanında yer almamaktır. Beni onların yanından alıkoyan tek şey ise Müslüman kanı akıtmama hassasiyeti idi ama gelişen olaylar gösterdi ki Hz. Ali kesinlikle haklı idi."* [İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 81]

Bir defasında Haccâc, cuma hutbesini son derece uzatmış, ikindi namazı vakti yaklaşmıştı. Cemaat içinden sesini yükselten Abdullah: *"Ey Haccâc, güneş seni beklemez."* diyerek vaktin geçtiğini imâ etti. Haccâc, Abdullah b. Ömer'i duymamazlıktan geldi çünkü duysa gereğini yerine getirecekti. Abdullah'a da böyle bir şey yapamayacağı için duymamış gibi yaptı. Abdullah b. Ömer ikinci defa kalktı ve: *"Susacak mısın? Yoksa cemaati ben mi namaza kaldırayım?"* dedi. Haccâc yine dinlemedi. Üçüncü kez Abdullah b. Ömer: *"Namaza kalkıyorum. Benimle beraber kalkıyor musunuz?"* diye sordu. Cemaat de bir anda kalktı. Öylelikle Haccâc sözünü bitirdi. [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1098; İbn Esir, *Usdü'l-Ğabe,* III, 341. Haccâc anlıyor ki İbn Ömer hayatta olduğu müddetçe Mekke'de istediğini yapamayacak. Orada bir suikast tertip etti. Bir adamını kaza süsü vererek zehirli bir kılıcı ile İbn Ömer'in ayağına düşürterek onu ortadan kaldırtmak istedi. Derin hesapların sadece bu çağın işi olduğunu mu zannediyorsunuz? O günlerde de bu vardı. O adam zehirli bir kılıcı kaza süsü vererek İbn Ömer'in ayağına düşürdü. İbn Ömer zehirlenerek yatağa düştü. Haccâc, İbn Ömer'i ziyarete geldi: *"Sana bu işi yapanı bir bilsem onun kafasını uçururum."* dedi. İbn Ömer şu cevabı verdi: *"O adama o işi yaptıran bellidir. Harem'de zehirli kılıç taşıttırarak bu işi sen yaptırmışsın. Senden başka kim yaptırabilir? Ama seninle benim hesabım Allah'a kalsın."* [İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 178, 179; 210] Abdullah b. Ömer, son anlarında oğlu Sâlim'i çağırarak şöyle dedi: *"Ben hicret edip Medine'ye gittim ama daha sonra döndüm Mekke'ye geldim.*

Şimdi hicret ettiğim yurtta ölmek istemiyorum. Ben son anlarımı yaşıyorum. Beni Mekke'nin dışına götür. Eğer ben Mekke'den çıkmadan vefat edersem haremin dışında beni defnet ki hicret yurdundan çıkmış biri olarak vefat etmeyeyim." [İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 213] Sâlim alıp götürdü ama Abdullah b. Ömer yolda vefat etti. Harem sınırlarının dışında, şu anda mahallelerin arasında kalan bir yerde defnedildi. Kabri bir evin bahçesindedir.

Vefat tarihi: Hicri 73, Miladi, 692. Yaşı, Hicri 82, Miladi 78. Dilinden düşürmediği bir dua var Abdullah b. Ömer'in: *"Allah'ım! Beni bugün dağıtacağın her hayırdan, indireceğin her hidâyet nurundan, yazacağın her rahmetten, vereceğin her rızıktan, defedeceğin her zarardan, kaldıracağın her beladan ve önleyeceğin her fitneden en fazla nasiplenen kullarından eyle!"* [Heysemî, *Mecmûatü'z-Zevâid*, XVII, 313] Amin, amin, amin...

Abdullah b. Abbas ve İlim

Bir gönül ve ilim adamı olan Alvarlı Efe Hazretlerinin dilinden düşürmediği bir dua vardır: *“Allah bizi insan eyleye!”* Dert aslında insan olma derdidir. Allah bizi ahsen-i takvîm olarak yaratmıştır ancak insan insanlığını unutmuştur. İnsanlığını unuttuğu için kulluk vazifesine arkasını dönmüştür. Amacımız kulluğun kodlarını Allah’ın kendilerinden razı, kendilerinin de Allah’tan razı olduğu o büyük topluluğun içerisinden adı da tadı da Abdullah olan Abdullahlardan öğrenmektir.

İlmin birçok tarifi yapılır. Bunlardan biri şudur: *“Bir şeyi hakikati ile bilmek, idrak etmektir.”* İlim dediğimiz zaman şunu demiş oluruz: Kadın erkek her Müslüman’a farz olan kifâyet miktarı öğrenmekle mükellef olduğu bir şeydir. Hâl böyle olunca bir Müslüman’ın hayatında ilim sadece bilgi olmaktan çıkar, imanî bir hale gelir çünkü kadın erkek herkese farzsa bu artık işin imanî noktada ne kadar mühim bir hâl aldığını bize gösterir. Zaten iman dediğimiz ve dört basamaktan oluşan o büyük ağacın ilk basamağı marifettir. Marifet ilimle alakalı bir şeydir. Marifet olacak ki arkasından tasdik gelsin. Tasdik olacak ki arkasından amel gelsin. Amel olacak ki arkasından ikrar gelsin. Dolayısıyla imanın da kemal hale varabilmesi için işin bidâyetinde marifetin olması şarttır. Marifetsiz bir iman makbul olmayacaktır.

Hepimiz ilimden bahsedince ilmi konuşmaya başlayınca Allah’ın kitabının ilme değer verdiğinden bahsederiz ki bu doğrudur. İlim ve ilmin türevleri olan kelimeler Kur’ân’da tam 854 yerde geçer. Kur’ân’ın içerisinde başka bir kelimeyi bu düzeyde göremezsiniz. Allah’ın ilme verdiği önemin en

önemli göstergesidir bu. Kitabımızın ilk kelimesi: *“ikra”* yani “oku”dur. Bunu da örnek gösteririz. Kur’ân’ın bu manada söylediklerini de söyleriz. Efendimiz’in (sas) ilme önem veren, ilmi teşvik eden, mükellefiyetimizi hatırlatan hadislerini de söyleriz. İlmin bizim için ne kadar önemli olduğunu beyan ederiz. Bunların hepsi doğru ama gözden kaçırdığımız bir hakikat var: Allah (cc) *“ikra”* demedi. Onun devamı var. Sadece *“ikra”* dersek başkalarının dilini konuşmuş oluruz. Bizden istenen mücerred manada okumak değildir. Âyetin devamından o hakikati anlıyoruz: ***“Yaratan Rabbinin adıyla oku.”*** [Alak, 96/1] Rabbin adının olmadığı okumaya ilim denmez, başka şey denir.

İlmin ilim olabilmesi için yaratan Rabbinin adıyla olmalı. Rabb adına ve Rabbin namına olmalı ki o atılan adım ilim olsun. Dolayısıyla biz sadece ilimden bahsedemeyiz. Besmeleli bir ilimden bahsetmek zorundayız. Başında besmele varsa o ilim ilimdir. İşte biz Abdullah b. Abbas’tan gerçek manada ilmi öğreneceğiz. Onun hayatından gerçek manada âlim kimdir onu öğreneceğiz. Kime âlim deneceğini, âlim denince Kur’ân’ın kastettiğinin kim olduğunu öğreneceğiz.

Çoğumuzun bildiği gibi Asr-ı Saâdet’in neşet ettiği Siyer coğrafyasının bazı özellikleri var. Bunlardan biri de şudur: Genelde insanlar birbiriyle isimleri üzerinden değil künyeleri ve lakapları üzerinden konuşurlar. Hitaplarını da onun üzerinden şekillendirirler. Böyle olduğu için de Efendimiz (sas) elinin altındaki yiğitlere lakaplar ve künyeler vermiştir ama bunlar sıradan verilmiş lakap ve künyeler değildir. Efendimiz (sas) o zâtın kişiliğinin, mizacının, karakterinin, istihdam edildiği alanın ne olduğunu beyan etme adına lakap ve künyeler vermiştir. İbn Abbas da Efendimiz’den (sas) bu manada alacağını aldı. Bazı sahâbîlerin birkaç künyesi vardır. Bazı sahabîlere verilen lakap ve künyeler onun hayatında var olan farklı özellikleri yansıtır ancak biz meseleye İbn Abbas’ın çerçevesinden baktığımız zaman İbn Abbas gerek Efendimiz’den (sas) gerek sahâbîden gerek

kendi çağdaşlarından (Müslüman olmayanlardan da) bazı lakaplar almıştır. Bunlar onlarla ifade edilir. Hepsini alt alta yazdığımızda ortak bir payda vardır: İlim...

İbn Abbas'ın lakaplarından bazıları şunlardır: *Hibrü'l-Ümme* yani Ümmet'in Dâhisi [Nesâî, "Fedâilü's-Sahâbe", 23] *Hibrü'l-Arab* yani Arab'ın Dâhisi -ki bunu Sasanî hükümdarı demiştir- [Zehebî, *Tezkîretu'l-Hüffaz*, I, 40] *Tercümanü'l-Kur'ân* yani Kur'ân'ın Tercümanı [İbn Sa'd, *Tabakât***,** VI, 330] *Bahrü'l-Ümme* yani Ümmetin İlim Denizi [İbn Sa'd, *Tabakât***,** VI, 330] *Rabbâniyü'l-Ümme* yani Ümmetin Rabbânî Alimi [Nesâî, "Fedâilü's-Sahâbe", 23] *Fakîhü'l-Ümme* yani Ümmetin Fakîhi [Beyhakî, *Delâil*, VI, 193] *İmamü'l-Ülema* yani Âlimlerin İmamı [Zehebî, *Tezkîretu'l-Hüffaz,* I, 40] *Sultanü'l-Müfessirin* yani Müfessirlerin Sultanı. Bu lakabı Abdullah b. Abbas'a veren, kendisi de büyük bir ilim abidesi olan Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Bu noktada şöyle bir soru soralım: İbn Abbas nasıl böyle bir ilmin sahibi oldu?

1. Allah'ın Seçmesi

Allah, İbn Abbas'ı ilim alanında istihdam etmiştir. Eğer Allah seçmese o zât çok iyi bir ilahiyatçı olabilir, hoca olabilir, bilgin olabilir, entelektüel olabilir, aydın olabilir ama Peygamber'in varisi âlim olamaz. Allah'ın seçmesi lazım. Allah'ın seçmesinin de belli yasaları vardır. İbn Abbas'ı da oluşturan o şeylerin neler olduğunu göreceğiz ama bilmemiz gereken bir hususiyet olmalı ki Allah seçecek, istihdam edecek, o alanın istihdamı olarak Allah onu o alanda konuşlandıracak.

2. Zeminin Uygunluğu

Zemin nedir? Ailedir, muallimdir, mekteptir, mesciddir ve çevredir. Bu beş şey İbn Abbas'ı ortaya çıkaran en önemli sebeplerdir. Abdullah b. Abbas'ın babası Hz. Abbas, annesi Lübabetü'l-Kübra bint Hâris idi. Bizim dünyamızdan

konuşalım. Baba: “Oğlum âlim olsun.” derken anne başka sevdalarda değildi. Anne ve baba aynı sevdanın insanıydı. Aynı şeyi istiyorlardı. İkisi de aynı şeyi istediği için İbn Abbas o zeminin mahsulü olarak meyve verdi. İbn Abbas, Efendimiz (sas), Hz. Meymûne validemiz, Hz. Ali, Abdullah b. Mes’ûd, Hz. Ömer, Hz. Osman gibi muallimlerin elinde yetişmiş bir talebeydi. Abdullah b. Abbas Suffa Mektebi’nin talebesiydi. Orası, Kur’ân ve sünnetin hâkim olduğu bir mektepti. Zararlı bir unsur orada yoktu. Orada hak ve hakikat var. Orada menfaat yok, “Benim adamım olsun.” diye bir yatırım yok, Allah’ın adamı olsun diye bir öncelik ve hedef vardı. Allah’ın adamı olsun diye yatırım olduğu için o mektebin bütün talebeleri Allah’ın adamı oldular. Mektep de böyleydi. Ya mescid? Mescid-i Nebevî idi. Mihrabında Peygamber (sas) vardı. Hak ve hakikat konuşulurdu. Yeryüzünün dört bir tarafında Müslümanların kanları akıtılırken o mescidin mihrabından, minberinden, çiçekten, böcekten bahsedilmezdi. O kan için gözyaşı dökülürdü, o kan için orada yetişen yiğitler dünyanın dört bir tarafına yayılırdı. İbn Abbas’ın çevresi nasıldı? Meleklerin sahâbe ile kol kanat gezdikleri bir yerdi. İbn Abbas’ın arkadaşları onun koluna girdikleri zaman onu şuraya buraya götürmezlerdi çünkü onun koluna giren onun gibiydi. Bunlar olunca elbette ki o zeminde yetişen talebe İbn Abbas olacaktı. Burada: *“Bunların hiçbiri bizde yok ki! Ne biz İbn Abbas olabiliriz, ne de İbn Abbas yetiştirebiliriz.”* şeklinde itiraz etmeyeceksiniz değil mi? Bu sözünüz belki bir yönüyle doğru olabilir ama kusura bakmayın bir yönüyle de doğru değildir. Onlar oraya gelene kadar cahiliyyenin zifiri karanlığında bugün bizim yaşadığımız şu toplumdan daha da ağır şartlarda, Mekke’nin toplumundan Yesrib’e vardılar. Yesribleri Medine kıldılar, çevrelerini oluşturdular. O çevrelerden de böyle âlimler yetiştirdiler. Evlerimizi Medine yapalım, bakalım neler değişecek. Yesribleşen evlerimizi Medine kılalım, gözümüzü şurdan burdan alalım, evimizin içinde odaklanalım, evlerimizin sofralarını Suffa olarak edinelim. Sonra İbn

Abbas'ın yolunda onun gibi yürüyen yiğitlerin yetişip yetişmediğine bakalım.

3. Kişinin Durumu

Âlim olarak yetiştireceğiniz çocuğunuzun da âlim olmayı istemesi lâzım. Böyle büyük bir emeli ve arzusu olması lazım. Bir de bizim yönlendirme yaparken Hâbilce yönlendirme yapmamız lâzım, Kâbilce değil. Hepimizin bildiği gibi Hâbil de Kâbil de Allah'a bir kurban sunmuştu. Hâbil en güzelini sunmuştu, Kâbil de en kötüsünü sunmuştu. Allah en güzelini kabul etmiş, diğerininkini kabul etmemişti. Kaç tane olursa olsun anne ve babanın en zeki çocuğunu âlim yapma gibi bir hedefi yoksa o anne ve baba Hâbilce konuşmuş Kâbilce davranmıştır. Bu memleketin kaderi böyleydi ne yazık ki! Yıllardır en zeki çocuklar doktor, mühendis olsun istendi. İşe yaramayan da İmam Hatipli olsun. Allah kabul eder mi o kurbanı? Allah o çocuğun zihnini açar mı?

"Sen nasıl böyle bir ilim elde ettin?" diye sorulunca İbn Abbas şu cevabı vermiştir: "*İki şeyle elde ettim: Biri, güçlü bir arzu ve emel. İkincisi, düzenli bir çalışma... "*

Abdullah b. Abbas, Müslümanlar Kureyş'in ablukası altındayken Mekke'de doğdu ve doğar doğmaz Efendimiz'e (sas) getirildi. Efendimiz (sas) mübârek ağızlarında çiğnediği bir hurmayı İbn Abbas'ın damağına sürüp (yani tahnik yapıp): **"Allah'ım! Onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret!"** diye dua etti. Abdullah b. Abbas ilk gün Efendimiz'den (sas) bu duayı aldı. İbn Abbas'ın babası Efendimiz'in (sas) en sevdiği amcalarından biri olan Hz. Abbas, annesi İslâm'ın ikinci mü'mine hanımı Lübâbetü'l-Kübra bint Hâris el-Hilaliyye'dir. Lübâbe vâlidemizin annesi ise Hind bint Amr. Bu hanımın o günkü coğrafyada şöyle bir hususiyeti var: Dokuz tane kızı var, dokuz kızı da iman

etmiştir ve dokuz kızını Mekke'nin en asil insanlarına vermiştir. Onun için de Hind bint Amr damatlarıyla meşhur bir kayınvalidedir. Hind bint Amr'ın kızları arasında Zeynep bint Huzeyme ve Meymûne bint Hâris gibi Peygamber evinin sultanları da vardır. Efendimiz (sas) önce Zeynep bint Huzeyme ile evlendi. İbn Abbas o günlerde Medine'de yoktu. Efendimiz (sas) sonra Meymûne bint Hâris ile evlendi. İbn Abbas o günler Medine'deydi. İbn Abbas, teyzelerinin her birinin üzerinden onların yaptığı evliliklerin her birinin üzerinden onlarca mesaj, onlarca bilgi öğrendi. İbn Abbas'ı ortaya çıkaran zemin böyle bir zemindi.

Efendimiz (sas) Medine'ye hicret ettiğinde İbn Abbas 8 yaşındaydı. Abisi Fadl ise 12 yaşındaydı. Abdullah b. Abbas, kendisi Medine'ye nasıl hicret ettiğini şöyle anlatmaktadır: *"Biz Medine'ye Hendek Gazvesi'nin yapıldığı sene Kureyş ordusunun içerisine gizlenerek geldik. Ben kardeşim Fadl ve hizmetlimiz Ebû Rafi ile birlikte onların içine karışarak geldik. Arç denen mevkiiye gelince içlerinden ayrıldık ve Medine'ye doğru gittik. Yolumuzu kaybettik, dolaşa dolaşa çok zor şartlarda Medine'ye vardık. Biz Medine'ye geldiğimizde hendeklerin kazılması bitmek üzere idi. O günler Fadl 12, ben 8 yaşındaydım."* [Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, II, 391]

İbn Sa'd demiştir ki: *"Biz hiçbir ananın çocuklarının kabirlerini Abbas'ın Lübabe'den olan çocuklarının kabirleri kadar birbirlerinden uzak görmedik. Fadl Şam'da, Abdullah Taif'te, Ubeydullah Medine'de, Kusem Semerkant'ta, Mabed ile Abdurrahman İfrikiyye'de..."* [İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 6] Lübabe'nin çocukları yaşamak için değil, yaşatmak için dünyanın dört bir tarafına yayılmışlardır. Bu çocuklar İbn Abbas'ın kardeşleri olarak aynı evin sakinleri olarak büyümüşlerdir. Hepsi âlim olmasa da hepsi mücahiddir.

İbn Abbas'ın anne ve babası Mekke'nin fethinden sonra hicret ettiler. Üç yıl boyunca 8 yaşında bir çocuk olarak İbn Abbas, Peygamber'in (sas) mektebinde yani Suffa'de talebe oldu. Bugün hadis rivayetinde Abdullah b. Abbas'ın ismini

beşinci sıraya yazıyoruz. Efendimiz'den (sas) 1660 hadis rivayet etmiştir.

Hz. Âişe ile İbn Abbas hadis naklinde ilk sıralarda oldukları gibi hadis fehminde, Kur'ân'ın fehminde de zirvededirler. Hz. Âişe ve Hz. Abdullah b. Abbas safi bir dimağ ile Peygamber'in (sas) sofrasına girdikleri için anlayışları ve fıkıhları çok farklı bir noktadadır. Dolayısıyla âlem onlardan sünnetin intikalini öğrendiği gibi sünnetin anlaşılmasına dair de çok şey öğrenmiştir. Ona ait birkaç örnek verelim: Hicretin 7. yılında Efendimiz (sas) Meymûne vâlidemiz ile evlendi. Meymûne vâlidemiz o eve girince, İbn Abbas'ın Efendimiz'in (sas) evine gidiş gelişleri daha da hızlandı. Bazı gecelerini İbn Abbas, Meymûne vâlidemizin odasında Peygamber Efendimiz (sas) ile beraber geçiriyordu. O gün için Efendimiz'in (sas) 8-9 hanımı olduğu için 8-9 günde bir hanıma sıra geliyordu. Meymûne vâlidemizin yerinde olsanız geceniz ve sıranız Peygamber'de olduğu gün 10 yaşındaki yeğeninizi evinize alır mıydınız? Biraz merak edip araştırdığımızda Meymûne vâlidemizin İbn Abbas'ı odaya almaya pek gönlü olmadığını görebiliriz ama İbn Abbas izni teyzesinden değil Efendimiz'den (sas) almıştır. Neden peki? Fehmi, anlayışı dipdiri olan İbn Abbas, Peygamber'in gecesini kaydedip nesillere nakletmiştir. Bugün biz hadis külliyatımızın içerisinde Efendimiz'in (sas) hanesindeki uykusunu, son tesbihatını, gece namazını, gece namazına kalkarken okuduğu sureleri, namazdan sonraki istirahatını, sabah namazına hazırlanışını, namaza yürüyüşünü iki insanın nakliyle öğreniyoruz: Hz. Âişe ve İbn Abbas.

İbn Abbas, bize kendisi naklediyor: "Bir gece teyzem Meymûne'nin misafiriydim. Kaldığımız odada bir yer yatağı vardı. Yatacağımız sırada teyzem iki parça örtü getirdi. Onlardan birini başucumuza koydu, diğerini ise açtı, bir parçasını bizim yatacağımız yerin altına serdi, diğer parçasını da üstümüze... Ben yatağın sağ tarafında uzanmışım. Teyzem beni yatırmaya çalışıyor, ben de yatıyormuş gibi yapıyorum ama yatmıyorum. Yatar mıyım,

Resûlullah’ın ne yapacağını gözleyeceğim. Bir müddet sonra Efendimiz (sas) geldi. Eğildi, bana baktı, ben yatıyormuş gibi yaptım. Sonra ona ayrılan örtüyü aldı, kendisine sardı ve elbiselerini öyle çıkarttı. Sonra teyzemin bulunduğu tarafa uzandı. Gecenin ilerleyen kısmında üzerine örttüğü örtüyü kendine sarmış bir halde kalktı. Abdest almak için su tulumuna uzanınca ben de kalkmak istedim, sonra kendi kendime dedim ki: *‘Kalkma Abdullah! İzle bak ne yapacak.’* ve izledim. Çok güzel bir abdest aldı ve elbiselerini giyerek örtüyü üzerinden açtı. Sonra da namaza durdu. Baktım **“Velillahi mülkü’s-semavati ve’lard”** âyetinden başladı okumaya... [Al-î İmrân, 3/190] Hemen kalktım, ben de abdest aldım ve Efendimiz’in (sas) bir adım arkasında sola doğru namaza durdum. Efendimiz (sas) benim namaza durduğumu görünce eliyle beni sağına ve yanına doğru çekti. Ben yine soluna ve arkasına geçtim. Böylece ikişer ikişer, en son tek olmak üzere tam 13 rekat namaz kıldık. Sonra döndü bana dedi ki: **“Neden yanımda durmadın namazda?”** Dedim ki: *“Ya Resûlullah! Sen Allah’ın Resûlü’sün, ben senin yanında nasıl durabilirim ki?”* Bu sözüm çok hoşuna gitti ve orada dedi ki: **“Allah senin ilmini ve fehmini/anlayışını artırsın.”** Namazı bitirdikten sonra oturdu Efendimiz (sas), ben de oturdum. Yanağını yanağıma dayadı. Öyle bir sevinmiştim ki bu hale, bir müddet sonra baktım öylece uyudu. Ben de rahatsız olmasın diye nefesimi bile tutmaya çalıştım. Aradan bir müddet geçmişti ki Bilâl’in sabah namazına uyandıran sesi duyuldu. Hemen kalktı, abdest aldı ve mescide gitti. Ben de onunla beraber gittim. [İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 321]

Efendimiz’in (sas) İbn Abbas için yaptığı dualar bu kadarla sınırlı değil. Buhârî’de geçen başka bir rivayette İbn Abbas şöyle demiştir: *“Efendimiz (sas) bir gün beni kolları arasına aldı. Başımı tam mübarek göğsünün üzerine koydu ve dedi ki:* **‘Allah’ım, ona kitabı öğret!’** [Buhârî, “İlim”, 17] Buhârî’nin abdest babında yer alan başka bir hadiste ise İbn Abbas dedi ki: “Bir gün Efendimiz (sas) ihtiyacını gidermek

için bizden uzaklaşmıştı. Dönüp geldiğinde ben abdest suyunu hazırlamıştım. Suyu orada hazır görünce sevindi: **‘Kim hazırladı?’** dedi. *‘İbn Abbas.’* dediler. Orada dedi ki: **‘Allahümme fa’kihhu fi’d-din/Allah’ım! Onu dinde fakih kıl!’** [Buhârî, “Vudû”*,* 10] Ahmed b. Hanbel’de ve İbn Hibbân’ın Sahih’inde ise bu dua şu şekilde geçer: **“Allah’ım! Onu dinde fakih kıl ve ona te’vili öğret!”** [Ahmed b. Hanbel, **el-***Müsned*, 1/674; İbn Hibbân, *Sahih*, 9/98]

Tabîin neslinin büyük simalarından Ebû Tufeyl naklediyor: İbn Abbas’a sordum, dedim ki: *“Senin kavmin Resûlullah’ın (sas) Safa ile Merve arasındaki Say’ı deve üzerinde yaptığını söylüyor ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor, ne dersin bu konuda?”* Cevabı nedir biliyor musunuz? *“Söylenen hem doğru, hem yanlıştır.”* Bu cevap karşısında Ebü’t-Tufeyl sarsıldı, İbn Abbas sözüne şöyle devam etti: *“Evet, Efendimiz (sas) deve üzerinde Sa’y yaptı. Sebebine gelince insanlar sorular soruyordu, etrafı sarılmıştı, görünebilsin ve sesini insanlara işittirebilsin diye böyle yaptı.”* [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* 1/233]

“Senin kavmin cuma günü gusül almayı vâcib olarak mı görüyor?” diye sorulunca İbn Abbas şöyle dedi: *“Hayır! Doğru değil! Efendimiz (sas) bu konuda 5-6 tane hadis söyledi. Yapan sevabını alır ama bunun vacip olduğunu söyleyemezsiniz. Efendimiz (sas) bunu niçin söyledi? O günkü şartlar ağır. İnsanların fazla elbiseleri yok. Çarşıda, pazarda, tarlada çalışarak insanlar cumaya geliyorlar. Yorgun argın, ter içinde geldiklerinden dolayı mescid de müsaid olmadığından çok koku olunca Efendimiz (sas) cumaya gusledilerek gelinmesini ısrarla istedi. Buradan vâciblik çıkmaz. Yapan sevabını alır ama vâcibtir diyemeyiz.”*

İbn Abbas Medine’de 6 yıl boyunca Efendimiz’i (sas) bir gölge gibi takip etti. Efendimiz (sas) vefat ettiğinde 13-14 yaşlarında bir çocuktu. Efendimiz’in (sas) vefatına da şahit oldu. Güçlü bir arzu ve düzenli bir çalışma ile ilmi elde etmişti. Ona dair bir rivayeti İbn Abbas şöyle aktarır:

“Efendimiz (sas) vefat etmiş, hepimizde büyük bir üzüntü vardı. Oradaki sahâbîler gibi ben de ağlıyordum. Ağlarken bir de baktım ki yıllardır aradığım birkaç sahâbî de Efendimiz’in (sas) vefatı dolayısıyla oradalar. Gözyaşlarımı sildim. Gün bu gündür, dedim. Efendimiz (sas) vefat etti ama bu işi birisi yapması lazım. O sahâbîlerin yanına vararak duyduğum hadislerin doğru olup olmadını teyit ettirmek istedim. Bu isteğimi arkadaşım Câbir b. Abdullah’a söyledim. Câbir: ‘Peygamber’in vefat ettiği günde böyle iş olur mu?’ diyerek bana kızdı ve beni tersledi. Bir süre sonra dayanamadım vardım gittim ve o ortamda birkaç sahâbîden hadis öğrendim.” [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1076]

İlimde istikrar budur. Babanız, ananız, hanımınız, çocuğunuz ölür ya da hastalanır, eliniz titrer, gözünüz görmez, ayağınız yürümez ama eğer âlimseniz ilimden geri duramazsınız. Olan iş sizi ondan alıkoymaz. Yoksa âlim olamazsınız. İbn Abbas, Efendimiz’in (sas) ayrılığının acısını yüreğinin derinliklerinde duyan bir yiğit olarak o gün bile ilim ilim diye inlemiştir çünkü ona biçilen rol budur.

İbn Abbas, kendisinin hadis almadaki hırsını şöyle anlatmıştır: “Duysam ki ashâbtan birinde bende olmayan bir hadis var. Koşa koşa onun yanına gider onu ondan öğrenirdim. Medine’nin dışında olsa bile bundan geri durmazdım. Bazen gittiğim evde vakit öğle ise o sahâbînin kapısının önünde oturur, uyanmasını beklerdim. Nice sonra o sahâbî uyanır, beni kapıda bekler, görünce üzülür: *“Neden geldin buralara kadar ey Peygamber’in amcasının oğlu?”* dediklerinde, derdim ki: *“Ben sizdeki ilmi almaya geldim. İlim ayağa gitmez, ilmin ayağına gidilir.”* [İbnü’l-Cevzî, *Sıfatü’s-Safve*, I, 749-750]

Böyle bir ilim hırsı ve istikrarı olursa 16-17 yaşında kendisinden fetva alınabilecek kadar ilim sahibi olur. İnsanlar fevc fevc onun kapısının önünde ilim almaya çalışmışlardır. Hz. Ömer bile ilim noktasında İbn Abbas’ı keşfedince meclisinden İbn Abbas’ı hiçbir zaman geri bırakmaz. Hz. Ömer onun hakkında: *“İhtiyarların genci”* demiştir çünkü

meclisteki tek genç odur. İbn Abbas kendisi anlatıyor: Hz. Ömer, Bedir Savaşı'na iştirak etmiş yaşlı sahâbîlerle birlikte beni de istişâre meclisine dâhil etti. Abdurrahman b. Avf buna içerledi ve Hz. Ömer'e: *"Bu, neden bizimle beraber oluyor? Hâlbuki bizim onun yaşında çocuklarımız var."* dedi. Ömer: *"İbn Abbas sizin çocuklarınıza benzemez."* diye cevap verdi. Derken bir gün beni çağırdı ve büyük sahâbîlerin meclisine aldı.

O gün beni onlara ispat etmek istediğini hissediyordum. Sahâbîlere: *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde..."* diye başlayan *Nasr Sûresi* hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu. Bir kısmı *Nasr Sûresi*'nin lafzî anlamının üzerinde durdular. Herkes söyleyeceğini söyledi. Ömer bu sefer bana hitâben: *"Ey İbn Abbas! Sen de böyle mi düşünüyorsun?"* dedi. Ben: *"Hayır!"* dedim. "Bu sûre, Resûlullah'ın (sas) ecelinin geldiğini kendisine haber verdi. **"Allah'ın yardımı ve fetih sana gelince -ki bu onun (sas) ecelinin geldiğinin alâmetidir- Rabbini hamd ile tesbih et, bağışlanma dile! Çünkü o tevbeleri kabul edendir.»** buyruluyor." dedim. Bunun üzerine Ömer: *"Ben de bu sûreden senin söylediğinden başkasını anlamıyorum!"* dedi. [Tirmizî, "Tefsîr", 110]

Hz. Ömer bir gün ümmetin sır küpü olan Hz. Huzeyfe'ye fitnelere dair bazı şeyler hakkında: *"Ne olacak?"* diye sordu. Hz. Ömer ısrar edince Hz. Huzeyfe dayanamadı ve şöyle dedi: *"Fitne kapıları kırılacak."* Hz. Ömer bunu duyunca çok üzüldü. O haldeyken içeri İbn Abbas girdi. Hz. Ömer'in o hâlini görünce İbn Abbas: *"Neyin var ey Ömer?"* dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, İbn Abbas'a şunu sordu: *"Bir ümmetin kitabı bir peygamberi bir kıblesi bir olduğu halde nasıl olur da fitnelere düşer?"* Hz. Ömer'in bu sorusuna cevap olarak İbn Abbas şöyle dedi: *"Ey Mü'minlerin Emiri! Biz, bize indirilen kitabı okuduk, anladık, âyetlerin neden indirildiklerine vakıf olduk ve bunlarla amel ettik. Ama daha sonra gelecek olanlar, Kur'ân'ı okuyacaklar ama anlamayacaklar. Bu sefer her biri bana göre deyip*

kendilerine göre görüş oluşturacak. Böyle olunca da ihtilafa düşüp birbirlerine girecekler.” **[**İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğabe,* III, 293]

İbn Abbas’taki ilmi birikimi gören sahâbe onun bu hâlini inanılmaz derecede taltif etmişti. Hz. Âişe annemiz bir hac sırasında insanların onun etrafında halkalar yapıp ondan bir şeyler sorduklarını görünce sevinmiş ve demişti ki: *“Vallahi! Ashâbtan hayatta kalanlar içerisinde genç yaşına rağmen haccın menasikini en iyi bilen odur.”* [İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 332] Sa’d b. Ebî Vakkas ise: *“İddia ederim ki İbn Abbas’tan daha anlayışlı, daha akıllı, daha bilgili ve daha ahlaklı hiçbir kimse görmedim.”* demiştir. [İbn Kesîr, *el-Bidâye,* VII, 87] Abdullah b. Mes’ûd da şöyle demiştir: *“Eğer o yaşça bizimle aynı olsaydı nicelerimizi ilimde geçerdi.”* [İbn Sa’d, *Tabakât*, VI, 330]

Talebelerinden Ebû Sâlih naklediyor: “Ders için İbn Abbas’ın evine gittim. Miting alanı gibi binlerce insan, kapısının önünde bekliyordu. İçeri girdim. İbn Abbas’a dışarının haberini verdim. Güzelce bir abdest aldı. Evin bir köşesinde oturdu. Sonra bana dedi ki: *‘Çık dışarıya ve Kur’ân’ın tevili, tefsiri için sorusu olanları çağır gelsin.’* Çıktım dışarıya. *İçinizde İbn Abbas’a Kur’ân tefsiri ve tevili için soru soracak olanlar gelsin,* dedim. Öyle oldu ki odada adım atılacak yer kalmadı. İnsanlar sorularını sordu, cevaplarını aldı. Sonra İbn Abbas dedi ki: *‘Çık şimdi helâl ve haram soranları çağır.’* Helâl ve haram soranlar da geldiler, sorularını sordular, cevaplarını aldılar. Sonra beni Kur’ân’ın Arapça diliyle alakalı, belagatla alakalı, şiirle alakalı soruları olanları çağırmamı istedi. Ben de onları çağırdım. Her ilim dalında kimin ne sorusu varsa onları çağırdım. Bölük bölük gelip cevaplarını alıp gittiler. Hayran kaldım ben. Hiçbir soru onu güç bir durumda bırakmadı. Her soruya onları ikna edecek şekilde cevap verdi.” [İbn Kesîr, *el-Bidâye,* VII, 87]

Hz. Osman hilafet günlerinde onlarca sahabî hayatta olmasına rağmen o günlerde 30 yaşında bile olmayan İbn Abbas’ı hac emiri olarak Mekke’ye gönderdi. Hz. Ali’nin

hilafet günlerinde de İbn Abbas hep onun yanındaydı. Hem Hz. Ali'nin amcasının oğlu hem de onun muallimidir. Her olayda Ali'nin yanında yer almıştır. Onun ilimdeki noktasını anlayabileceğimiz bir örneği Tahkim Olayı'ndan vermek istiyorum: Hz. Ali, Haricîlerle mücadele ve münazara etmesi için Abdullah b. Abbas'ı görevlendirdi ve ona şöyle dedi: *"Onlarla tartışırken Kur'ân'dan değil, sünnetten delil getir."* İbn Abbas; *"Ey mü'minleri emiri! Biz, Peygamber'in (sas) akrabalarıyız. Kur'ân bizim evlerimizde nâzil oldu. Dolayısıyla hangi âyetin hangi olay hakkında nazil olduğunu ve hangi âyetin ne anlattığını iyi biliriz."* dedi. Hz. Ali, İbn Abbas'a şu cevabı verdi: *"Evet, doğru söylüyorsun. Biz bunları herkesten daha iyi biliriz ama tartışmayı sadece Kur'ân ile sınırlı tutarsan bir netice alamazsın. Çünkü Kur'ân 'zû vücûh'tur. Yani Kur'ân âyetleri pek çok manaya ihtimallidir. Yahut Kur'ân'dan, onların da kendi görüşlerine delil olarak getirebilecekleri âyetler bulmaları kolaydır. Onun için Kur'ân'ın beyanı olan ve murad-ı ilahîyi yakalamanın vazgeçilmez unsuru olan sünneti delil getir."* İbn Abbas uyarıları alıp gitti ve Haricîlerin karşısında durdu. Onlara: *"Siz Hz. Ali'yi kâfirlikle itham ediyormuşsunuz. Söyleyin bakalım delilleriniz nelerdir?"* dedi. Bunun üzerine Hâricîler şöyle dedi: *"Biz, Ali'yi şu üç şeyden dolayı tekfir ediyoruz: 1. O, hüküm sadece Allah'ın olmasına rağmen hakem tayin ederek küfre girmiştir.*

2. Birileri ile bizi savaştırdı ama karşı tarafın ne malını ganimet saydı, ne onları esir aldı. Eğer onlar kâfir idiyseler malları ve canları bize helaldi eğer onlar kâfir değil de mü'min idiyseler bir mü'mini kasten öldürmek küfürden daha beterdir. Ali bunu yaparak da küfre girmiştir.

3. Hakem olayında "Mü'minlerin Emiri" sıfatı kendisinden kaldırılmıştır. Mü'minlerin emiri olmayan kâfirlerin emiri olmuştur."

İbn Abbas bunların hepsini dinledi. *"Bunlar dışında bir sözünüz var mı?"* dedi. Onlar: *"Yok."* dediler. Bu sefer İbn Abbas dedi ki: **1.** *Kur'ân'da onlarca âyet hakem tayinini*

söyler. ***“İhramda iken avlanan hacının kefareti, iki adil hakemin avladığı hayvanın mislini tespit etmeleri gerekir.”*** [Maide, 5/95] *âyeti vardır.* ***“Karı-koca arasında anlaşmazlık olursa iki tarafın ehlinden birer hakem tayin edilsin.”*** [Nisa, 4/35] *âyeti vardır. Bu âyetler de gösteriyor ki hakem tayin edilir. Hakem tayin etmek, Allah’ın hükmüne karşı gelmek demek değildir.*

2. Ali, kâfirlerle savaşmadı ki onların kanları ve malları size helal olsun! Cemel’de Ali, Hz. Âişe’yi esir alsaydı hanginiz Peygamber’in hanımını kendisine cariye alacaktı? Ali, hata eden mü’min kardeşleri ile savaşmak zorunda kaldığı için ne onların mallarını ganimet, ne onların kendilerini esir olarak gördü.

3. *“Ali, Emire’l-Mü’minin ifadesinden vazgeçtiği için küfre girdi.” diyorsunuz. Efendimiz de (sas) Hudeybiye günü ‘Resûlullah’ ifadesinden vazgeçmişti -hâşâ- Efendimiz (sas) ne oldu şimdi?*

Bu sözler Haricîleri öyle bir etkilemişti ki tarihçilerin verdiği bilgiye göre 2000 kişi neredeyse söyledikleri sözlerden vazgeçerek tevbe etmiş ve tekrardan gelip Hz. Ali’ye biat etmişlerdi. [Şâtıbî, *el-Muvâfakât,* III, 85]

İbn Abbas âlimdi ama âlimliğinin yanında bir o kadar da mücahiddi. Sadece kürsülerin adamı değildi. Sadece bir işin adamı değildi. Ashab her işin adamıydı. İbn Abbas da onlardan biriydi. Hayatına baktığınızda bir bakıyoruz Kuzey Afrika’da, bir bakıyoruz Azerbaycan’da, bir bakıyoruz İran topraklarında, bir bakıyoruz İstan-bul’da... 667’deki İstanbul Seferlerinde buraya Ebû Eyyûb el-Ensârî ile birlikte gelmiş. Âlim ve mücahid. Sadece kitaplara gömülen birisi değil. Hayatın dışına çıkan biri değil. Kütüphanelerle dünyasını sınırlandırıp dışarıyla bağını koparan biri değil. O, mücahidliği de yeri ve zamanı gelince ortaya koyan bir yiğittir, bir mücahiddir. Âlimdir, toplumun dertleriyle de ilgilenen bir insandır. Hepimizi hayran bırakacak bir rivayet aktaracağım: Abdullah b. Abbas, bir gün Peygamber Efendimiz’in (sas) mescidinde îtikâfta iken bir kişi yanına

gelerek selâm verdi ve oturdu. İbn Abbas: *“Kardeşim, seni kederli ve mahzun görüyorum.”* dedi. Sonra da konuşmaları şöyle devam etti: *“Evet, ey Resûlullah’ın (sas) amcaoğlu, kederliyim! Falan şahsın benim üzerimde hakkı var. Fakat şu kabrin sahibi (Allah Resûlü) hakkı için söylüyorum ki borcumu ödeyemiyorum.” “Senin için onunla konuşayım mı?” “İstersen konuş.” İbn Abbas ayakkabılarını giyerek mescidden çıktı. Kederli şahıs ona: “Îtikâfta olduğunu unuttun mu, niçin mescidden çıktın?”* diye seslendi. İbn Abbas şu cevabı verdi: *“Hayır! Ben, şu kabirde yatan ve henüz aramızdan yeni ayrılmış olan muhterem zâttan işittim ki (bunları söylerken gözlerinden yaşlar akıyordu): ‘Bir Müslüman’ın sıkıntısını giderip onun ihtiyacını karşılayan kimse 10 sene itikafta kalmış gibi sevap kazanır. Ben bir itikafımı bozup on itikaf sevabı almak isterim.’ demiştir.”* [Beyhakî, *Şuab*, III, 424-425]

İbn Abbas, hicrî 61’de Kerbelâ’da Hz. Hüse-yin’in önüne geçip: *“Gitme! Kûfeliler babana ihanet etti, sana da ihanet edecekler.”* dedi ama Hz. Hüseyin gitmesi gerektiğini söyleyerek yoluna devam etti. İbn Abbas ağlamaya başladı. Hz. Hüseyin Kerbelâ’da şehit oldu, İbn Abbas ağlamaya devam etti. Aradan 7 yıl geçti ancak İbn Abbas ağlamaya devam etti. Ağlaya ağlaya gözleri kör oldu. 7 yıl âmâ olarak yaşadı. Vefatına yakın bir doktor tedavi için yanına geldi ve şöyle dedi**:** *“Senin gözlerin açılır ama bunun bir yolu var. Bir hafta uzanarak kalacaksın. Namazlarını da imâ ile kılacaksın. Namaz için bile ayağa kalkmayacaksın. Bir hafta namazını böyle kıl, Allah’ın izniyle iyileşirsin.”* İbn Abbas, ruhsatları iyi bilen sahabîlerden biriydi ama iş kendisine gelince ruhsatı kabul etmedi ve azameti tercih etti. Dedi ki: *“Hayatımın son demlerinde hiç namaz imâ ile kılınır mı? Allah’ın huzuruna böyle gidilir mi? İstemem o tedaviyi!”* Ve o hastalık üzere hicretin 68. yılında 70 yaşında Taif’te vefat etti. Cenazesine binlerce insan katıldı. Cenaze namazını Hz. Ali’nin âlim ve fâzıl oğlu Muhammed b. Hanefiyye kıldırdı.

İbn Abbas'ı İbn Abbas yapan temel noktayı yakalayacağımız bir sözünde şöyle demiştir: *"Bazen Kur'ân'dan okuduğum bir âyet beni öyle sarsar ve anında derim ki keşke diğer mü'min kardeşlerim de bu mesajları anlasaydı. Bir kardeşimin bahçesine yağmur yağsa bereket hasıl olsa ve o çok mahsul alsa öyle sevinirim ki sanki ben o mahsulü elde etmiş gibi olurum. Duysam ki falanca yerde adil bir hâkim var, adaletle hükümler veriyor, öyle bir sevinirim ki sanki benim hakkımda adilce hükümler verilmiş gibi olurum."* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1080]

Allah İbn Abbas gibi adı da tadı da Abdullah olan o yiğit Abdullahların yolundan bizleri ayırmasın.

Abdullah b. Selâm ve Teslimiyet

Teslimiyet mü'min insanın hayatında temel esas olarak olması gereken ahlakî bir vasıftır. İman ancak teslimiyet ile ortaya çıkar ve ancak sonuna kadar teslimiyet ile muhafaza edilir. Yoluna kurban olduğumuz kitabın hangi âyetini okursak okuyalım Allah'ın bizden istediği şeyin teslimiyet olduğunu çok rahatlıkla görebiliriz. Çünkü teslim olmayan müslüman, mü'min, muttaki, mücahid, muvahhid olamaz. Teslimiyet, Müslüman'ın hayatında olmazsa olmaz bir vasıftır derken bunların hepsini hatırlamalı ve gereklerini yerine getirme adına da gayret içerisinde olmalıyız.

Sahâbe, insanlık tarihinin en kaliteli mü'minleriydi. Biz bugün ashabın imanını: "Ashab kalitesinde iman" şeklinde tarif ediyoruz. Zaten ashabtan sonra gelen nesillerin kıyamete kadar dertleri, arzuları, gaye-i hayalleri ashab kalitesinde imanı elde etmek olmalıdır. Ashab ne yaptı da ashab oldu? Yaptıkları şey ortada. Hayatlarından bir ömür çıkarmadıkları şey teslimiyet oldu. Eğer sahâbede teslimiyet istenilen düzeyde olmasa idi tarih, Sıddık lakabını alan Ebû Bekir'i, Fâruk lakabını alan Ömer'i, Zinnureyn lakabını alan Osman'ı, Murtaza lakabını alan Ali'yi ve daha nicelerini yazamayacaktı. Biz bu fasılda Müminu'n-Beni İsrail yani Beni İsrail'in mü'mini, Şâhidü'n-Beni İsrail, yani Beni İsrail'in şâhidi olarak bilinen bir yiğitten, Abdullah b. Selâm'dan teslimiyeti öğreneceğiz.

Firavun, kendi sarayında yetişen ve peygamber olarak Allah tarafından görevlendirilen Hz. Mûsâ'yı toplum nezdinde küçük düşürmek istedi. Kendi ülkesindeki en kabiliyetli sihirbazları toplayarak: ***"En güzel sihirlerinizi***

ortaya koyun ki Mûsâ'nın sihirlerinin önünde çok daha farklı bir görev icra etsin. Böyle yapmakla onun çok kötü bir sihirbaz olduğunu âleme göstermiş olalım." dedi. Sihirbazlar da geldi, Hz. Mûsâ da geldi. Önce sihirbazlar sihir için kullandıkları malzemeleri yere attılar. Sonra Hz. Mûsâ Rabbimizin emrine istinaden elindeki âsâyı yere attı ve âsâ kocaman bir yılan olarak sihirbazların o malzemelerinin hepsini yuttu. Sihirbazlar, teslimiyet kahramanları, ne kaybettiklerine üzüldüler ne de kazanacaklarını hesap ettiler. Orada: ***"Mûsâ'nın ve Harun'un Rabbine iman ettik!"*** dediler. Firavun: ***"Ben size izin vermeden mi iman ettiniz? Demek ki siz aranızda anlaşmışsınız. Şimdi sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sizi âleme ibret olsun diye darağaçlarına çekeceğim."*** [Şuarâ, 26/48-49] diyerek tehditler savurdu.

Mûsâ'nın getirdiği mesaja iman eden sihirbazlar Hz. Mûsâ'dan kendilerini kurtarmalarını istemek yerine Allah'a teslim oldular çünkü teslimiyet böyle bir pazarlık kaldırmaz. Bu olay Kur'ân'da büyük bir teslimiyet örneği olarak anlatılır. Kur'ân'ın anlattığı bu büyük teslimiyet tablosunun üzerinden neredeyse 2000 yıl geçti, yer Mısır değil Medine oldu, Hz. Mûsâ'nın yerini Efendimiz (sas) aldı, sihirbazların yerini Abdullah b. Selâm aldı, Firavun'un yerini de Medine'deki Yahudiler aldı. Aynı teslimiyet, aynı pazarlıksız iman yeniden bir kez daha ortaya kondu. İsimler ve mekânlar değişti ama değişmeyen bir şey var ki o da teslimiyet oldu. Abdullah b. Selâm o günlerden bu günlere şunu haykırdı: Kur'ân'ın anlattığı kıssalar tarihi bir malumat değildir. Yaşanması, yaşatılması için bir örnektir. Biz İslâm'ın evlatları menkıbeleri uyumak için dinlemeyiz, uyanmak için dinleriz.

Abdullah b. Selâm Medine'de doğdu ancak doğum tarihini tam olarak bilemiyoruz. Medine civarına yerleşmiş bulunan üç Yahudi kabilesinden Benî Kaynuka'ya mensuptur ancak soyu Hz. Yûsuf'a dayanmaktadır. Hz. Yûsuf denildiği zaman Efendimiz (sas) şöyle bir kelime kullanmıştır: **"Kerim oğlu**

kerim oğlu kerim oğlu kerim” demiştir çünkü Yûsuf Ya’kûb’un oğludur, Ya’kûb da İshak’ın oğludur, İshak İbrahim’in oğludur. Dördü de birbirinden güzel ve kerimdir. Abdullah b. Selâm yıllar sonra Medine’de doğan ilk oğlunun adını Muhammed, ikinci oğluna ise Efendimiz’in (sas) tavsiyesi üzerine atası Yûsuf’un adını koymuştur.

Abdullah b. Selâm’ın asıl adı Husayn b. Selâm’dır. Efendimiz’in isim konusundaki hassasiyetini çoğumuz biliyoruz. Manası, çağrışımı güzel olmayan isimleri değiştirmiştir, erkek ise çoğu zaman Abdullah; kız ise çoğu zaman Zeyneb ismini vermiştir. Husayn isminin de manasında biraz kibir ve büyüklenme anlamı vardır erişilemez, ulaşılamaz gibi bundan dolayı Efendimiz (sas) onun adını Abdullah diye değiştirmiştir. Abdullah b. Selâm bununla ilgili olarak şöyle demiştir: *“Bana Abdullah diye hitap etmeyene dönüp bakmadım. Ben Efendimiz’in (sas) verdiği ismi aldıktan sonra babamın verdiği ismi unuttum.”* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1062]

Abdullah b. Selâm, âlim bir kişiydi. Babası Selâm b. Hâris bölgede tanınan meşhur Arap âlimlerinden biriydi. Oğlunu da âlim olarak yetiştirdi. Tevrat metinlerinin hafızıydı. Onlarca tefsiri ezbere bilirdi. O tefsirlerde ve Tevrat metinlerinde gelecek son Nebî’nin haberlerini okur, vasıflarına ve alâmetlerine dair birçok bilgiyi bilirdi. Bir gün babası gelecek son Nebî’nin vasıflarını Tevrat’tan okurken şöyle dedi: *“Oğlum! Vasıflar bu. Baktın ki o gelecek peygamber Arapların içerisinden çıkarsa onlara inanma! Harun’un evlatlarının içerisinden çıkarsa ona iman et.”* [İbn Sa’d, *Tabakât,* V, 404] Babası bu vasiyetten sonra vefat etti. Efendimiz’e (sas) yetişemedi. Oğlu Husayn bu vasıfları bilerek büyüdü. Medine’nin ilk günlerinde Efendimiz’in (sas) yolunu gözledi.

Abdullah b. Selâm kendisi rivayet ediyor: “Resûlullah’ın (sas) Yesrib’e geleceğini duyduğumda çok heyecanlanmış, onun gerçekten peygamber olup olmadığını anlamak için aklımda üç soru belirlemiştim. Yanına gidecek o sorularımı

soracak, aldığım cevaba göre de ya onun bir peygamber olduğunu ya da bir yalancı olduğunu söyleyecektim. Resûlullah, Amr b. Avfoğullarının mahallesine gelince hemen onunla görüşmek için koştum. Resûlullah'ı uzaktan görür görmez daha tek bir kelime etmeden: *'Bu Allah'ın Resûlü'dür!'* dedim. Bu sözümü duyan yanımdaki arkadaşlarım: *'Ey Allah'ın kulu! Hani sorular soracaktın da aldığın cevaplar karşısında onun peygamber veya yalancı olduğunu söyleyecektin?'* dediklerinde onlara şunu dedim: *'Vallahi bu yüz yalancı yüzü olamaz!"* [İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* III, 54]

İman ettiği günlerde Abdullah b. Selâm, Efendimiz'e (sas) gelerek: *"Yahudiler çok hasetçi bir millettir. Benim iman ettiğimden haberleri yok. Eğer haberleri olsa şimdi ortalığı karıştırırlardı. Onların nasıl bir millet olduğunu sana göstermek istiyorum. Müsaade eder misin?"* dedi. Efendimiz (sas) izin verdi. Abdullah b. Selâm gizlendi. Efendimiz (sas) Yahudileri davet etti ve Abdullah'ı nasıl bildiklerini sordu. Müslüman olduğunu henüz duymayan Yahudiler, onun hakkında övgü dolu sözler söylediler. Bu konuşma üzerine Abdullah b. Selâm gizlendiği yerden çıktı ve oradakilere şöyle seslendi: *"Ey Yahudi topluluğu, Allah'tan korkun! Size gelen bu hakikati kabul edin. Yemin ederim ki bu zatın Allah'ın Peygamber'i olduğunu biliyorsunuz. Elinizdeki Tevrat'ta hem ismini hem de vasıflarını okuyorsunuz. Ben şehâdet ederim ki o, Allah'ın Resûlü'dür. Ona iman ettim, onu tasdik ettim."* Ondan hiç beklemedikleri bu sözleri duyan Yahudiler, bu defa daha önce söylediklerinin tam aksine Abdullah b. Selâm'ı itham etmeye başladılar. Abdullah b. Selâm: *"Yâ Resûlallah, Yahudi milletinin yalancı, iftiracı, zalim ve gaddar bir millet olduğunu söylemedim mi?"* dedi. [Buhârî, "Ehâdîsu'l-Enbiyâ", 1] Efendimiz (sas) de Yahudilere dönerek: **"Sizin ilk şehâdetiniz kabul, ikincisi reddir."** demiştir.

Yahudilerin bu özelliğini gelin biraz güncelleştirelim. Bizde de böyle bir mantık yok mu? Bizim cemaatimizden,

vakfımızdan, derneğimizden ise o adamın üstüne laf yok. Bir gün gelir yollarımız ayrılır. O başka bir bulvara geçer, biz başka bir kulvarda koşmaya başlarız. Dün öve öve bitiremediğimiz adamı bugün yerine dibine batırırız. Mantık değişti mi? Yahudilerin yaptığı ile bu bahsettiğim mantık arasında ne fark var Allah aşkına? Başka bir örnek. Müslüman kardeşlerimizden birisi bir iş yapmış. İş güzel bir iş ama biz yapmadık ya o işi övmeyiz, alkışlamayız, burun kıvırırız. Aradan iki üç yıl geçer. Aynı işi biz yaparız. Bu sefer öve öve sanki dünyanın en büyük işini biz yapmışız gibi takdim ederiz. Mantık aynı mantıktır. Efendimiz'in (sas) hangi mantığı sevdiğini öğrenelim ve hangi mantığa düşman olduğunu öğrenelim. Mesele Yahudi, Hıristiyan meselesi değildir. Mesele zihniyet, mantık meselesidir.

Abdullah b. Selâm, Efendimiz'in (sas) arkasından hiç ayrılmamıştır. Uhud'da, Beni Nadir'de, Benî Kurayza'da, Hendek'te, Veda Haccı'nda, Tebük'te, Efendimiz (sas) vefat edeceği zaman da bir gölge gibi Efendimiz'in (sas) hep arkasındadır. Biz Abdullah b. Selâm'ın adını Siyer ve meğazi kitaplarından daha çok tefsir kitaplarında görüyoruz. Bunun sebebi şu: Abdullah b. Selâm, onlarca âyetin sebeb-i nüzulü içerisinde yer almıştır. 21 âyet, Abdullah b. Selâm için, onun ve onun gibi olanların olaya adları karıştığı için nâzil olmuştur. İşte birkaç örnek: **1.** ***"Ehl-i kitabın hepsi bir değildir. Ehl-i kitabın içinde bir cemaat vardır ki onlar gece vakitlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar. Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar, hayır işlerinde de birbirleriyle yarış yaparlar. İşte onlar sâlihlerdendirler."*** [Âl-i İmrân, 3/113-114]

2. Tercümânü'l-Kur'ân olan İbn Abbas naklediyor: Kureyş'ten bir adam Abdullah b. Selâm'a 12000 ukiyye altınını emanet olarak bırakmıştı. Bir müddet sonra o Kureyşli gidip emanetini geri istediğinde Abdullah b. Selâm emanetini tastamam o adama vermişti. Başka bir Kureyşli ise Yahudi âlimlerinden Finhâs b. Azûrâ'ya bir dinar emanet

etmişti. Bir müddet sonra o Kureyşli dinarını geri istediğinde Finhâs inkâr etti ve: “Sen bana dinar falan vermedin!” dedi. Bunun üzerine *Âl-i İmrân Sûresi*’nin 75. âyeti nazil oldu. Rabbimiz buyurdu ki: ***“Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki ona yüklerle mal emanet bıraksan onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki ona bir dinar emanet bıraksan tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez. Bu da onların, ‘Ümmîlere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur.’ demelerindendir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar***.” [Âl-i İmrân, 3/75] Bu âyet ile İbn Selâm’ın emanete riayet edişi Kur’ân tarafından böylece tasdik edilmiş oldu. [Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-Ğayb,* VIII, 100]

3. Câbir b. Abdullah naklediyor: Abdullah b. Selâm, Müslüman olduktan sonra tüm Yahudiler ona düşman olmuştu. Onun evi de Yahudilerin mahallesinde idi. Öyle bir hale gelmişti ki komşuları selâmı kesmiş, akrabaları ilişkilerini koparmış, yolda onu gören yolunu değiştirmiş, yüzünü çevirmiş, onu tam bir tecride tabi tutmuşlardı. Bu durumdan çok rahatsız olan Abdullah b. Selâm, hâlini Efendimiz’e (sas) arz etmiş: *“Ya Resûlullah! İman ettik, ne bir dostumuz kaldı ne bir akrabamız!”* demişti. Bunun üzerine *Mâide Sûresi* 55. ve 56. âyetler nazil oldu. [Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân,* VI, 288] ***“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır, Resûlüdür, iman edenlerdir. Onlar ki Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler. Kim Allah’ı, Resûlü’nü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah’ın taraftarlarıdırlar.”*** [Maide, 5/55-56]

4. Abdullah b. Selâm naklediyor: Ashabtan bir grup insan oturmuştuk. Hangi amelin Allah’a daha sevimli olduğunu bilsek onu yapardık, diye konuşuyorduk. Bunun üzerine Efendimiz (sas) geldi ve *Saff Sûresi*’nin ilk âyetlerini okumaya başladı. [Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’ân,* XVII, 296] ***“Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah’ı tesbih***

eder. O üstündür, hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.” [Saf, 61/1-4]

Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs, babasından bildiriyor: *“Yeryüzünde o güne kadar yürüyen hiç kimse için Resûlullah’ın ‘Cennet ehlindendir.’ dediğini işitmedim!”* [Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe”, 33] Efendimiz’in (sas) bundan önce de bundan sonra da cennetle müjdelediği başka isimler olmuştur ancak muhtemel ki Sa’d daha önce kimsenin cennetle müjdelendiğini duymadığı için böyle demiştir. Sa’d b. Ebî Vakkâs rivayet ediyor: Allah Resûlü’ne (sas) bir tabak yemek getirildi. Yedikten sonra biraz arttı: **“Birazdan şu yoldan cennetlik olan bir adam gelecek ve arta kalan bu yemeği yiyecek.”** buyurdu. Ben meclise girdiğimde kardeşim Umeyr abdest alıyordu. Onun gelmesini beklerken Abdullah b. Selâm geldi ve o yemeği yedi. Sahâbe, Abdullah b. Selâm’ı sıkıştırıp: *“Sen ne yaptın ki Efendimiz’in (sas) mübarek lisanından cennetle müjdelenme lütfuna muhatap oldun?”* diye sordu. Abdullah b. Selâm ısrarlara dayanamadı ve şöyle dedi: *“Ben zayıf bir kimseyim. Benim en kuvvetli ümidim kalb selâmeti yani kimseye karşı içimde kötülük beslememem ve boş sözleri terk etmemdir. Bundan başka (beni kurtaracağından ümitli olduğum) bir amelim yoktur.”* [İbn Receb, *Câmiu’l-ulûm ve’l-hikem,* 108]

Abdullah b. Selâm, Efendimiz’den (sas) 25 kadar hadis rivayet etmiştir ancak fetva noktasında sayılı isimlerden biridir. Onun ilimde nasıl bir noktada olduğunu şu rivayetten anlayabiliriz: Muâz b. Cebel’in vefat edeceği sırada talebelerinden biri başucunda gözyaşı döktü. Muâz: *“Sen ölümün hak olduğuna inanmıyor musun? Hepimize geldi. Bana da gelecek, sizlere de gelecek.”* dedi. Talebesi: *“Beni üzen şey ilimde bundan sonra kimden nasipleneceğimdir.”* dedi. Bunun üzerine Muâz şöyle dedi: *“Allah Resûlü’nün*

(sas) ashâbının içerisinden dört kişi kaldı. Sen o dört kişinin yakasını bırakma. Onlar: Abdullah b. Mes'ûd, Selmân-ı Fârisî, Ebü'd-Derdâ ve Abdullah b. Selâm." [İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 357] Muâz eğer bunu diyorsa bu sözü çok mühim bir sözdür.

Abdullah b. Selâm'ı ilim sahasında da zirvede gördüğümüz gibi onun cihad meydanlarında da adını duyarız. Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın yanında hep yer almıştır. Hz. Osman ile onun arasında çok farklı bir muhabbet vardır. Âsiler Hz. Osman'ın evini kuşattıklarında Hz. Osman'ın güldüğünü gördü ve: *"Dışarıda seni öldürmek için fırsat kollayan âsiler var, senin yüzünde bir tebessüm var. Bu tebessümün sebebi nedir söyle de biz de bilelim."* dedi.

Bunun üzerine Hz. Osman şöyle dedi: *"Rüyamda Resûlullah'ı (sas) gördüm. Efendimiz (sas):* **'Osman! Sen ki Rûme kuyusunu satın alan insandın. Şimdi Medineliler seni sudan mı mahrum ettiler?'** *dedi. 'Evet.' dedim. Bana bir bardak su ikram etti.* **'Bu benim sana bir ikramımdır.'** *dedi. Aldım ve o suyu içtim. Vallahi o su halen içimde duruyor gibi. Efendimiz (sas) bana dedi ki:* **'Yarın oruç tut. İftarda bizdesin.'** *Ben bugün oruçluyum. Biliyorum ki akşam iftarımı cennette Resûlullah (sas) ile birlikte açacağım. Şimdi söyle bana, ben sevinmeyeyim de kim sevinsin?"* [İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Gabe,* III, 266]

Abdullah b. Selâm, Hz. Ali'nin yanında yer almadı. Sebebi Hz. Ali'yi ehil görmemesi değildi. Hz. Ali'ye biat etmemesinin sebebi, Hz. Osman'ı katleden âsîlerin Hz. Ali'nin ordusunun içerisinde yer almasıdır. Hz. Ali, Basra'ya doğru yürürken Abdullah b. Selâm yaşlı gözlerle Hz. Ali'nin karşısına çıkıp şöyle demiştir: *"Ey Ali! Resûlullah'ın minberinden ayrılma! Eğer onu bırakıp gidersen vallahi bir daha o minberi ne sen görebilirsin ne biz Resûlullah'ın (sas) günlerinde olduğu gibi görebiliriz!"* Hz. Ali'nin yanındaki bazı adamlar bu sözden hoşlanmayarak Abdullah b. Selâm'a: *"Yahudi'nin oğluna bak!"* gibisinden şeyler söyleyince Hz. Ali gadaplandı ve şöyle dedi: *"İslâm kendinden öncekileri siler atar. İnsanları babalarından, kavimlerinden, önceki dinlerinden dolayı*

kınamak bizim kitabımızda yazmaz.” Hz. Ali, kendisine biat etmeyen Abdullah b. Selâm hakkında demiştir ki: *“O bizden olan iyi bir adamdır!”* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1063]

Hicri 43 yılında Medine-i Münevvere’de vefat eden Abdullah b. Selâm’ın Efendimiz’den (sas) ilk gün duyduğu hadis-i şerif şudur: **“Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalık bağlarını gözetiniz, insanlar uyurken siz namaz kılınız, esenlikle cennete giriniz.”** [Tirmizî, “Sıfâtü’l-kıyâme”, 42]

Teslimiyet, Müslüman’ın olmazsa olmaz vasıflarının en büyüklerinden biridir. Konumunuz ne olursa olsun, ilminiz ne olursa olsun, yaşınız, cinsiyetiniz, mensubiyetiniz ne olursa olsun cenneti bize kazandıran en büyük amellerden birinin teslimiyet olduğunu unutmayın. Allah’ın kitabından bir âyet, Peygamber’in hadislerinden bir hadis okudunuz. Bu çağın insanı gibi davranmayın. Bu çağda yaşayın ama ashab kalitesinde iman edin ve teslim olun. “Acaba” demeyin. Şüphe duymayın. Tereddüt etmeyin. Bu çağda sahâbî olmak istiyorsanız yolu da yöntemi de budur. Bundan başka bir şey değildir. Yolu da yöntemi de ashab gibi teslim olmaktır. Peygamber (sas) onlara: **“Yürü!”** dedi, yürüdüler. **“Kal!”** dedi, kaldılar. **“Öl!”** dedi, öldüler. **“Hicret et!”** dedi, arkalarına bakmadan hicret ettiler. Kendisi Habeşistan topraklarını hiç bilmiyordu. Duyduğu o beldelere **“Gidin!”** dedi, 101 insan nübüvvetin 6. yılı arkalarına bakmadan oraya gittiler. Mûsâb’a: **“Kur’ân öğretmeni olarak Medine’ye gideceksin.”** dedi, Mûsâb Medine yollarına düştü. Efendimiz (sas) **“Yürü!”** dedi, 93 yaşında Ebû Eyyûb el-Ensârî İstanbul’a geldi. Onun sesini ve sadâsını dinlediği için İbn Harâm 86 yaşında Kıbrıs’a yürüdü. Allah onların teslimiyetini hayatlarımızda birer ahlâkî vasıf olarak diriltsin.

Abdullah b. Zübeyr ve Mücadele

Türkçede de kullandığımız bir kelime olan mücadele *“bir gayeye ya da ideale varmak için ortaya konan çaba ve gayret”* demektir. Allah bizi kul olarak yarattı. Bundan daha büyük bir şeref de vazife de yok. En büyük şeref ve vazife olan kulluğu yerine getirmek için bir Müslüman’ın mücadele etmemesi düşünülemez. İmanını kendine dert edinmemesi düşünülemez. İman yolunda ve iman mücadelesinde ter dökmemesi düşünülemez. “Namazımı kıldım, orucumu tuttum. Ne suya dokundum ne sabuna.” diyemez. Biz imanımızı temsil ve tebliğ etme gibi bir görevle mükellefiz. Emin olun: “Lâ ilâhe illallah”ı bugün biz Asr-ı Saâdet’in o saâdetli insanları gibi hakkıyla ve gerçek manada değerini temsil edecek bir biçimde söyleseydik birilerinin tavuğu ürkecekti. Ya biz o sözü tam anlamıyla söyleyemiyoruz ya o söz sadece bizim dilimizde bir söz olarak kalıp hayatın alanlarına yayılmıyor ya da ortada farklı bir problem var. Herkes o problemin muhasebesini yapsın. İman eden bir kul o imanının yolunda mücadele vermeli, ter dökmeli, gayret göstermeli, bu manada kendisine biçilen rol ne ise o rolün hakkını yerine getirmelidir.

Eğer mesele imandan kaynaklanan bir mücadele meselesi ise bu konuda kadın ve erkek olmanın bir farkı olmamalıdır. Bu konuda gencin, yaşlının, memurun, amirin bir farkı yoktur. Çünkü kulluk ilk günden son güne kadar devam eden bir şeydir. Eğer biz bu meseleyi bir meslek olarak algılarsak işin emekliliği var ama bu işi imandan anlarsak bunun emekliliği yok. Örnek olarak Ebû Eyyûb el-Ensârî bizlere şimdilik yeterli olacaktır. 93 yaşında Konstantiniyye’de ne işi

vardı? İman gibi bir derdi olmasaydı ve o imandan kaynaklanan ızdırab onun kemiğini kemirmeseydi 93 yaşındaki bir insanın Medine'den Konstantiniyye'ye binlerce kilometrelik yolu atının üzerine ne getirebilirdi Allah aşkına? "Bu iş kadın işi değil erkek işidir." mi diyorsunuz? Ümmü Haram vâlidemize bakın. 86 yaşında devenin üzerinde zor durmasına rağmen Kıbrıs Adası'na gitti. İman onu oralara götürdü. "Ben imanın mücadelesini vermeliyim, o teri iman adına dökmeliyim." diye Kıbrıs Adası'na kadar gitti, varır varmaz da devenin üstünden düşerek rahmet-i Rahman'a kavuştu. İmanın mücadelesi olmasaydı 92 yaşında Ammâr b. Yâsir'in Sıffın'ın meydanında Hz. Ali'nin arkasında ne işi vardı? Onların böyle bir dertleri vardı ve gerçekten "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah" diyen birinin yatamayacağını, yatmaması gerektiğini onlar o imanla öğrendi. Bu bölümde daha annesinin karnındayken mücadelesi başlamış bir yiğitten mücadeleyi öğreneceğiz.

Abdullah b. Zübeyr'in babası, Efendimiz'in (sas) hakkında: **"Her Nebi'nin bir havârisi vardır. Benim havârim de Zübeyr b. Avvâm'dır"** [Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 48] dediği büyük insan, annesi ise hicretin nazlı gelinlerinden Esmâ bint Ebî Bekir. Müşriklerin baskı ve işkencelerinden bunalan Müslümanlar Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra geride sadece Hz. Ali'yle birlikte Efendimiz'in (sas) ve Hz. Ebû Bekir'in ailesinden birkaç kişi kaldı. En sonunda Cenâb-ı Hak, Resûlü'ne (sas) de hicret etmesini emredince Hz. Ebû Bekir'i yanına alarak o da yola koyuldu. İki dost, Sevr Mağarası'na gittiler. Mağarada kaldıkları üç gün boyunca Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, Mekke'de olup bitenleri onlara haber verdi, kızı Esmâ ise her gece yemek getirdi. Sevr Mağarası'ndan ayrılıp Medine'ye doğru yola çıkacakları gece Esmâ vâlidemiz yine yol azıklarını getirdi ancak azık torbasını bağlayacak ip bulamamıştı. Bunun üzerine belindeki kuşağını çözüp ikiye böldükten sonra biriyle azık torbasını, diğeriyle de su tulumunun ağzını bağladı. Onun bu halini gören Efendimiz (sas): **"Sana**

cennette iki kuşak vardır.” buyurdu. Bundan böyle Esmâ vâlidemiz ashab arasında *“iki kuşak sahibi”* anlamına gelen *“Zatü’n-Nitâkeyn”* lakabıyla anıldı. [İbn Sa’d, *Tabakât,* X, 270]

Abdullah b. Zübeyr’in teyzesi Hz. Âişe idi ancak Hz. Âişe sadece teyzesi değildi. Hz. Âişe validemizin hiç çocuğu olmadı. Bir gün çocuk meselesinde yüreği yanarak bir şeyler söyleyince Efendimiz (sas) ona: **“Âişe! İstemez misin Abdullah senin oğlun olsun? Senin künyen bundan sonra Ümmü Abdullah olsun.”** dedi. [İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 491; X, 64] Âişe annemiz çocuk doğurmamasına rağmen kaynaklarımızda onun künyesi Ümmü Abdullah olarak geçer ki o Abdullah hicretin ilk doğan çocuğu olan Abdullah b. Zübeyr’dir.

Hicretin 58’inde vefat ettiğinde, Âişe annemizi kabre Abdullah b. Zübeyr ve kardeşi Urve indirdi. “Teyzen öldü.” diye ona taziye verenlere Abdullah b. Zübeyr: *“Teyzem demeyin. O, sizin de anneniz, benim de annemdir. Sizin bir kez anneniz, benim iki kez annemdir.”* diyerek Efendimiz’in (sas) verdiği Ümmü Abdullah künyesini hatırlattı. [İbn Kudâme, *et-Tebyin fi Ensâbi’l-Kureşiyyîn*, s. 340]

Efendimiz (sas) Hira Mağarası’nda ilk vahyi alıp yanındaki insanlara vahyi haber verdiği zaman ilk iman edenlerden biri Zübeyr b. Avvâm idi. Niçin? Çünkü Zübeyr b. Avvâm o evin sakinlerinden biriydi. Anne tarafından Efendimiz’in (sas) halasının oğlu, baba tarafından da Hatice vâlidemizin kardeşinin oğlu. Bu yakınlıktan dolayı da Zübeyr b. Avvâm her gün Efendimiz’in (sas) evindeydi.

Mekke’nin son demlerinde Esmâ bint Ebî Bekir ile Zübeyr b. Avvâm evlendi. O evlilikten Allah bir yavru nasip etti. Annesinin karnındayken hicretin o zorlu süreci başladı. Efendimiz (sas) Medine’ye hicret etti. Esmâ vâlidemiz ile Zübeyr b. Avvâm da hicret etti. Medine’ye geldikleri zaman Medine’nin havası Mekkeli Müslümanlara pek iyi gelmedi. İklim değişikliklerinden dolayı hastalandılar. Hastalandıkları

için de Medine'de o gün için yaygın olan ve gerçekten idareyi ellerinde tutan Yahudiler yalan bir haber üreterek: *"Medine'nin iklimi Müslümanlara iyi gelmedi. Şimdi bunlar hep hastalanacak ve nesilleri kuruyacak. Ya hiç çocukları olmayacak ya da doğan çocuklar hep sakat olacak."* dediler. [İbn Kudâme, *et-Tebyin fi Ensâbi'l-Kureşiyyîn*, s. 340] Yahudilerin her daim işi yalan haber üretmek. Müslüman'a düşen o yalan haberlere asla kapılmamak, asla onların etkisinde kalmamaktır ama ne yazık ki bugün Müslümanlar Yahudilerin bu yalan haberlerine kanıyorlarsa o günkü Müslümanlar da kandılar. İnanmadıklarını söylemelerine rağmen: *"Acaba doğan çocuklarımız gerçekten sakat mı olacak?"* diye içten içe bir korku taşıdılar. Hicretin ikinci ayında doğan Abdullah b. Zübeyr mescide getirildiğinde Efendimiz (sas): **"Allah'ım! Bu çocuğu biz Müslümanlar için sevinç vesilesi kıl."** diye dua etti. **"Onun ismi dedesinin ismi, onun künyesi dedesinin künyesidir."** diyerek ona Abdullah ismini verdi. Dedesi Hz. Ebû Bekir'in gerçek ismi Abdullah b. Osman idi. Efendimiz (sas) Abdullah b. Zübeyr'in ismini verdikten sonra bir hurma istedi. Bir parçasını ağzında çiğneyerek yumuşattı ve onun damağına sürdü yani tahnik yaptı. Sahâbeyi çağırarak o olaya şahit kıldı. Abdullah b. Zübeyr'in doğumu böyle bir sevinç vesilesi oldu.

Kaynaklarda yer alan bilgiye göre Abdullah b. Zübeyr'in konuşmaya başlarken telaffuz ettiği ilk kelime "seyf" (kılıç) oldu. Bebekler baba, anne, mama der ama Abdullah b. Zübeyr yıllar yılı elinden düşürmeyeceği kılıcı daha bebekken telaffuz eden bir yiğit oldu. Abdullah b. Zübeyr'i henüz 5 yaşında iken Hendek'te görüyoruz. Kendisi naklediyor: "Hendek günü ben ve Ebû Seleme'nin oğlu Ömer o günlerde çocuk olduğumuz içim kadınların yanında bırakılmıştık. Bir de baktım ki babam Zübeyr atın üstünde birkaç kere Kurayzaoğulları tarafına gidip geldi. Evimize döndüğümüzde babama: *'Babacığım! Seni Kurayzaoğulları mahallesine gidip gelirken gördüm.*' dedim. Babam: *'Sen*

beni öyle gördün mü?' dedi. Ben de *'Evet.'* dedim. Babam: *'Resûlullah (sas), kim Kurayzaoğullarına gider de onların haberini bana getirir?' dedi. Ben de: 'Ben ya Resûlullah!' dedim ve bu görevi üstlendim.* [Buharî, *Fedâilü Ashâbi'n-Nebi,* 13] *Gidip onlardan haber aldım ve Efendimiz'e (sas) getirdim. Ben o görevi yerine getirdiğimde Efendimiz (sas) bana:* **'Her Nebi'nin bir havârisi vardır. Benim havârim de Zübeyr b. Avvâm'dır."** *dedi.* [Buhârî, "Cihad"*,* 40]

Abdullah b. Zübeyr, kendisi 8 yaşındayken yaşları 7 ila 11 arasındaki Medine'deki çocuklardan bir grup kurdu, kendisi de lider oldu. Bir gün çocukları toplayıp Mescid-i Nebevî'ye geldi. Efendimiz'in (sas) huzuruna çıktılar. Abdullah: *"Ya Resûlullah! Hep babalarımızdan mı biat alacaksın, biz de sana biat etmeye geldik, uzat elini sana biat edelim!"* Efendimiz (sas) bu sözlerden o kadar hoşnut oldu ki hemen uzattı elini ve çocuklardan tek tek biat aldı. Abdullah b. Zübeyr'in bu hâlini gören Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Babasının oğlu ne olacak, babasının oğlu..."** [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1048, 1049]

Abdullah b. Zübeyr ve peşinde bir grup çocuk Mûte Savaşı öncesi ellerinde tahtadan çubuklarla Efendimiz'e (sas) geldiler. Abdullah b. Zübeyr dedi ki: *"Ey Allah'ın Resûlü! Bizi de babalarımızla Mûte'ye gönder."* Peygamber Efendimiz (sas) ona kızmadı, gururunu da kırmadı, aksine onu takdir ederek: **"Çok güzel bir şey yaptın. Ben sizin için başka bir görev düşünüyorum. Babalarınız Mûte'ye gidiyor ama Medine'yi kim koruyacak? Medine'yi koruma görevi de sizindir."** dedi. [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* IV, 398] İşte o aşka sahip çocuklar ellerinde tahta çubuklarla kaç gün Medine'nin dışında Medine'yi beklediler. Çocuğa ne verirseniz alacağınız odur. Bundan dolayı 10 yaşındaki Hz. Ali, kendisinden 30 yaş büyük olan Ebû Zerr'i arkasına takarak Dârü'l-Erkam'a iman yoluna götürmüştür. Bundan dolayıdır ki 17 yaşında Üsâme b. Zeyd içlerinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in olduğu bir ordunun komutanı olarak Bizans üzerine sefere gitmiştir.

Abdullah b. Zübeyr, Hz. Ebû Bekir'in halifelik döneminde aynı zamanda dedesi olan halifeye henüz 13 yaşında olduğu halde Yermuk Savaşı'na katılmak için aşkla yalvardı. Dedesi onu ikna edemedi, çaresiz isteğini kabul etti. O gün o meydanda Abdullah'ı görenler o kadar duygulanıp şevklendiler ki Abdullah b. Zübeyr için Fursânü'l-Kureyş/Kureyş'in atlısı şeklinde bir ifade kullandılar. O gün o meydanda kendisine yakışır bir kamet ortaya koydu.

Abdullah b. Zübeyr ve arkadaşları Hz. Ömer'in hilafet yıllarında Medine sokaklarında yürürken: *"Ömer geliyor!"* diye bir ses duydular. Abdullah b. Zübeyr'in arkadaşlarının hepsi bir tarafa kaçtı. Hz Ömer: *"Arkadaşların niye kaçtı?"* diye sorunca Abdullah b. Zübeyr: *"Senin heybetinden korktular."* dedi. *"Peki sen neden kaçmadın?"* diye sorunca Abdullah b. Zübeyr şu cevabı verdi: *"Niye kaçayım? Yol dar mı ki sana yol açayım? Suç mu işledim ki senin karşında duramayayım? Bu yol hem sana hem bana yeter."* Bunun üzerine Hz. Ömer: *"Babasının oğlu!"* dedi. [İbn Asâkir, *Tarîhu Medineti Dımaşk,* XXVIII, 165]

Abdullah b. Zübeyr'in adını Hz. Osman'ın hilafetinden sonra daha fazla duyarız. Hz. Osman hilafete geçtiği yıllarda Abdullah b. Zübeyr 21-22 yaşlarında bir delikanlıydı. Bebekten söylediği ilk kelime olan "seyf"i (kılıcı) Yermûk'te eline almış ve o günden sonra sonuna kadar da elinden bırakmamıştır. 23-24 yaşlarında İfrikiyye seferlerine yani Libya, Tunus, Cezayir, Fas seferlerine; oradan Taberistan, Cürcan seferlerine; oradan Konstantiniyye yani İstanbul seferlerine ve daha birçok seferlere katıldı.

Hz. Osman döneminde Cezayir'de Rum güçleri ile İslâm orduları arasında kıyasıya bir savaş sürmektedir. Bizans'ın Cezayir'deki en yüksek dereceli komutanı olan Cercir askerlerine moral motivasyonu olsun diye şu ilanı yaptırmıştır: "Kim Abdullah b. Ebî Serh'i (İslâm kumandanını) öldürürse kızımı ona vereceğim, ayrıca yüz bin dinar mükâfat." vereceğim. Bu durum bazı Müslümanların endişelenmesine ve komutan Abdullah b. Ebî Serh'in de

gizlenmesine sebep olmuştu. Abdullah b. Zübeyr durumu anlayanca şöyle dedi: *“Bu endişe edilecek bir şey değil. Biz de diyelim ki: ‘Kim Cercir’i öldürürse ona onun kızını vereceğiz. Ayrıca yüz bin dinar mükâfat vereceğiz.”* Bu ilan İslâm askerleri arasında duyulunca herkese daha bir şevk ve azim geldi. Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Sa’d’ı ordunun başına geçirmeye muvaffak oldu. İbn Zübeyr gerçekten mücadele adamıdır. Allah o gün Cercir’in başını o meydanda koparmayı İbn Zübeyr’e nasip etti ve İslâm askerlerinin İfrikiyye seferlerinde galibiyet almalarının kapısını Abdullah b. Zübeyr ile açtı. İslâm askerleri düşmanın komutanını öldürünce de savaş çözüldü. [Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh,* I, 136] Savaş bitip yüz bin dinar önüne konulunca Abdullah b. Zübeyr şöyle dedi: *“Ben teşvik olsun diye bunu dedim. Eğer ben bunu alırsam ahirette Allah’tan alacağım ecrin miktarını düşürürüm. Ne olur bunu İslâm askerlerine dağıt. Onun kızını da seçtiğin birine cariye olarak ver. Benim ecrim sadece ve sadece Rabbu’l-Alemin olan Allah’a kalsın.”*

Abdullah b. Zübeyr Medine’ye geldiğinde Hz. Osman tarafından minbere çıkarıldı ve savaşın neticesini minberden asker gibi anlattı ancak asla: “Ben şöyle yaptım, ben böyle yaptım...” demedi. Sahâbenin dilinde “ben” sözü “Eşhedü” derken vardı. Onlar “Eşhedü” derken (Ben şehâdet ediyorum) diye o potaya girer girmez ***“İyyakenabudu”*** (Biz sana ibadet ederiz) derlerdi. Artık benlik biter, biz olmak başlardı. Sahâbeyi sahâbe yapan en önemli vasıf da budur. Arkadan gelen İslâm ordularının askerleri Abdullah b. Zübeyr’in neler yaptığını söyleyince Hz. Osman ellerini açtı ve ihlasının daim olması için İbn Zübeyr’e orada dua etti.

Abdullah b. Zübeyr atının üzerinde değilse seccadesinin üzerindedir. Onun hayatında başka bir şey göremezsiniz. “*Ruhbânü’l-Leyl, Fursânü’n-nehar/Gecenin ruhbânı-abidi, Gündüzün atlısı-mücahidi”* ifadesi ona çok güzel uyar. Meydanlara çıkıp Allah için haykırmak, tekbir getirmek güzel bir şey. Olması gerektiği zamanda Müslümanların bunu yapmaması da zillettir. Eğer biz meydanlara çıkıp haykırma

zamanı geldiğinde haykıramıyorsak bu zillettir. Ancak meydanlarda haykırırken insanların bakışı bizlerin üzerindeyken çok güzel işler yaparken aynı güzellikte aynı heyecanda eğer biz Rabbimizle baş başa kaldığımızda münasebetimizi kavileştiremiyorsak ortada bir sıkıntı var demektir ve bu sıkıntının adına riya diyorlar. “El görsün diye iş yapmak” diyorlar. Bu hastalıktan kurtulmanın yolu dışarıda bakışlar sendeyken insanlar seni takdir ederken yaptığın iş ne kadar güzelse Allah’la başbaşa kaldığında da o güzelliği devam ettirebilmektir. Bu ihlasın ve ihsan şuurunun bir neticesidir. Eğer bu olmuyorsa her an savrulma ihtimali ile yüz yüzesin. Meydanları tekbir diye inletirken yüreğindeki heyecan ve aşk ne kadar fazlaysa aynı aşkı ve heyecanı seccadenin başında duymuyorsan hâline ağla! Anan da hâline ağlasın, sen de dizlerine vur! Sorun var ortada. Çünkü orada Allah için haykıran biri Allah ile baş başa kaldığı zaman da o haykırışını nefsinin derinliklerinde yapmak durumundadır. Abdullah b. Zübeyr bu manada ihsanın ve ihlasın zirvelerinde olan biri olarak cihad meydanlarında mücadele sahalarında kendisine yakışan kâmeti ortaya koyduğu gibi eğer yer cihad meydanı değil de ev ise seccadenin başında olarak o şuurun zirvesinde olduğunu Rabbine göstermiştir.

Abdullah b. Zübeyr için kullanılan ifadelerden bir tanesi *Hamâmetü’l-Mescid*’dir. Yani mescid güvercini. Atın üzerinde elinde kılıç olan bir insan ama böyle bir ifadeyi de kazanmış ve mescid güvercini olmuş. Gerçekten o camiileri ve mescidleri boş bırakmadan bu manada kendisine yakışan bir duruşu da ortaya koymuştur. Abdullah b. Zübeyr’i tasvir eden kitaplarda şu cümle geçmektedir: *“Biz İbn Zübeyr’den daha güzel namaz kılan görmedik!”* Bir gün Abdullah b. Zübeyr namaz kılarken yağmur yağmaya başladı ve Kâbe’nin avlusunu sel bastı. Birisi diyor ki: *“Baktık birisi secdede, ağzına kadar su dolmuş ama hiç farkında değil. Halen su dolmaya devam ediyor, o secdeyi o haldeyken duruşunu bozmadan devam ettiriyor. Başını kaldırınca o*

şahsın Abdullah b. Zübeyr olduğunu gördük." [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1049]

Ömer b. Abdülaziz, Abdullah b. Zübeyr'in yakın arkadaşlarından İbn Müleyke'ye: *"Bana biraz Abdullah b. Zübeyr'i anlat!"* deyince İbn Müleyke şöyle dedi: *"O namaza başladığında dünya ile bağını koparır, uzun uzun rükû ve secde ederdi. Sen onun rükûsunu veya secdesini görseydin onun o halde öldüğünü zannederdin."* [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* IV, 400] Mücadele sahasının kahramanı ama aynı mücadele, aynı cehd, aynı gayret Allah'la baş başa kaldığında da var. Zaten böyle olana mücahid diyorlar. Mücahid eğer meydanda olduğu kadar seccadesinin başında da o heyecanla duruyorsa mücahiddir, muvahhiddir. Abdullah b. Zübeyr bunun bir temsilcisidir.

Abdullah b. Zübeyr'i, Hz. Osman'ın hilafet günlerinin sonunda Hz. Osman'ı savunmak için canından vazgeçen üç beş fedaiden biri olarak görürüz. Hz. Hasan'ın, Hz. Hüseyin'in yanında o da vardır. Hz. Ali'nin hilafet günlerinde de onu görürüz. Hz. Osman'a olan aşkından dolayı kim ne derse desin biz öyle anlarız ve öyle biliriz. Cemel vakasına Âişe annemizi de, Talha b. Ubeydullah'ı da, Zübeyr b. Avvâm'ı da, Abdullah b. Zübeyr'i de çıkaran şey Hz. Osman'ın kanının bedelinin ortada kalmama hassasiyetiydi. O vaka olduğu sürece Abdullah b. Zübeyr hep Hz. Âişe'nin yanı başındaydı. Onu koruma adına gayret gösterdi. Savaş bittikten sonra Muhammed b. Ebî Bekir ile birlikte Hz. Âişe'yi Medine'ye getirdi. O günden sonra Abdullah b. Zübeyr'in sükunet tavrına büründüğünü görebiliriz. Hz. Ali'nin hilafet günlerinde Sıffîn'de yoktu, Hakem Olayı'na gözlemci olarak katılmıştı. Hz. Ali'den sonra Hz. Hasan'ın 6 aylık hilafetinde tavrı aynıdır. Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân, Emevîlerin valisi iken Müslümanların halifesi olunca da onun tavrı sükunet tavrıdır. Muâviye b. Ebî Süfyân, hayatının son demlerine doğru oğlu Yezid'i kendisinden sonra veliaht tayin etti. Muâviye bunu yaparken şunu dedi: *"Kim bu işe biat*

ederse etsin dört isim asla biat etmez: Zübeyr'in oğlu Abdullah, Ali'nin oğlu Hüseyin, Ömer'in oğlu Abdullah, Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman." Bu dördü neden biat etmez? Çünkü bunlar nebevî siyaset ile meliklerin siyasetinin birbirinden çok ayrı olduğunu biliyor. Gelişen şartların hilafetten kopup artık başka bir noktaya doğru, saltanata doğru, krallığa doğru kaydığını bildikleri için biat etmediler. Muâviye b. Ebî Süfyân onlardan biat almak için Medine'ye gelince bu dört isim Medine'den çıkıp Mekke'ye gitti. Muâviye arkalarından Mekke'ye gitti ancak tüm ısrarlarına rağmen dördü de biat etmedi. Muâviye biat alamadan da vefat etti. Vefat ederken de oğluna şunu vasiyet etti: *"Ben onlardan biat almadım, alamadım. Sakın sen de onları zorlama."* Ama Yezid babasının bu vasiyetini tutmadı. Hilafet makamına geçer geçmez Medine valisi olan Velîd b. Utbe'ye bir mektup yazarak: *"Ne yap yap bu dört isimden biat al!"* dedi. Mektup Medine'ye ulaşana kadar Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman vefat etti. Geriye üç isim kaldı. Onlar da Medine'yi bir gece vakti terk ederek Mekke'ye geldi. Abdullah b. Ömer oradan Tâif'e, Hz. Hüseyin Kûfe'ye gitti, Abdullah b. Zübeyr ise Mekke'de kaldı.

Hicretin 63. yılında Mekke'de Abdullah b. Zübeyr hilafetini ilan etti. Artık İslâm tarihinde o günlerde farklı bir sayfa açıldı. Şam'da bir halife, Mekke'de bir halife. Şam halifesi Mekke'de kendine baş kaldıran Abdullah b. Zübeyr'i ortadan kaldırmak için elinden geleni yaptı. Yezid de ondan sonra gelenler de ellerinden geleni yaptılar. Abdullah b. Zübeyr Hicri 64'ten hicretin 73. yılına kadar 9 yıl sürecek olan bir hilafetin sahibi oldu. [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 499] Bütün gayreti yeniden imametin ve nebevî çizginin Mekke'de hakim olması için mücadele olmuştur ancak devrin şartları gereği buna pek de muvaffak olamamıştır.

Emevi yönetimi bir türlü Abdullah b. Zübeyr'i ortadan kaldırmaya muvaffak olamayınca o günün halifesi olan ve Abdullah b. Zübeyr'in çocukluk arkadaşı olan Abdülmelik b.

Mervân tarafından çağının Firavun'u sayılan Haccâc-ı Zalim, ya da asıl ismi ile Haccâc b. Yusuf'u görevlendirdi. Ömer b. Abdülaziz demiştir ki: *"Ümmetin tamamının günahını bir kefeye koysanız Haccâc'ın günahını da diğer kefeye koysanız Haccâc'ın kefesi daha ağır gelir!"* [İbn Esîr, *el-Kâmil*, IV, 258] Haccâc, Abdullah b. Zübeyr'i savaş meydanında yenemeyeceğini anlayınca Kâbe'de onu muhasara altına aldı. Kâbe'ye de giremeyince Kâbe'yi mancınıklarla taşa tuttu. Kâbe en şiddetli sarsıntılarını o günde yaşadı. Ara ara oğlunu ziyaret eden Hz. Esmâ, oğlu Abdullah b. Zübeyr'e: *"Evladım, şerefinle yaşa, izzetinle öl! Ama asla bu zalimlere teslim olup esir düşme! Sana yakışan şeref ve izzetinle ölmektir. Eğer teslim olursan sana analık hakkımı asla helâl etmem."* dedi. [İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 527; İbn Esir, *el-Kâmil*, IV, 49] Haccâc, orduyu güçlendirdi ama olmadı. Son süreçte Abdullah b. Zübeyr'in yanındaki adamları birer birer büyük paralarla satın aldı. Abdullah b. Zübeyr'in yanında bir avuç insan kaldı. O günlerde Abdullah b. Zübeyr annesi Esmâ'ya şöyle dedi: *"Anneciğim! Adamlarım birer birer beni terk etti. Bir avuç insanla Mekke'de Kâbe'de kaldım. Ne yapayım?"* Esmâ vâlidemiz oğluna şöyle dedi: *"Eğer sen doğru yolda olduğuna inanıyorsan mücadelene devam et. Senin yanında bu iş için şehit olanların senden bekledikleri budur. Yok, eğer senin mücadelen iktidar ise dünyalık ise sen ne kötü bir kulmuşsun o zaman... Adamlarının dağılması doğru yolda olan birini etkilemez. Allah için bir mücadeleye girişmişsen mert adama yakışan tek başına da kalsa mücadeleye devam etmesidir. Daha ne kadar yaşayacaksın? Unutma, en güzel şeref Allah yolunda şehit olmaktır."* [İbn Sa'd, *Tabakât*, VI, 525; İbn Esir, *el-Kâmil,* IV, 49] Esmâ vâlidemizin o günlerde gözleri görmüyordu. Oğlu Abdullah b. Zübeyr'e sarılırken oğlunun zırh giydiğini eliyle hissetti. *"Şehâdet aşığı birinin buna ihtiyacı yoktur!"* dedi ve oğlundan onu çıkarmasını istedi. Niçin bunu dedi? Emevîlerin zulmünü bitiren iki kandır. Birisi Hüseyin'in kanı, ikincisi de Mekke'de Kâbe'nin

meydanında İbn Zübeyr'in kanıdır. O iki kan Emevîlerin yönetimini yüz yıl bile sürdürmemiştir. Esmâ vâlidemiz cahiliyyenin o karanlığının birilerinin kendisini feda etmesiyle aydınlığa kavuşacağını çok iyi biliyordu. Abdullah b. Zübeyr zırhını çıkarırken: *"Anneciğim! Tek korkum ben öldüğüm zaman bu zalimlerin cesedimi soyup çıplak bir şekilde teşhir etmeleridir."* deyince Esmâ vâlidemiz: *"Oğlum sen Allah adına yürü, onun adına şehit olduktan sonra bedenini düşünme! Unutma boğazlanan kurban için derisinin yüzülmesi dert değildir."* [İbn Esir, *el-Kâmil*, IV, 49] Haccâc'ın komutanlarından biri olan Târık b. Amir, onun cesareti için şöyle dedi: *"Analar böyle bir yiğit doğurmadı!"*

O, yiğit bir babanın yiğit bir oğludur. Öyle bir yiğittir ki tek başına kaldığında sağına soluna bakmadı, hiçbir mülahazaya takılmadan Allah yolunda onun dinine yaraşır bir şerefle şehit oldu. Bir rivayete göre Haccâc, Abdullah b. Zübeyr'in başını Mısır'da halifeye ayaklanma niyetinde olan asileri caydırmak için gönderdi.

Bedenini ise ibret olsun diye Mekke'de çarmıha gerdi. İnsanlar, Haccâc'a: *"İndir bu cesedi!"* dediklerinde: *"Annesi gelsin benden özür dilesin onu indireyim."* dedi. Hz. Esmâ'ya: *"Özür dilersen Abdullah'ı oradan indirecekler."* dediklerinde Esmâ: *"Ben zalimlerin ayağına gitmem!"* dedi. [İbn Kesir, *el-Bidâye*, VIII, 528]

Bir gün Esmâ vâlidemiz oğlunun kesik başlı o bedeninin önünde durup herkesin duyacağı bir ses tonuyla: *"Bu hatip bu minberden ne zaman inecek!"* dedi. Başı ve dili yok ama bedeniyle konuşan bir hatip! Bu sefer Haccâc, Esmâ vâlidemizin yanına geldi. *"Anacığım!"* deyince: *"Sus! Benim zalimlerle işim yok. Benim senin gibi de bir oğlum yok. Ben öyle bir adamın anasıyım ki başı olmadığı halde Mekke'de halen hakkı haykırıyor!"* dedi. [Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* II, 294] Bunun üzerine Haccâc o bedeni oradan indirmek zorunda kaldı.

Esmâ vâlidemiz 97 yaşlarındayken kendi oğlunu kendisi toprağa verdi. Aradan birkaç ay geçmeden kendisi de

Rahman’a yürüdü. Allah ona da annesi Esmâ’ya da babası Zübeyr’e de dedesi Ebû Bekir’e de babaannesi Safiyye’ye de babasının halası olan Hatice’ye de hepsini yetiştiren Efendimiz’e (sas) de binlerce rahmet eylesin.

Abdullah b. Cahş ve Şehâdet

Bir mü’minde tevhid, ilim, ahlak, mücadele ve teslimiyet olursa kulluğun zirve hâli olan şehâdet de arkasından gelecektir. Şehâdet, hayatı imana şahit kılmaktır. Şehâdet, Allah’ın emanet ettiği hayatı ve ömrü O’nun dinine ve yoluna feda etmektir. Şehâdet, birilerinin duyunca korktuğu ve gitmekte zorlandığı ölüme koşa koşa yürümektir. Şehâdet, ölümü öldürmektir. Şehâdet, ölüme düğüne gider gibi gitmektir. Şehâdet, ölümü taçlı gelinler olarak bilip**:** *“Ben bugün düğün günüme gidiyorum!”* diye bir aşk ve heyecanla yürümektir. Şehâdet, Allah’a ait olan hayatı Allah’ın memnun olacağı şekilde noktalamaktır.

Ashab ve şehâdet dersek ne çok şey deriz, değil mi? Sahâbe neden şehâdetin bu kadar sevdalısı bir nesil oldu? Onlar ne duydular, ne gördüler ki şehâdet onların dualarının en başındaki arzu oldu? Allah’tan birçok şey istiyoruz ama kaç kişi dualarının başına şehâdeti koymuştur? Asr-ı Saâdet’ten öyle sahâbîler okuyoruz ki ellerini Allah’a açtıkları zaman şehâdetten başka bir şey istememişler. Ne evlat ne eş ne mal ne mülk ne makam ne şeref... Bunların hiçbiri değil. Şehâdete ulaşana kadar dualarından şehâdeti eksik etmemişler. Aslında onların duydukları bizim duyduklarımızdan başka bir şey değil ama biz duyup da uyuyanlardanız. Ashab ise duyup da uyanlardandı. Siz Kur’ân’dan: ***“Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin bilakis onlar diridirler ama siz bunun farkında değilsiniz.”*** [Bakara, 2/154] âyetini duymadınız mı? Bazen taziyelere gittiğimiz zaman bir ölünün arkasından okuduk bu âyeti ancak hiçbirimizin aklına o âyeti duyar

duymaz ellerimizi açtığımızda: “Ya Rabb! Beni de şehidlerden yaz.” diye dua etmek gelmedi. Kur’ân şehidliliği “iki güzelden biri hatta en güzeli” olarak tarif etti. İki güzel Allah yolunda şehid olmak ya da gazi olmaktı. Konuşan Kur’ân olan Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: **“Muhammed’in nefsini kudret elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki Allah yolunda savaşıp öldürülmeyi, sonra tekrar savaşıp öldürülmeyi, sonra tekrar savaşıp öldürülmeyi ne kadar isterdim.”** [Buhârî, 1876] Başka bir beyanında Efendimiz (sas), her insanın ölüm acısını tadacağını sadece şehidlerin bu acıyı ya hiç tatmayacaklarını ya da bir karıncanın ısırması kadar hissedeceğini söylemiştir. Onlarca hadiste ise şehidin gözünü dünyaya kapatıp ahirete açar açmaz nasıl bir karşılama ile nasıl nimetlerle karşılaşacağının müjdesini vermiştir. Şehâdet sevdasının sahâbede nasıl derinleştiğine, neden bizde derinleşmediğine en azından bir örnek olsun, bizleri de alıp o günün dünyasına götürsün, o günün dünyasından bugünün dünyasına getirsin ve dualarımızın başına şehâdetin arzusunu koysun inşallah...

Günlerin birinde Câbir b. Abdullah Efendimiz’in (sas) yanına gelmişti. Efendimiz (sas) onu çok düşünceli görünce: **“Ne oldu Câbir? Bir sıkıntın mı var?”** diye sormuştu. Câbir b. Abdullah: *“Ya Resûlullah! Babam şehid oldu, geriye bakmam için 9 kız kardeş, bir de bayağı bir borç bıraktı. Ben şimdi ne yapacağım?”* dedi. Efendimiz (sas): **“Babanın ahiretteki durumunu sana bildireyim mi?”** dedi. Câbir heyecanla: *“Evet!”* dedi. Efendimiz (sas) dedi ki: **“Allah babanla perdesiz bir şekilde cennette konuştu. Onu diriltti ve ona sordu: ‘Ne istersin benden?’ Baban dedi ki: ‘Ya Rabbi! Şehid olmak ne güzel bir duyguymuş, ne olur beni bir daha öldür, gideyim senin için savaşayım öleyim, bir daha senin huzuruna geleyim. Yine beni öldür, gidip yine geleyim ve bu hal hep devam edip dursun!’ Rabbimiz babana dedi ki: ‘Hüküm verilmiştir, bir daha dünyaya dönmek**

yoktur!’ Rabbinin bu sözü üzerine baban dedi ki: ‘O zaman ne olur ya Rabbi! Şehidlerin elde ettikleri bu güzellikleri bunlardan habersiz olan kardeşlerimize bildir!” Bunun üzerine Rabbimiz, Âl-î İmrân Sûresi’nin 169. âyetini indirdi. *“Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin, bilakis onlar diridirler ve Rabbleri katında rızıklandırılmaktadırlar!”* [Tirmizî, “Tefsirü’l-Kur’ân”**,** 18]

Sahâbe bunları Efendimiz’in (sas) mübarek lisanından duydu, Kur’ân’dan bu âyetleri okudu. Bundan sonra hayatlarında ve dualarında şehâdetten başka bir şey istemediler. Şehâdeti dualarının en başına koydular. Ashabın birçoğu böyleydi. Onlardan adı da tadı da Abdullah olan biri, şehâdet sevdalısı ve aşığı olan Abdullah b. Cahş da böyleydi. 16 sene boyunca şehâdeti dualarından eksik etmedi. Uhud’un önünde savaş başlamadan önce bir kayanın önünde şehid olmak için Sa’d b. Ebî Vakkas’ı da duasına şahit kılarak: ***“Şehâdet, şehâdet...”*** dedi. Allah da duasına icabet etti. Hem de Uhud’un meydanında... Bugün Hz. Hamza ile Abdullah b. Cahş koyun koyuna Uhud şehidliğinde yatmaktadır.

Abdullah b. Cahş özlediği şehâdete Uhud’da öyle bir ortamda kavuştu. O, bize şehâdetin nasıl bir aşk, nasıl bir sevda, nasıl bir özlem, nasıl duaların bir konusu olduğunu öğretti ama bunun dışında da Abdullah b. Cahş’ın ilim, irfan, mücadele, hikmet, kulluk adına bize anlatacağı ve söyleyeceği çok şey var. Şöyle onun hayat defterinin sayfalarını çevirirsek onun ilk iman edenlerden biri olduğunu görürüz. O, önden giden atlılardandır. O, Efendimiz’in (sas) ilk halkasının mensuplarından biridir ancak Abdullah b. Cahş’ın ilk olması bunlarla sınırlı değildir. Siyer’in sayfalarına baktığımızda İslâm’daki ilk seriyyeye katılan asker olarak onun adını görürüz. İlk seriyyenin ilk komutanı olarak da onun adını görürüz. Allah adına ve Allah namına savaşın içerisinde bir müşriğin kanını akıtan ilk seriyye olarak ve ilk seriyyenin komutanı olarak onu görürüz. İslâm adına ilk esir

alan komutan, İslâm adına ilk ganimet elde eden komutan olarak onu görürüz. Halifelerden önce İslâm tarihinde komutanlara verilen isim olarak ilk kez ‘Emîrü’l-Mü’minîn’ ifadesinin ona verildiğini görüyoruz.

İslâm’da ilk kez bir emirnamenin Efendimiz (sas) tarafından yazılıp ona emanet olarak verildiğini kaynaklarımızda görebiliriz. Abdullah b. Cahş, siyerin sayfaları içerisinde ilk olma noktasında böyle bir önde olma özelliği vardır. Ayrıca ortada daha âyet yokken ilk kez: *“Ganimetlerin beşte biri Peygamber’in hakkıdır.”* diyerek ayıran da odur.

Abdullah b. Cahş’ın kabilesi Esedoğullarıdır. Babası Cahş b. Riyab’tı. Bu zat büyük ihtimalle İslâm’ın mesajlarına yetişemeden vefat etmiştir. Annesi Ümeyme bint Abdülmuttalib’tir. Efendimiz’in (sas) öz halasıdır. Efendimiz’in altı tane halası vardır, bunlar: Safiyye, Âtike, Berre, Ümeyme, Beyza ya da Ümmü’l-Hakim ve Ervâ’dır. İşte Abdullah’ın annesi Ümeyme bu halalardan biridir. Efendimiz’in (sas) bu halası Müslüman olmuş, Medine’ye hicret etmiş ve Medine’de vefat etmiştir. Abdullah b. Cahş’ın dayıları ise Abbas, Ebû Tâlib, Zübeyr b. Abdülmuttalib ve Hamza... Hamza’nın onun dayısı olması yeğeninin de Hamza gibi olmasına dair bir ipucu vermeli. Zaten Abdullah b. Cahş’ın şahsiyetini şekillendiren üç kişi vardır. Abdullah kendinden yaşça küçük olmasına rağmen Mekke’nin zorlu yollarını Ali ile, Habeşistan’ın zorlu yollarını Ca’fer ile, Medine’nin zorlu yollarını ise Hamza ile yürüdü. Abdullah b. Cahş’ın iki erkek, üç kız toplam beş kardeşi var. Erkeklerin adı Ubeydullah ve Ebû Ahmed künyeli Abd, kızların adı Zeyneb, Hamne ve Ümmü Habibe.

Abdullah b. Cahş çocukluğunu Mekke’de geçirdi. Efendimiz (sas) vahyi aldığında 25 yaşında bir delikanlıydı. O günlerde evli olup olmadığını bilmiyoruz ancak hayatında iki evlilik yaptığını biliyoruz. Evlendiği ilk hanım Fâtıma bint Ebî Hubeyş, ikincisi ise Zeynep bint Huzeyme. Zeynep vâlidemizden çocuğu olmadı ancak Fâtıma vâlidemizden iki

çocuğu olduğunu biliyoruz. 25 yaşında bir delikanlı iken Dârü'l-Erkam'a yürüdü ve orada Efendimiz'in (sas) dizlerinin dibine oturup: ***"Lâ"*** dedi ve bir daha o ***"Lâ"***yı gölgelendirecek hiçbir şeye hayatında yer vermedi. ***"İllallah"*** der demez de Allah'ın yüceliğine teslim olunca Dârü'l-Erkam'da şehâdet diye dua etmeye başladı. Gerçekten onun Mekke hayatı 6 yıl boyunca işkence ve baskılara uğramasına rağmen istikametinden zerre kadar taviz vermemiş bir kametin sahibi olarak ortada durmaktadır. 6. yılın sonunda artık işkenceler çok ileri seviyeye taşınınca II. Habeşistan hicretinin mensuplarından biri oldu. Abdullah b. Cahş hicret yurdu olan Habeşistan'da da iman adına hayran olacağımız bir kamet ortaya koydu. 7. yılın sonunda Mekke'ye dönüp geldi. 12. yılın sonlarına doğru Abdullah b. Cahş da Efendimiz'den (sas) izin alarak bütün akrabalarını, kardeşlerini, yakınlarını yanına alarak Medi-ne'ye, o günkü adıyla Yesrib'e hicret etti. Hicret ettiklerini duyunca Ebû Cehil onların geride kalan evlerine el koydu ve sonrasında satışa çıkardı. Abdullah b. Cahş bu durumu Efendimiz'e (sas) şikâyet edince Efendimiz (sas) şöyle buyurdu: **"Üzülme! O evine karşılık Allah'ın sana cennette daha güzelini vermesini istemez misin?"** [Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî,* II, 840]

Abdullah b. Cahş Medine'ye hicret etti ve Efendimiz'e (sas) kavuştu. Mescid-i Nebevî'nin inşasında diğer muhacir ve ensâr gibi kendisine yakışır bir biçimde çalıştı. Mescid-i Nebevî'nin inşası bittikten sonra yeryüzünde şimdiye kadar ikinci bir örneği olmayan kardeşlik destanı dediğimiz kardeşliği Efendimiz (sas) Mescid-i Nebevî'nin inşaatı biter bitmez gerçekleştirdi. İbn Sa'd'ın verdiği bilgiye göre Efendimiz (sas) 50 muhaciri 50 ensâra kardeş kıldı ancak Makrizî'nin verdiği sayı daha doğrudur. Buna göre Efendimiz (sas) 83 muhaciri 83 ensâra kardeş kılmıştır ama kardeş kılarken Efendimiz (sas) bunu rastgele yapmadı. Ensâr ile muhaciri kendi özellikleri çerçevesinde kardeş kıldı. Abdullah b. Cahş'ı ise yüreğindeki aşk ve heyecana layık olacak

şekilde Âsım b. Sâbit ile kardeş kıldı. *“Allah’ım! Bana müşrik eli değdirme!”* diye dua eden, duası kabul olduğu için de Reci kuyularının başında şehid olduğu zaman Allah’ın arılar göndererek cesedini müşriklerden koruduğu isim Âsım b. Sâbit... [İbn Habib, *el-Muhabbar,* 72] Abdullah b. Cahş muhacir cephesinde, ensâr cephesinde ise onu tartacak bir başka şehâdet sevdalısı Âsım b. Sâbit! İkisi birbirinin âşıkları oldu. Dualarında, sohbetlerinde hep şehâdet vardı. Şehâdetten başka onların bir şey konuştuğunu biz kaynaklarımızda duymadık, görmedik. Mekke’de Efendimiz (sas) şehâdet adına onların yüreğine bazı şeyler ekti. Medine’de inen âyetler ve Efendimiz’in (sas) beyanları onların yüreklerinde var olan o arzuyu alıp ötelere götürdü.

Efendimiz (sas) Mescid-i Nebevî’nin inşaatını bitirdikten sonra askerî birlik oluşturdu ve bir istihbarat teşkilatı kurdu. Başına da aşere-i mübeşşereden olan Talha b. Ubeydullah ile Saîd b. Zeyd’i geçirdi. Bu iki yiğit Medine’nin civarında kuş uçurmamak üzere bütün bilgileri toplayıp Efendimiz’e (sas) getirmeye başladılar. Hicretin 2. yılı Receb ayının sonlarına doğru gelindiğinde Efendimiz (sas) Mekkelilerden haberdar olmak için bir askeri birlik çıkaracağını sahâbeye söyledi. Dedi ki: **“Yarın sizin içinizden bir grup asker seçecek ve bu grubu Kureyş’ten haber getirmeleri için göndereceğim. O askerlere açlık ve susuzluğa en fazla dayanacak birini komutan olarak seçeceğim.”** Sahâbe dedi ki: *“Acaba Efendimiz (sas) kimi seçecek, diye sabaha kadar merak ettik.”* Ertesi gün Efendimiz (sas) bir rivayete göre 12 diğer bir rivayete göre 8 asker seçip komutan olarak da Abdullah’ı belirledikten sonra, Abdullah b. Cahş’a bir mektup verdi ve dedi ki: **“Ey Abdullah! İki gün çok az durarak yolunuza devam edin ve ikinci günün sonunda nereye vardıysanız orada bu mektubu açın, okuyun! Mektubu okuduktan sonra gereği ne ise onu yaparsın ama arkadaşlarını zorlamayacaksın. Seninle gelen gelir, gelmeyen geri döner!”** Nahle Vadisi’ne varınca Abdullah b. Cahş mektubu açıp okudu.

Mektupta Efendimiz (sas) şöyle diyordu: **“Nereye vardıysanız orada durun. Mekke’yi iyice kollayın. Onlar hakkında aldığınız bilgileri de iyice kaydedin ve bana getirin.”** Bunun üzerine Abdullah b. Cahş askerlerine: *“Hanginiz şehid olmayı ister ve o makamı özlerse benimle gelsin. Kim de ölümden hoşlanmazsa işte yol, hemen geri dönsün.”* dedi.

Yedi askeri de: *“Abdullah! Şehâdeti isteyen sadece sen misin? Biz de o aşkın, özlemin arkasındayız ve seninle beraberiz.”* dedi. Ordu tam hareket edeceği sırada Sa’d b. Ebî Vakkas ile Utbe b. Kazvan develerini kaçırdı. Develerini aramaya başlayacakları sırada Abdullah b. Cahş onlara: *“Ben sizi bekleyemem. Devenizi bulunca bana yetişebilirseniz yetişin. Yetişemezseniz Medine’ye dönün. Efendimiz (sas) acele etmemi söylediği için acele edeceğim.”* dedi. Abdullah b. Cahş dört askeri ile birlikte yola çıktı. Nahle Vadisi’nden içlere doğru geldiklerinde Mekke’nin bir ticari kervanını gördüler. O anda Abdullah b. Cahş askerleriyle şunun istişaresini yaptı: *“Bu kervana saldıralım mı, saldırmayalım mı?”* Tarih Receb ayının son günleriydi. Receb ayı haram ay olduğu için bu ayda kan dökmek ve savaşmak Araplarda çok kötü bir özellik sayılırdı ki Kur’ân bu özelliği devam ettirdi. Müslümanlarda da aynı hukuk geçerlidir. Abdullah b. Cahş: *“Haram ay akşam bitecek. Eğer biz akşamı beklersek bu kervanı elimizden kaçıracağız. Onlar ki bizi Mekke’den sürüp çıkardılar, evlerimize el koydular, mallarımızı elimizden aldılar. Şimdi Allah onları elimize düşürdü. Ya haram ayın çıkmasını bekleyip saldıracağız ama o zaman elimizden kaçırmış olabiliriz. Ya da haram aya takılmadan saldıracağız.”* dedi. Askerlerin hepsi kervanın vurulması konusunda ittifak etti ve kervan vuruldu. Abdullah b. Cahş başta olmak üzere sevinç içerisinde esirlerle ve ganimetlerle beraber Mekke’ye doğru yola çıktılar. Yolda Abdullah b. Cahş diğer sahabîlere: *“Arkadaşlar, gelin elde ettiğimiz ganimetin beşte birini Resûlullah’a (sas) vermek için ayıralım!”* dedi. Onlar da

kabul ettiler. Mescid-i Nebevî'de Efendimiz'in (sas) huzuruna vardılar ve başlarından geçenleri Efendimiz'e (sas) anlattılar. Ganimet mallarını da Efendimiz'in (sas) önüne koydular. Efendimiz (sas) bu durumdan hiç memnun olmadı ve: *"Abdullah! Sen şimdi haram aya hürmetsizlik mi yaptın?"* dedi. Ganimet mallarını da almadan Abdullah b. Cahş'ı huzurundan çıkardı. Abdullah b. Cahş neye uğradığını şaşırdı. Dünyası başına dar gelmeye başladı. *"Efendimiz'i (sas) sevindireceğim yerde yaptığım iş ile onu üzdüm."* diye üzülmeye başladı. Aradan birkaç gün geçmeden Mekke'de müşrikler, Medine'de Yahudîler ve münafıklar: *"Muhammed ve adamları haram ayı çiğnediler!"* diye dedikodu başlattıkları anda semanın kapıları açıldı ve Bakara Sûresi'nin 219. âyetinin nâzil olmasının üzerine Efendimiz (sas): *"Bana çabuk Abdullah'ı çağırın, yanına bana ayırdığı ganimet mallarını da alıp gelsin!"* dedi. Ve Efendimiz (sas) Bakara Sûresi'nin ilgili âyetini Abdullah'a okudu: ***"Sana haram ayı ve onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Evet, o ayda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak, insanları Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır."*** [Bakara, 2/217]

Birkaç ay aradan sonra Efendimiz (sas) Bedir'e asker istedi. Bedir'in meydanına 313 asker çıktı. Onlardan iki tanesi Abdullah b. Cahş ile onun ensâr kardeşi olan Âsım b. Sâbit'tir. Bedir'e doğru yürürken yol güzergahında söyledikleri şey hep şehâdet olmuştur. Bedir'de Allah onların içerisinden 14 kurbanı aldı ama Abdullah b. Cahş ile Âsım b. Sâbit'e o sefer sırasında şehâdet nasip olmadı. Bedir içerisinde Abdullah b. Cahş'ın adının karıştığı hâtırâ çoktur, bunlardan iki tanesini şimdi nakledelim. Birincisi: Bedir'in kızıştığı bir anda Abdullah b. Cahş, Efendimiz'in (sas) yanında kılıç sallarken nasıl oluyorsa kılıcı kırıldı ve savaş meydanında kılıçsız halde kalınca Efendimiz (sas) ona bir

hurma dalı uzattı. O hurma dalı Allah'ın izniyle onun elinde kılıca dönüştü. [İbn Abdilber, *el-İstî'ab,* III, 879; İbn Hacer, *el-İsâbe,* VI, 59]

İkinci rivayet şu: Bedir Savaşı'nda müşriklerden yetmiş tanesi esir alınmıştı. Efendimiz (sas) bu esirlerin durumu ile ilgili olarak Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, ensârdan Abdullah b. Revâha ve Abdullah b. Cahş ile de istişare etmiştir ki bu durum bize Abdullah b. Cahş'ın Efendimiz'in (sas) nazarındaki kıymetini gösterir.

Uhud Savaşı ise Abdullah b. Cahş'ın hayatının son tablosudur. Efendimiz (sas) o gün sabahın erken saatlerinde 1000 kişi ile yola çıktı. Yolun bir yerinde İbn Selûl 300 adamını alarak geri döndü. Risaletin davasında arkaya bakmamayı öğrenen Efendimiz (sas) ordusunun üçte biri çekilip gitmesine rağmen dönüp gidenlere bakmadı. 700 askeri ile beraber Uhud'un meydanına yürüdü. 50 tanesini Abdullah b. Cübeyr'in komutasında Ayneyn Geçidi'nin üzerine konuşlandırdı. Diğerlerine de süvariler ve piyadeler olarak Uhud'un meydanında her birine bir görev verdi. Abdullah b. Cahş'ın görevi de piyade olarak Allah adına ve Allah namına kılıç kullanmaktı ama Abdullah savaş başlamadan önce Sa'd b. Ebî Vakkas'ı aradı çünkü duası makbul olan Sa'd b. Ebî Vakkas'ın duasını almak istedi. Sa'd b. Ebî Vakkas hâdiseyi şöyle anlatıyor: Uhud Savaşı'nın başlamasından hemen önce Abdullah yanıma gelerek bana şöyle dedi: *"Gel, bir köşeye gidelim de Allah'a dua edelim. Sen benim duama 'Âmin!' de, ben de senin duana 'Âmin!' diyeyim."* Ben: *"Olur."* deyince bir kayanın ardına gittik. Sonra ben dua etmeye başladım: *"Allah'ım! Savaş sırasında karşıma güçlü kuvvetli bir düşman çıkar. Ben onu öldüreyim ve üzerindeki kıymetli eşyaları ganimet olarak alayım."* Ben duamı bitirince Abdullah: "Âmin!" dedi ve kendi duasına başladı: *"Ya Rabbi! Savaş meydanında karşıma güçlü, kuvvetli bir düşman çıkar. Ben onunla çarpışayım. O beni öldürsün. Burnumu ve kulaklarımı kessin. Yarın senin*

huzuruna çıktığımda sen bana: 'Ey kulum, burnun ve kulakların nerede, burnun ve kulakların neden kesildi?' dediğinde ben: 'Senin ve Resûlü'nün (sas) rızası için kesildi.' diyeyim." [Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 291; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* III, 90] Abdullah'ın duası bittiğinde söz verdiğim için *"Âmin!"* demek zorunda kaldım. [İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, III, 195]

Başka bir rivayette Abdullah b. Cahş'ın duasının son hâli şu şekilde anlatılır: *"Uzuvlarım parçalanmış bir halde Rabbimin huzuruna gideyim. Rabbim: 'Abdullah! Ne yaptın dudağını, kulağını, dişlerini, yüzünü?' diye sorsun. Ben de diyeyim ki: 'Ya Rabbi! Onları günahlarla kirlettim. Günahlarla kirlenmiş şeyleri senin huzuruna getirmemek için günahlarıma kefaret olsun diye onları Uhud'un meydanında bıraktım."* [İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* III, 15] Abdullah b. Cahş'ın nasıl bir şehâdet sevdalısı olduğunu anladınız mı? Bu dua kolay bir dua değil. Bu, aşk hâlidir. Bu, sevdanın en zirvesidir. Bu, varılacak en son noktadır. Ancak şehâdetin özlemini ve aşkını yüreğinin en derinliklerinde hisseden bir yiğit insanın Allah'a söyleyeceği ve dualarının kabulünde de hiçbir endişe duymadığı Sa'd b. Ebî Vakkas'ı da buna şahit kılacağı birinin yapacağı bir duadır. Sa'd b. Ebî Vakkas sonrasını bize rivayet ediyor: *"Vallahi, Uhud'un arkasından ben istediğime kavuştum. O da istediğine kavuştu. Ben bir düşman askeri ile karşılaştım. O ganimetleri alıp Efendimiz'e (sas) getirdim. Uhud'un arkasında şehidlerin arasında dolaştım. Abdullah'a baktım. Hiçbir uzvu, organı kalmamıştı. Paramparça bir halde Uhud'un meydanında duruyordu. Parçaları kopmuş bedeninin parçasını göğsüme bastırarak dedim ki: 'Kardeşim! Allah bana istediğimi verdi. Sana da istediğini verdi. Selâm olsun sana ve Uhud'un diğer şehidlerine!"*

O şehidler Uhud'un meydanında kabirlere defnedilirken Abdullah b. Cahş, Hz. Hamza'nın nasibi oldu. Dayı - yeğen idiler. Birbirlerini çok sevmişlerdi. O gün Hamza da Abdullah gibiydi. İkisinin de uzuvları Uhud'un meydanında paramparça olmuştu. Efendimiz (sas) paramparça olan o

bedenlere böyle bir şeyi de orada ikram etmiş ve Uhud'un meydanında iki şehidi birbirinin yanına defnetmişti.

Abdullah b. Cahş iman yolunda sadece 16 yıl yaşadı. Uhud'un meydanında böyle bir akıbetle hayatını bitirdi. Biz 16 yıl boyunca iman adına hareket eden, iman adına yol alan bu yiğidin hayat defterinin başındayız. Çok yaşayıp az şey yapmak mı, az yaşayıp çok şey yapmak mı? O, bedenini Uhud'un meydanında Allah'a kurban ederken yaşı sadece 40 idi. Mus'ab gibi gençliğinin baharında 40 yaşlarında böyle bir mükâfatın sahibi olmuştu. Ne ile? Allah'a gerçek manada kul olmuştu. Kul olduğu için o kulluğun gereklerini yerine getirmişti ve o gereklerin en sonunda da Uhud'un meydanında hayat defterinin sonunu kanıyla imzalayarak bu işi noktalamıştı.

Allah'a kul olmayı yeryüzünün en büyük şerefi olarak bilelim. Ondan başka bir ızdırabımız olmasın. Abdullah olmak varlığımızın gayesi olsun ki o gayeyi hiçbir zaman unutmayalım. Onlar bir kez: ***"Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah"*** dediler. Biz de onlar gibi söyleyerek buradan: ***"Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah"*** feryadını sokaklara ve tüm dünyaya duyuralım.

Abdullah b. Ca’fer ve Cömertlik

Abdullah b. Ca’fer demek çok farklı şeyleri bizim zihin dünyamıza düşürecektir. Öyle ki bizi bir alıp Mekke’ye götürecek, bir alıp Habeşistan sahillerine vardıracak, bir alıp Hayber’e götürecek, bir alıp Mûte’nin arkasından gözyaşı döktürecek, bir alıp Cemel’e, Sıffın’a götürecek, bir alıp Nehveran’a, Kûfe’ya vardıracak. Bir alıp Kerbelâ’nın arkasından gözyaşı döktürecek, bir alıp Medine’nin hüzün dolu sokaklarında dolaştıracaktır...

Abdullah b. Ca’fer’in hayat defterinin sayfalarını babası Ca’fer b. Ebî Talib ile annesi Esmâ bint Ümeys’ten başlatarak aralamaya başlayalım. Efendimiz’in (sas) çok sevdiği amcası Ebû Talib’in oğlu olan Ca’fer, Hz. Ali’den 10 yaş büyüktü. [Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ,* III, 130] O günler Efendimiz’in (sas) yanında olan Hz. Ali, nübüvvetin ilk günlerinde iman etmiş, abisi Ca’fer de çok geç kalmadan o kervanda yerini almıştı. Nübüvvet güneşinin Mekke’de doğduğu günler, Ca’fer b. Ebî Talib 20 yaşlarında; daha yeni evlendiği hanımı Esmâ bint Ümeys ise 16-17 yaşlarında idi. Kendisi iman etmemesine rağmen yeğenine karşı çok farklı duygular besleyen amca Ebû Talib, bir gün küçük oğlu Ali’yi Efendimiz’in (sas) hemen sağında namaz kılarken görmüştü. Bu manzaradan çok etkilenen Ebû Talib hemen oğlu Ca’fer’e: *“Koş Ca’fer koş! Sen de git Muhammed’in solunda dur. Vallahi o sizi asla dalâlete, kötü yola götürmez!”* demişti. [İbnü’l-Esîr, *Usdü’l-Ğâbe,* I, 541] Ca’fer b. Ebî Talib hemen koşup Efendimiz’in (sas) arkasında yerini almıştı. O öyle bir yer alacaktı ki artık bir daha o istikametinden asla şaşmayacaktı.

Ca’fer b. Ebî Talib’in iman ettiği sırada yaşının 25 veya 32 olduğu söylenir. [Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ,* III, 130] Yani ilklerden, sabikundandır. O da ve hanımı Esmâ bint Ümeys de... İman eder etmez bu genç aile Dârü’l-Erkâm’da yerlerini alacaklar, 6 yıl boyunca o nebevi potada tabir caizse pişecekler, orada kıvama geleceklerdir. 6. yıl baskılar, işkenceler artık dayanılmaz boyuta gelince Efendimiz (sas) bir yıl önce Hz. Osman’ın rehberliğinde küçük bir kafilenin gidip sonra geri döndükleri Habeşistan’a yeniden hicret izni verecektir. Bu sefer daha kalabalık bir grup gidecekti. 85 erkek, 16 kadın tam 101 kişi [İbn Hişâm, *es-Sîre,* I, 434-435] Ca’fer b. Ebî Talib’in rehberliğinde, heybelerine azık olarak Meryem Sûre-si’ni alarak Habeşistan’a doğru hicret edeceklerdi. Esmâ bint Ümeys de bu kafilenin içerisinde, eşi Ca’fer b. Ebî Talib ile beraber o zorlu hicret yollarını yürüyecekti. [İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 476]

Bu 101 kişiye daha sonra eklenenler de olacaktır. Süreç içerisinde o hicrete katılan bazı sahâbîler dönecek, bazıları da orada kalacaklardır. Hicret yolcularının kimi 2 yıl, kimi 5 yıl, kimi 7 yıl Habeşistan’da kalacak, daha sonra bazısı Mekke’ye, bazısı ise Medine’ye dönecekti. Ca’fer b. Ebî Talib ve hanımı Esmâ bint Ümeys de ara ara dönmek isteyecekler ama her seferinde Efendimiz’e (sas) haber gönderdiklerinde Allah Resûlü: **“Hayır, şimdi değil biraz daha bekleyin!”** [Ya’kûbî, *Tarihu’l-Ya’kûbî,* II, 56] deyip onları Habeşistan’da tutacaktı. Efendimiz’in (sas) onları orada tutması büyük bir stratejiye dayanıyordu. Aslında Allah Resûlü (sas) bunu yapmakla hep şu tedbiri alıyordu: *“Olur ki bir sıkıntı baş gösterir, Allah korusun Medine’nin başına bir iş gelir, işgale uğrayabilir, ihanet ile arkadan vurulabilir, savaş kaybedilir. Hiç değilse Müslümanların gideceği bir yer olsun.”* Elbette gidilecek yer de Habeşistan’dan başka bir yer değildir. Bu düşünce ile Ca’fer b. Ebî Talib, Efendimiz (sas) Medine’ye hicret ettiğinde kendilerini çağırır zannetti ama Efendimiz (sas) çağırmadı. Bedir kazanılınca çağırır dedi, Efendimiz (sas) çağırmadı. Hudeybiye sonrası çağırır dedi, Efendimiz

çağırmadı. Ne zaman Allah Resûlü (sas) izin verdi, bölgenin ihanet ve fesat yuvası haline gelen Hayber fethedilince artık iş kemale ermiş, taşlar yerine oturmuştu. O günler başta Ca'fer b. Ebî Talib ve hanımı Esmâ bint Ümeys olmak üzere 16 kişi gelip Hayber'in dönüş yolunda Efendimiz'e (sas) kavuşacaktı. [İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238] Dolayısıyla o hicret kahramanları Habeşistan'da tam 14 yıl kalmıştı.

Hz. Ca'fer ile Hz. Esmâ'nın 14 yıllık Habeşistan hayatı birçok hatıra ile doludur. Meselâ biz Habeşistan hicreti der demez aklımıza ne gelir, Ca'fer b. Ebî Talib'in o hoş sedası ile Necaşi ve Hıristiyan din adamlarının huzurunda okuduğu Meryem Sûresi gelir... Amr b. Âs'ın, Müslümanları geri getirmek için Necaşi'ye söyledikleri sözler gelir. Ca'fer b. Ebî Talib'in büyük bir vakarla orada Müslümanları nasıl savunduğu gelir. Ve daha neler neler gelir... [İbn Sa'd, *Tabakât,* IV, 34-38] Tüm bu hatıralarda baş aktör Ca'fer b. Ebî Talib ve hanımı Esmâ bint Ümeys'tir. O süreç içerisinde orada geçen tüm rivayetlerde onların isimleri vardır.

Bu kutlu ailenin Habeşistan'a gitmesinin üzerinden bir yıl geçmemiştir ki Esmâ validemiz hamile kalmış ve miladî 616'da bir erkek çocuk dünyaya getirmiştir. Ca'fer b. Ebî Talib bu oğluna hem Efendimiz'in (sas) çok sevdiği bir isim olan hem de Efendimiz'in babasının ismi olan Abdullah ismini koymuştur. Aynı günler, Allah (cc) Habeşistan Meliki Necaşi'ye de bir erkek çocuk bahşetmiştir. Necaşi hemen Ca'fer b. Ebî Talib'i huzuruna çağırtmış, yeni doğan oğluna ne isim verdiğini sormuş, Ca'fer: "Abdullah" deyince Necaşi: "Benim oğlumun ismi de Abdullah olsun." demiştir. Sonra Ca'fer b. Ebî Talib'e demiş ki: *"Hanımın Esmâ'ya söyle, eğer emzirirse Abdullah'ı ona göndereyim o emzirsin. Böylece biz de Peygamber'in ehli beyti ile sütkardeşi olalım."* Ca'fer b. Ebî Talib, hanımı Esmâ'ya Necaşi'nin bu talebini söylemiş, Esmâ bint Ümeys kabul etmiş, böylelikle iki Abdullah'ı beraberce emzirerek Necaşi'nin oğlunu kendi oğlu ile sütkardeşi kılmıştır. [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 476]

Hicretin 7. yılı Hayber Seferi'nin olduğu günlerde Hz. Ca'fer, hanımı Hz. Esmâ, üç oğlu ve 16 kişilik bir kafile -bir de buna Eşarilerden oluşan 52-53 kişilik bir kafile daha eklenmişti- bunların hepsi ile beraberce Efendimiz'e (sas) gelip kavuştular. [İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238] Eşariler kim? Meşhur sahâbî Ebû Musa el-Eş'arî'nin kabilesi... [İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 348, 349] Bunlar aslen Yemenli, Yemen'-den bir gemiye binmiş, Medine'ye doğru geliyorlar. Gemi, havanın elverişsiz oluşundan dolayı sürüklene sürüklene Habeşistan'a doğru geliyor, orada Ca'fer b. Ebî Talib bunları görüyor, tanışıyorlar. Kendisinin Peygamber'in amcasının oğlu olduğunu duyunca çok seviniyorlar, bir müddet beraberce orada kaldıktan sonra yine beraberce Hayber'e doğru geliyorlar. [İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238]

Allah Resûlü, yıllardır görmediği amcasının oğlu Ca'fer b. Ebî Talib'i karşısında görünce çok seviniyor, Ca'fer'in alnından öpüyor, sarılıyor ve şöyle diyor: **"Vallahi! Bilmiyorum, Hayber'in fethine mi sevineyim yoksa Ca'fer'in gelişine mi!"** [İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 238] diyordu.

Hayber'den sonra Hz. Ca'fer ve çocukları için yepyeni bir hayat başlıyordu Medine'de...Efendimiz (sas) bu iman ailesine bir ev hediye ediyor, onları hemen hemen her gün ziyaret ediyordu. [İbn Abdilberr, *el-İstiâb,* I, 312] Ama aradan çok zaman geçmeden daha Medine'ye gelişlerinin üzerinden sadece 13 ay geçmişken sevk-i ilahi Ca'fer b. Ebî Talib'i Mûte'ye doğru sevk ediyordu. Allah Resûlü (sas) şehit edilen elçisi Hâris b. Ümeyye'nin kanının hesabını sormak için Mûte'ye ordu gönderecekti. 3000 kişilik bir ordu hazırlanmasının emrini verdi. Ordu bir taraftan hazırlanırken Efendimiz de o güne kadar hiç yapmadığı bir işi yapacaktı. Mescid-i Nebevi'de ordunun komutanlarını belirtme adına diyecekti ki: **"Ordunun komutanı Zeyd b. Hârise'dir. Eğer Zeyd şehit olursa komutan Ca'fer b. Ebî Talib'tir. Eğer Ca'fer şehit olursa komutan Abdullah b. Revâha'dır. Eğer Abdullah da şehit olursa**

Müslümanlar kendi aralarında birini seçip komutan tayin etsinler." [Buhârî, *Cenâîz,* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 278]

Efendimiz'in (sas) bu üç ismi birbirleri arkasına sayması bir anda Mescid'in havasını değiştirmişti. Bu sözlerdeki mesajları anlayanlar ağlamaya başlamıştı. Çünkü Allah Resûlü (sas) hiçbir zaman böyle bir atama yapmamıştı. Hep bir komutan atar, eğer onun başına bir iş gelse Müslümanlar kendi içlerinden birini komutan olarak seçerlerdi. Ama bu sefer farklı idi, üç isim arka arkaya sayıldı. Bu onların şehâdet müjdesi idi. Efendimiz (sas) minberden inince - kaynaklar kim olduğunu söylemez ama ihtimal Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ya da bir başka büyük sahâbî- gözyaşları içerisinde: *"Ya Resûlullah! Keşke sağ kalsalardı da onlardan biraz faydalansaydık. Ca'fer'e doyamadan onu şehâdete gönderiyoruz!"* dedi.[İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil,* II, 199] Efendimiz (sas) hiçbir şey diyemeden ağlamamak için kendini zorlayarak hücresine çekildi.

O günler Yahudi bir âlim var Medine'de... Adı Nu'man b. Funhus. Bu hadiseyi duyuyor, anında Efendimiz'e (sas) gelerek diyor ki: *"Ebû'l-Kasım, gerçekten sen bir peygamber isen söylediğin üç isim de ölür. Çünkü Beni İsrail'in peygamberlerinden biri bir komutanın yerine başka bir komutan atamışsa asla o komutan sağ olarak savaştan geri dönmemiştir."*[Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğazî,* II, 207] Efendimiz (sas) bu Yahudi âlime de hiçbir şey söylemiyor çünkü Efendimiz de bunun böyle olacağını çok iyi biliyor... O isimleri Efendimiz'e (sas) söylettiren Allah'tır. Yoksa Efendimiz (sas) bir beşer olarak nereden bilecek bunu...

O Yahudi âlim daha sonra Zeyd b. Hârise'ye gidiyor, aynı sözü ona da söylüyor ve onu vazgeçirmeye çalışıyor ama mümkün mü? Zeyd ölüme güle oynaya giden bir yiğittir, diyor ki: *"Ben şehâdet ederim ki O (sas) şüphesiz Allah'ın peygamberidir. Bizim hakkımızda ne demişse o haktır, en hayırlısıdır."* Sonra Yahudi âlim sırasıyla Ca'fer b. Ebî Talib'e gidiyor, Abdullah b. Revâha'ya gidiyor, onları da gitmeme

konusunda ikna etmeye çalışıyor ama ikisinden de aldığı cevap aynı oluyor. Her birini bir şehâdet aşığı olarak, ölüme gitmek için can atıyor olarak buluyordu. [Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğazî,* II, 207]

Peki, ne oldu Mûte'de? Aynen Allah Resûlü'nün (sas) dediği gibi oldu. Atanan üç komutan da arka arkaya Mûte'de şehit oldu. Sonra komutayı Hâlid b. Velîd aldı ve 3000 kişi ile büyük bir taktik ve strateji izleyerek 100.000 kişilik Rum ordusunu püskürtmeyi başardı ve öylece orduyu Medine'ye geri getirdi. [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* III, 278]

Bu savaşın tüm tablolarını Allah, peygamberine Medine'de gösterdi. Efendimiz (sas) üç komutanın da arka arkaya şehit olduğunu gördü ve bundan ashâbını haberdar etti. Efendimiz (sas) bir taraftan anlatıyor, bir taraftan gözyaşlarına hâkim olamıyordu. Ashâb da büyük bir heyecan ile olanları o kutlu lisandan işitiyordu. [İbn Sa'd, *Tabakât,* II, 132]

Bir müddet sonra Efendimiz (sas) yanına ashâbından birkaç kişiyi alarak Ca'fer b. Ebî Talib'in evine doğru yöneldi. Eve yaklaştığında evin üç oğlu *"Amca, amca..."* diyerek Efendimiz'in (sas) önüne doğru koştular. Efendimiz (sas) onlara sarıldı ve ağlamaya başladı. Sonra Esmâ validemiz dışarıya çıktı, onları o halde görünce: *"Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Neden ağlıyorsunuz? Yoksa Ca'fer'e bir şey mi oldu?"* dedi. Efendimiz (sas) gözyaşlarını silerek: **"Evet Esmâ! Onlar bugün şehit oldular!"** dedi. [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 477] Esmâ validemiz bir anda sarsıldı, çok sevdiği eşini kaybetmenin acısını yüreğinde duydu. Efendimiz (sas) ona sabrı tavsiye etti ve Ca'fer b. Ebî Talib'in kahramanlığından bahsetti. Onun cennette iki kanadının olduğunu söyledi. Onun tayyar olduğunu, zü'lcenaheyn/iki kanatlı olduğunu söyledi ve orada daha fazla kalamadan geri döndü. [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 477]

O anları bize anlatan Abdullah b. Ca'fer diyor ki: *"Resûlullah (sas) bize sarıldı ve ağlamaya başladı. Sonra dedi ki:* **'Bundan sonra sizlerin sahibi benim. Dünyada da ahirette de sizlerin velisi benim!"** [İbn Hacer, el-

İsâbe, II, 1022] Bu sözün değerini çok iyi anlayan Abdullah, babasının firakı ile yansa bile kalbi çok sevinmiş ve bu sözleri bir gurur nişanesi olarak aktarmıştır.

O hüzün günlerine ait bir hadiseyi de İbn Sa'd *Tabakât*'ında bize şöyle aktarır: O günlerde Efendimiz (sas), sahâbeden üç gün boyunca Esmâ'nın evine yemek götürülmesini istemişti.[İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 477] Şimdi bizim de devam ettirmeye çalıştığımız bu gelenek, aslında Efendimiz'in (sas) o örnekliğinden kaynaklanmaktadır. Taziye evine yemekler pişirilip gönderilmesi sadece bizim bir âdetimiz değil aslında kaynağı Efendimiz (sas) olduğu için sünnettir.

Abdullah b. Ca'fer yine o günlerden bir hatırayı şöyle nakleder: "*Babamın şehâdetinin üzerinden birkaç gün geçmemişti ki Efendimiz (sas) birini göndererek:* **'Kardeşim Ca'fer'in çocuklarını bana getirin.'** *demişti. Biz üç kardeş yavru kuşlar gibi koşa koşa Efendimiz'e (sas) gittik. Bizi kolları arasına aldı, kokladı, öptü. Sonra bir berber çağırttı ve başlarımızı tıraş ettirdi. Sonra kardeşim Muhammed'e döndü ve dedi ki:* **'Muhammed aynen amcam Ebû Talib'e benziyor.'** *Avn'a baktı ve ona da dedi ki:* **'Avn'a gelince, onun huyu huyuma, ahlakı ahlakıma, vücudu ise vücuduma benziyor."** *Abdullah anlatmaya devam ediyor: "Sonra benim elimi tuttu, biraz da sıkarak benim de kendisine benzediğimi söyledi. Dedi ki:* **'Abdullah da ahlaken ve bedenen bana çok benzer. Allah'ım! Ca'fer'in geride bıraktıklarına hayırlar ihsan et. Allah'ım! Abdullah'ın yapacağı alışverişleri kârlı ve bereketli eyle!"** Bu duayı Efendimiz (sas) tam üç kez tekrar etmiştir. [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 477]

Abdullah b. Ca'fer, kendisi için yapılmış dualar için şöyle diyecektir: *"Hz. Peygamber (sas) bana o duaları yaptıktan sonra neye elimi attıysam hep bereketlendi ve hep ziyadeleşti."* [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 477]

Hz. Peygamber (sas) bir insana böyle bir dua ederse ne olur netice? Ne olacak, Abdullah b. Ca'fer olur... O hayatının

büyük bir kısmını ticaretle geçirmiştir. Neye elini atsa bereketlenir ne ile uğraşsa çok kâr elde eder... Ama o kârın hayırlı olabilmesi için bir şey daha yapması gerekir. Nedir o? Elde ettiği kazancı Allah'ın (cc) memnun ve razı olacağı şekilde harcamaktır. Peki, bunu Abdullah yapmış mıdır? Evet yapmıştır, hem de dillere destan olabilecek şekilde yapmıştır. Bakın onu bize anlatan kitaplara, onun hakkında iki ifadeye rastlarsınız: *Bahrü'l-Cüd/Cömertlik Deryası* ve *Kutbü's-Seha/Cömertler Kutbu, Abidesi...* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1023]

Allah (cc) ticaretine, kazancına büyük bir bereket vermiş o da kazandığını Allah (cc) yolunda infak etmiş, insanlara el uzatmış, hayır ve hasenat yollarında harcayıp durmuştur. Kaç kez malının tamamını infak ettiğini kaydeder kitaplarımız... Kaç kez Medine'ye dışarıdan gelen hacılara binlercesine yemekler ikram ettiğini kaydeder kitaplarımız... Kaç kez onun yanına bir ihtiyacı için gelenin asla boş dönmediğini aktarır kitaplarımız...[İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1024] Cömertlik insana cennet kazandırtan bir vesile ve köprü idi ya, Abdullah b. Ca'fer de cömertliği hayatında dirilten biri olarak dünyadan cennete uzanan yiğitlerden biri olmuştu.

Meselâ bir gün Medine'de tüccarlardan biri şekerleri depolamış satmıyor ve pahalanması için bekletiyor. İnsanlar şeker istiyorlar, tüccar satmıyor. Bunu duyunca Abdullah b. Ca'fer gidip o tüccardan tüm şekerleri satın alıyor ve halka bedava dağıtyor. [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1024]

Abdullah b. Ca'fer'in çok meşhur olmuş bir sözü vardır, der ki: *"Biz iyiliği para ile satmayız!"* [İbn Hacer, *el-İsâbe,* II, 1024] Yani birine iyilik yapmışsak onun karşılığını asla beklemeyiz. Karşılık gelirse onu da hemen dağıtırız.

Onun cömertliğine dair bir hatırayı daha aktarmak istiyorum: Abdullah b. Ca'fer, sıcak bir günde Medine'de bir kabilenin hurmalığına inmişti. Burada dinlenirken, hurmalıkta çalışan köleye yemek vakti üç parça ekmek geldiğini gördü. Adam ekmeklerden birini ağzına götürmek

üzereydi ki birden önünde açlığı her halinden belli olan bir köpek belirdi. Köle elindeki ekmeği köpeğin önüne attı. Köpek ekmeği derhal yedi. Köle ekmeğin ikinci parçasını yemek için ağzına götüreceği sırada köpeğin doymadığını fark etti ve o parçayı da ona attı. Köpek bunu da bir kerede kapıverdi ve yedi. Köle bunun üzerine üçüncü parçayı yemeğe hazırlanırken köpek yine doymamıştı, böylece üçüncü parçayı da köpeğe verdi. Köle sonra kalkıp aç bir şekilde yeniden işine dönmek üzereydi ki olup biteni uzaktan seyreden Abdullah b. Ca'fer, köleye yaklaşıp sordu:
- Ey falan! Bugünkü yiyeceğin ne kadardı?

Köle sıkılarak cevap verdi:

- Üç parça ekmek!

-O halde neden kendine hiç ayırmadın?

- Baktım ki hayvan çok aç. Onu o halde bırakmak istemedim.

- Peki, sen ne yiyeceksin şimdi?

- Oruç tutacağım.

Bunun üzerine Abdullah b. Ca'fer, köleye sahibinin evinin nerede olduğunu sordu. Sonra da gidip adamdan bu hurmalığı içindeki köleyle bir-likte satın aldı. Sonra döndü, köleye bu tarlayı ve kendisini sahibinden satın aldığını söyledi ve ekledi: *"Seni azad ediyorum. Bu hurmalığı da sana hediye ediyorum."* [Gazzâlî, *İhyâ'ü Ulûmi'd-Din*, III, 230]

İşte cömertlik, işte sehâvet...

Cömertliğiyle meşhur Abdullah b. Ca'fer, kendisinden daha cömert birini tanıyıp tanımadığı sorulduğunda bu olayı anlatırdı. Ona: *"Ama o köpeğe toplamda sadece üç parça ekmek vermiş, sense ona koskoca bir hurmalığı ve hürriyetini vermişsin."* dediklerinde şu karşılığı verirdi: *"Ama o elindeki her şeyi verdi, ben ise elimdekinin bir kısmını ancak verebildim."* [Gazzâlî, *İhyâ'ü Ulûmi'd-Din*, III, 230]

Şairler onun cömertliğini şöyle dile getirdiler: *Ey Ca'fer'in oğlu! Sen ne güzel delikanlısın!*

Gelen-giden yolcuların ne iyi barınağısın!
Kapına, mekânına nice misafirler gelip geçti!
Kim geldiyse senden ancak kerem ve güzellik elde etti! [İbn Hacer, el-*İsâbe*, II, 1024]

Cömertlikte böyle zirve olan Abdullah b. Ca'fer, babasının şahadetinden sonra bir müddet Efendimiz'in (sas) terbiyesi altında büyüdü. Efen-dimiz (sas) onu çoğu kez bineğinin arkasına oturtmuş ve öylece Medine'ye girmişti. O hatıralardan birini şöyle anlatıyor Abdullah: *"Resûlullah (sas) bir seferden geldiği zaman Ehl-i Beyt'inin çocukları tarafından karşılanırdı. Bir defasında yine bir seferden geldi. Ben hemen O'na doğru koştum. Resûlullah (sas) da beni alıp bineğinin önüne bindirdi. Sonra Hz. Fâtıma'nın iki oğlunun biri de getirildi, Hasan mı Hüseyin mi tam hatırlayamıyorum. Resûlullah (sas) onu da terkisine bindirdi. Bu suretle bir hayvan üzerinde üç kişi olduğumuz halde Medine'ye girdik."* [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 478]

Efendimiz (sas) ne zaman onu görse: **"Ey İki Kanatlı'nın oğlu! Allah'ın selâmı üzerine olsun."** [İbn Sa'd, *Tabakât,* VI, 484] diye selâm verir, bağrına basardı.

Efendimiz (sas) vefat ettiğinde o 15 yaşlarında bir delikanlı idi. Babasından sonra annesi Esmâ validemiz Hz. Ebû Bekir ile evlenmişti. O günden sonra Abdullah b. Ca'fer, Sıddık-ı Ekber'in terbiyesine girecekti. O, Hz. Ebû Bekir'den çok şey öğrenecekti. Hz. Ebû Bekir'in şehâdetinden sonra Esmâ validemiz Hz. Ali ile evlenecekti. Hz. Ali onun amcası idi, bir de annesi ile evlenince babası oldu ve o günden sonra Hz. Ali'nin dizlerinin dibinde yetişti. İlim, irfan, hikmet adına ondan çok şey öğrendi. [İbn Sa'd, *Tabakât,* IV, 42; VI, 480]

Abdullah b. Ca'fer'i biz ilk üç halife devrinde hadiseler içerisinde pek göremiyoruz. Ancak Hz. Ali'nin hilafet görevine gelmesi ile birlikte onu çok aktif bir biçimde olaylar içerisinde görmekteyiz. Cemel'de, Sıffın'da, Nehveran'da, Hakem Olayı'nda amcası Hz. Ali'nin hemen yanı başındadır. Bazen komutan olarak bazen asker olarak hep işin içindedir. Hz. Ali'yi şehit eden harici Abdurrahman b. Mülcem'in

cezasını da o uygulamıştır. [İbn Sa’d, *Tabakât,* III, 41] Hz. Ali’nin şehâdetinden sonraki dönemlerde Abdullah b. Ca’fer Medine’ye dönmüş ve hayatının kalan zamanlarını Peygamber şehrinde geçirmiştir.

İslâm tarihinin ve Ehli Beyt’in en ağır imtihanı olan Kerbelâ hadisesine katılmamıştır. Hz. Hüseyin’in Kûfelilerin sözüne inanıp gitmemesi konusunda ona epey ısrar etmiştir. Ama Hz. Hüseyin gitme konusunda kararlılığını gösterince kendisi çeşitli mülahazalarla gitmemesine rağmen hanımı Hz. Zeyneb’i ve Avn ile Muhammed isminde iki oğlunu Hz. Hüseyin ile birlikte Kûfe’ye doğru göndermiştir. Daha sonra yine dayanamamış Abdullah b. Ca’fer, oğulları ile bir mektup göndermiştir Hz. Hüseyin’e... Mektubunda diyordu ki: *“Allah rızası için senden istiyorum ki Ey Hüseyin! Bu mektup eline ulaştığında yolculuğundan vazgeçesin! Yöneldiğin o Allah’ın rızası için sana şefkat besliyor, bu yolculukta öldürülmenden ve ailenin perişan olmasından korkuyorum. Sen öldürülecek olsan yeryüzünün nuru söner. Çünkü sen hidayete erenlerin bayrağı ve iman edenlerin ümidisin. Dolayısıyla hareket etme hususunda acele etme! Ben de müteakiben sana ulaşacağım. Vesselâm.”* [İbn Kesîr, *el-Bidâye,* VIII, 144]

Hz. Hüseyin mektubu okuyunca duygulanacak ama o yolculuk boyunca söylediği sözü bir daha tekrar edecekti: “Gitmem lazım!” Sonrasını biliyoruz. Hz. Hüseyin, Kerbelâ’da birkaç kişi dışında diğer Ehli Beyt mensubu ve mahbubu ile birlikte şehit edilecek, kadınlar ve çocuklar yani şahitler kervanı ise esirler gibi önce Kûfe’ye İbn Ziyad’ın huzuruna, sonra Şam’a Yezid’in huzuruna götürülecek, bir müddet sonra da Medine’ye gönderileceklerdi. [İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 459]

Kerbelâ ve sonrasındaki hadiselerden Medi- ne’de olan Abdullah b. Ca’fer haberdar olunca çok üzülmüş, günlerce oğulları ve Hz. Hüseyin için gözyaşı dökmüştür. O günlere ait bir tabloyu Taberî *Tarih*’inde bize şöyle nakleder: Hz. Hüseyin’in ve iki oğlunun şehâdet haberi Medine’ye ulaşınca insanlar bölük bölük Abdullah b. Ca’fer’e taziye için geldiler.

Gelenlerden bir tanesi şöyle bir laf etti: *“Bu başımıza gelenler hep Hüseyin’in yüzündendi. O gitmeseydi ne kendisi şehit olurdu ne de senin iki oğlun!”* Bu söze öyle bir kızdı ki Abdullah b. Ca’fer, hemen gözündeki yaşları sildi ve o sözün sahibine şöyle dedi: *“Sen bu sözü nasıl söylersin? Keşke ben de onun yanında bulunsaydım ve onunla birlikte Kerbelâ’nın meydanında kılıçlar altında doğransaydım! Ne yapayım ki ben iki oğlum kadar cesur davranamadım. Yine de Rabbime hamdolsun ki Hüseyin ve oğullarımın şehâdetinin üzerine bana taziyeler yapılıyor. Onların arkasından bana taziye verme şerefi bahşolunuyor. Allah’a yemin olsun ki ben Hüseyin’den sadece saygı gördüm.”* [Taberî, *Tarih,* VI, 268; İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 460]

Abdullah b. Ca’fer daha sonra Şahitler Kervanı dediğimiz hanımı Zeyneb ve İmam Zeynelabidin’in rehberlik ettiği kafilenin yolunu gözledi. Onlar Medine’ye gelince de onlarla beraber günlerce gözyaşı döktü. [Taberî, *Tarih,* VI, 270]

Kerbelâ hadisesinden sonra da Medine’de yaşayan Abdullah b. Ca’fer, siyasi zorluklarla geçirdiği ömrünü hicrî 80, miladî 700’de Medine’de miladî olarak 84 yaşında tamamladı. Cenaze namazını dönemin Medine valisi Hz. Osman’ın oğlu Ebân b. Osman kıldırdı ve onu Cennetü’l-Baki’ye defnetti. [İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 486]

Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından bize 25 tane hadis rivayet eden [İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sîre,* s. 261] Abdullah b. Ca’fer, hayatı ile bize çok şey söyleyerek gitmiştir. O rivayet ettiği hadislerden bir tanesini size aktarmak istiyorum. [İbn Sa’d, *Tabakât,* VI, 480]

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde geçtiği üzere demiştir ki: “Allah Resûlü (sas) bir gün bana dedi ki: **‘Ey Abdullah! Herhangi bir güçlükle, zorlukla karşılaştığında şöyle dua et, ben de bu duayı okuyorum: ‘La ilahe illallahu’l-Halimü’l-Kerim, Sübhanallahi Rabbi’l-Arşi’l-Azim, Elhamdullilahi Rabbi’l-Âlemin/ Halim ve Kerim olan Allah’tan başka ilah yoktur. Yüce arşın Rabbi her türlü noksanlıktan uzaktır. Bütün övgü âlemlerin**

Rabbi olan Allah'a mahsustur." [Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* III, 285, 286]

Abdullah b. Ca'fer (ra) işte kendinden sonrasına böyle bir hayat ve o hayattan alınması gereken yüzlerce mesaj bırakıp gitmiştir. Rabbim nasiplenenlerden etsin. Özellikle, onun hayatında var olan cömertlik, izzet, muhabbet, şehâdet ve teslimiyet azığınız/azığımız olsun inşallah...

Son Bir Dua

Son sözümüzde ise Rabbimize layıkıyla bir kul olabilmek için şöyle bir niyazda bulunalım: Allah'ım! Sadece ve sadece şerefi ve izzeti, hürriyeti ve özgürlüğü, saâdeti ve mutluluğu sana kullukta biliyoruz. Bunu bizlerin anlayışlarına nakşeyle. Noksanlarımıza, eksiklerimize, kusurlarımıza rağmen bizi kendine kul kabul eyle ya Rabbi! Abdullah kabul eyle ya Rabbi! Abdullah olmayı hiçbir zaman hayatımızdan çıkarma

Allah'ım! Abdullah olmanın en önemli esası olan iman ve ondan sonraki en büyük hakikat olan namazı hayatımızın esası kıl ya Rabbi! Çocuklarımıza namazı, tesettürü, imanı, Kur'ân'ı, Efendimiz'i (sas), sahâbeyi sevdir. ***"Lâ ilâhe illallah Muhammedun resûlullah"*** cümlesini sadece dil ile değil bu Kelime-i Tayyibe'yi hayatımızla, yüreğimizle, hücrelerimizle söyleyip gereğini yerine getirebilmeyi bizlere nasip ve müyesser eyle ya Rabbi!

Table of Contents

Muhammed Emin Yıldırım
21. Yüzyılda Abdullah Olmak
- 1. İnsanın en temel yaratılış amacı Abdullah olmaktır.
- 2. İnsanın son nefesine kadar vazgeçemeyeceği aslî rolü kulluktur.
- 3. İnsanın elde edebileceği en büyük şeref ve izzet kulluktur.
- Abdullah Olmaya Bir Örnek
- Kadisiye'de Bir Tablo
- 4. İnsanın varacağı en ideal hürriyet ve özgürlük seviyesi kulluktur.
- 5. İnsanın kazanacağı en büyük saadet ve mutluluk kulluktur.

Abdullah b. Mes'ûd ve Tevhid
- Bedir'den Bir Tablo
- Konumu ve Değeri

Abdullah b. Amr ve Ahlâk
- 1. Hayatına Müracaat Ederek
- 2. Sözlerine Müracaat Ederek
- 3. Çağdaşlarının Sözlerine Müracaat Ederek
- 4. Rivayetlerine Müracaat Ederek
- 5. Semanın Diline Müracaat Ederek
- Hayatına Kısa Bir Bakış
- Medine'deki Hatıralar
- Hadisleri Yazıya Aktarması
- İlim, İbadet ve Cihad
- Sözleri ve Rivayetleri

Abdullah b. Ömer ve İbadet
- 1. Nübüvvet Bahçesinin Kokusu
- 2. Fârukiyet Kametinin Kokusu
- 3. Şehâdet Özleminin Kokusu
- 4. Merhamet Melteminin Kokusu

5. İbadet Aşkının Kokusu
Abdullah b. Abbas ve İlim
1. Allah’ın Seçmesi
2. Zeminin Uygunluğu
3. Kişinin Durumu
Abdullah b. Selâm ve Teslimiyet
Abdullah b. Zübeyr ve Mücadele
Abdullah b. Cahş ve Şehâdet
Abdullah b. Ca’fer ve Cömertlik
Son Bir Dua